

การศึกษาประเพณีการทำขวัญข้าว บ้านทุ่งก้านเหลือง
ตำบลป่าสะแก อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี
A Study of Making Mysterious Principle According Rice
Ban Toongganlounng Tambon Paasakae
Amphur Dermbangnangbouch, SuphanBuri Province

โดย

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุพรรณบุรี

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม
ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๑

กิตติกรรมประกาศ

การดำเนินงานวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงลงได้ด้วยดี ทั้งนี้ได้รับความกรุณาและอนุเคราะห์จาก คณะที่ปรึกษาช่วยแนะนำแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ เป็นอย่างดี ประกอบด้วย คณะที่ปรึกษาโครงการวิจัย มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช รศ.ดร.สมสุข หินวิมาน และคณะ อาจารย์มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น อาจารย์ดวงรัตน์ บุญวัน ครูชำนาญการโรงเรียนวัดค่าน้ำข้าง นายชวพัฒน์ พรหมขุนทด นักวิชาการศาสนา สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสุพรรณบุรี ทำให้การวิจัย การศึกษาประเพณีการทำขวัญข้าวบ้านทุ่งก้านเหลือง ตำบลป่าสะแก อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี มีความสมบูรณ์ ผู้ศึกษา ขอขอบพระคุณ มา ณ โอกาสนี้

ขอขอบคุณ หอสมุดแห่งชาติจังหวัดสุพรรณบุรีเฉลิมพระเกียรติ สำนักงานจังหวัดสุพรรณบุรี นายยอดชาย สุจิตต์ นายศักดิ์ดา ว่างทอง ผู้ร่วมโครงการ นายชำนาญ ทองไพบรรณ ผู้อำนวยการ โรงเรียนวัดป่าสะแก คณะครู-อาจารย์ และนักเรียนโรงเรียนวัดป่าสะแก นายบุญส่ง ดวงจินดา นายกองจัดการบริหารส่วนตำบลป่าสะแก นายสมยศ โพธิ์งาม รองนายกองจัดการบริหารส่วนตำบลป่าสะแก นางวนิดา อ่อนน้อม นักวิชาการศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบลป่าสะแก และเจ้าหน้าที่ทุกท่าน นายอุเทน กาฬกิติ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๕ นายร่ำ ภูมั่ง นางบาง พลเสน นางสมจิตร ภาเรือง ปราชญ์ชาวบ้าน ชาวชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง และคณะทำงานทุกท่าน ในการให้ข้อมูล ให้ความร่วมมือ และร่วมศึกษาประเพณีการทำขวัญข้าว ให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

คุณค่า และประโยชน์ของการวิจัยฉบับนี้ ขอมอบเป็นเครื่องบูชาพระคุณครู อาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่านทั้งในอดีตและปัจจุบันที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้แก่คณะผู้วิจัย

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุพรรณบุรี

บทคัดย่อ

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุพรรณบุรี : การวิจัยแบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรม และชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรม : กรณีศึกษาการศึกษาประเพณีการทำขวัญข้าว บ้านทุ่งก้านเหลือง ตำบลป่าสะแก อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี (The Research Study of Participating to Cultural Network and Community For Cultural Management : A Study of Making Mysterious Principle According Rice Ban Toongganlounng Tambon Paasakae Amphur Dermbangnangbouch, SuphanBuri Province) อาจารย์ที่ปรึกษา: รศ.ดร.สุชุม หินวิมาน, ๑๒๒ หน้า

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) ศึกษาประเพณีการทำขวัญข้าว ของบ้านทุ่งก้านเหลือง หมู่ที่ ๕ ตำบลป่าสะแก อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี (๒) เสริมสร้างกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วมของวัฒนธรรมจังหวัด สภาวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด และชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง (๓) ส่งเสริม อนุรักษ์ และสืบสานประเพณีการทำขวัญข้าว ของบ้านทุ่งก้านเหลือง หมู่ที่ ๕ ตำบลป่าสะแก อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี กลุ่มตัวอย่างคือ ประชากรชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง จำนวน ๒๒๖ คน การจัดเก็บข้อมูลใช้วิธีการสังเกต สัมภาษณ์ และตอบแบบสอบถาม การวิเคราะห์ข้อมูลใช้โปรแกรม SPSS โดยหาค่าร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าเฉลี่ย และนำข้อมูลที่ได้อาวิเคราะห์และสังเคราะห์ร่วมกับคณะวิจัยและชุมชน

ผลการวิจัยสรุปว่า

จากการสังเกตสภาพทั่วไปของประเพณีการทำขวัญข้าว ชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง หมู่ที่ ๕ ตำบลป่าสะแก อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี ผู้ตอบแบบสอบถามมีความรู้พื้นฐาน การทำขวัญข้าว อยู่ในระดับมาก สถานที่ใช้ศูนย์การเรียนรู้ OTOP (ผ้าทอ) หมู่ที่ ๕ ตำบลป่าสะแก อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี ชุมชนรู้จักสถานที่ในการทำขวัญข้าว อยู่ในระดับมากที่สุด และลักษณะข้าวที่ใช้ในการประกอบพิธีเป็นข้าวเปลือก ส่วนการทำขวัญข้าวตั้งท้องเป็นข้าวที่มีลักษณะป่องตรงต้นข้าวกำลังจะออกรวง ในพิธีมีการเตรียมเครื่องบูชาครูและใช้แคนประกอบจังหวะ บริเวณโดยรอบของสถานที่ประกอบพิธีทำขวัญข้าว เป็นบริเวณยั้งของแต่ละบ้าน และทำขวัญข้าว รวมกันทั้งหมู่บ้าน ที่หมู่ ๕ ลานตากข้าวบ้านทุ่งก้านเหลือง โดยรอบเป็นทุ่งนา หรือเป็นลานโล่ง ใกล้กับลานตากข้าวของชุมชน การวิเคราะห์ข้อมูลจำแนกตามอายุพบว่าช่วงอายุระหว่าง ๑๕ – ๓๐ ปี เป็นช่วงที่เด็กและเยาวชนควรได้รับการถ่ายทอดความรู้การทำขวัญข้าวจากชุมชนเพราะเป็น

วัยรุ่นและวัยทำงานซึ่งมีกำลังและแรงจะเรียนรู้ได้ดี ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอาชีพชาวไร่-ชาวนา การสืบสานการทำขวัญข้าว พบว่าส่วนใหญ่จะเป็นหน้าที่ของผู้ที่ประกอบอาชีพการทำนา เพราะชุมชนประกอบอาชีพการทำนาร้อยละ ๕๐

ชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลืองมีความรู้ขั้นตอนการทำขวัญข้าว อยู่ในระดับมาก เห็นคุณค่าและความเชื่อในการทำขวัญข้าว อยู่ในระดับมากที่สุด คณะทำงานได้สัมภาษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน จำนวน ๖ คน ดังนี้ นางบาง พลเสน นายร่ำ ภูมั่ง นายเงิน รโหฐาน นางประสาธ สูงปานเขา นางมะลิ สระคำ และนางทวย สระคำ กล่าวว่าการถ่ายทอดในการทำขวัญข้าวมาจากพ่อแม่ ปู่ย่าตายาย ที่สืบต่อกันมา แต่นายเงิน รโหฐาน หมอแคน เรียนรู้ด้วยตนเอง

ชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลืองประกอบพิธีทำขวัญข้าวในวัน ขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๓ ในพิธีหมอทำขวัญมีการใช้แคนประกอบจังหวะ สำหรับวัตถุประสงค์ในการประกอบพิธี เครื่องเรียกขวัญอุปกรณ์ใส่ในขี้ และอุปกรณ์ในการบูชาครู ชุมชนจะจัดการเตรียมเอง โดยมีขั้นตอนในการประกอบพิธีการทำขวัญข้าว ตั้งแต่ก่อนทำพิธี ขณะทำพิธี และหลังทำพิธี การทำขวัญข้าวมีความเชื่อว่าจะทำให้กินคืออยู่ดีเพราะเห็นความแตกต่างของการทำขวัญข้าว และไม่ได้ทำขวัญข้าว จึงทำให้ชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลืองมีความเชื่อในบุญคุณของแม่โพสพมาตั้งแต่รุ่น ปู่ยา ตายาย

การทำงานแบบมีส่วนร่วมของวัฒนธรรมจังหวัด สภาวัฒนธรรมจังหวัด ท้องถิ่นและชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลืองนั้น เป็นการส่งเสริมสนับสนุนให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการวัฒนธรรม และเพื่อเป็นการสืบสาน อนุรักษ์ ประเพณีการทำขวัญข้าวของชุมชนให้คงอยู่และแพร่หลายสืบไป สำหรับการถ่ายทอดพิธีการทำขวัญข้าวชุมชนมีการเรียนรู้ร่วมกัน และมีส่วนช่วยประกอบพิธีตามหน้าที่ที่ตนเองปฏิบัติได้ ในการประกอบพิธีทำให้เกิดความสามัคคี และพบว่าชุมชนมีการประชาสัมพันธ์พิธีการทำขวัญข้าวอยู่ในระดับน้อย ซึ่งในปัจจุบันนี้ช่องทางการสื่อสาร สื่อและเทคโนโลยีมีความทันสมัย ควรที่จะมีการประชาสัมพันธ์ให้มากขึ้น ซึ่งจะทำการสืบสาน การถ่ายทอด และเรียนรู้พิธีการทำขวัญข้าว ของชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลืองได้รับรู้และแพร่หลายมากยิ่งขึ้น

หัวหน้าโครงการ นายประยุทธ ไอสธีรกุล

ประเภทสื่อ สื่อพิธีกรรม

ปีงบประมาณ ๒๕๕๑

ลายมือชื่อหัวหน้าโครงการ.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

Abstract

Title : Participating research of cultural network and community in cultural management: a case study of studying a tradition in regard to make a mysterious principle (perform ceremony for encouragement) for rice at Ban Toongganloun, Tambon Paasakae, Amphur Dermbangnangbouch, Suphan Buri Province.

Author : Office of Culture, Supan Buri Province

Adviser : Associate Professor Doctor Sukhum Hinwiman

The objectives of this research are to (1) study the tradition in regard to make a mysterious principle (perform ceremony for encouragement) for rice at Ban Toongganloun, Tambon Paasakae, Aumphur Dermbangnangbouch, SuphanBuri Province, (2) reinforce working process as a participating way among provincial cultural officers, Provincial Council of Cultural Affairs, the Office of Provincial Culture, and community at Ban Toongganloun, and (3) promote, conserve, and inherit the tradition at BanToongganloun, Moo 5, Tambon Paasakae, Aumphur Dermbangnangbouch, SuphanBuri Province. The sample group is people who live in Ban Toongganloun. The number of the sample group is 226 people. The data are collected by observation, interview, and a questionnaire. The data are analyzed by using SPSS program, percentage, standard deviation, and mean. The analyzed and synthesized data are worked together with the team of research and the community.

The results of the research are found as follow:

After observing generality of the tradition at BanToongganloun, Moo 5, Tambon Paasakae, AumphurDermbangnangbouch, SuphanBuri Province, it is found that people answering the questionnaire have primary information about the tradition in high level. The OTOP learning center (weaving textile) at Moo 5, Tambon Paasakae, Aumphur Dermbangnangbouch, SuphanBuri Province is a place that is used to learn. People in the community have known this place that is used for the tradition in regard to make a mysterious principle for rice in the highest level. The characteristic of the rice used in the principle is paddy. For the tradition for the pregnant rice, the characteristic of the rice that is used is bulge at the rice stem producing grains. In the principle, an offering to make a sacrifice to the principle's instructors is prepared and a Kan (a reed mouth organ) is used to support rhythm around the place used for the principle which is at a barn of each house. The principle is done together in the village at Moo 5. The field for exposing rice at BanToongganloun is a rice field or a bare field near the community field for exposing rice. After analyzing the information classified by age, it is found that the span of age between 15 and 30 years is a range that youths should be imparted the knowledge of this tradition from the community because they

are teenagers and they are in working age who have strength and power to learn well. Most of the people answering the questionnaire are farmers. For inheriting the principle, it is found that most of the farmers take a charge of inheriting because in this community people are farmers 90 %.

People in the community Ban Toongganloun have known basic information about the tradition in high level, appreciated and believed in making the principle in the highest level. The research team has interviewed 6 intellects in the community whose names are: Mrs. Bang Ponsane, Mr. Rum Pookung, Mr. Ngern Rahothon, Mrs. Prasart Soongparnkhaio, Mrs. Mali Sarakam, and Mrs. Tawai Sarakam. They said that they had inherited this principle from their parents and grandparents continually, but Mr. Ngern Rahothon who is musician and plays Kan said that he learns by himself.

People in the community Ban Toongganloun do this principle on the day of the 3rd full moon. In the principle the leader who performs the principle uses a Kan to support the rhythm. The equipments are used in the principle are an equipment to comfort, the equipments to put in the barn, and an offering to sacrifice the principle's instructor. These equipments are prepared by people in the community. There are steps to perform the principle that are: before the principle, during the principle, and after the principle. This principle is performed because people believe that it brings happiness in living and they realize the difference between performing and not performing the principle. Therefore, people in Ban Toongganloun have believed in the favor of the goddess of rice (Mae Poesop) since the generation of their grandparents.

Participating work of provincial cultural officers, Provincial Council of Cultural Affairs, local people, and people in the community of Ban Toongganloun supports and promotes all units to participate in cultural management, and it can be done to inherit or conserve the principle to be remained and well-known forever. To inherit the principle is learned together by people in the community and they can perform the principle according to their duties that they can do. Performing this principle brings a unity. However, it is found that publicizing the principle is done in a few levels. At present, there are a lot of media and the technology is modern, so it should have more advertisement for this principle can be inherited, imparted, learned extensively among people at Ban Toongganloun.

The head of this project: Mr. Prayut Osateerakul
 Kind of media: Principle Media
 Fiscal year: 2008

Signature of the head of this project.....
 Signature of adviser.....
 Signature of co-adviser.....

สารบัญ

หน้า

กิตติกรรมประกาศ.....	ก
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ช

บทที่

๑. บทนำ.....	๑
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๔
สมมุติฐานการวิจัย.....	๔
ขอบเขตการวิจัย.....	๔
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	๕
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	๕
๒. การทบทวนวรรณกรรม.....	๖
วิสัยทัศน์/ยุทธศาสตร์กระทรวงวัฒนธรรม.....	๖
หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับประเพณี.....	๗
หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อ.....	๘
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๑๕
๓. ระเบียบวิธีการวิจัย.....	๒๒
รูปแบบการวิจัย.....	๒๒
ประชากรที่ศึกษา/กลุ่มตัวอย่าง.....	๒๒
เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา.....	๒๒
ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ.....	๒๓
วิธีการเก็บข้อมูล.....	๒๓
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๒๔

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

๔. ผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ.....	๒๖
ผลการศึกษา.....	๒๖
ข้อสรุป.....	๔๒
ข้อเสนอแนะ.....	๔๕
บรรณานุกรม.....	๔๖
ภาคผนวก.....	๔๘
ภาคผนวก ก ภาพถ่ายการลงพื้นที่	
ภาคผนวก ข เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	
ภาคผนวก ค คำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการที่เกี่ยวข้อกับงานวิจัย	
ภาคผนวก ง ตารางแสดงการมีส่วนร่วมของการวิจัย	
ภาคผนวก จ ข้อมูลพื้นฐานจังหวัดสุพรรณบุรี/ประวัติความเป็นมาของชุมชน	
บ้านทุ่งก้านเหลือง หมู่ที่ ๕ ตำบลป่าสะแก อำเภอเดิมบางนางบวช	
จังหวัดสุพรรณบุรี	
ภาคผนวก ฉ บทสวดประเพณีการทำขวัญข้าวบ้านทุ่งก้านเหลือง	
ประวัติผู้วิจัย.....	

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่

๑. ร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามอายุ	๓๖
๒. ร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามเพศ	๓๗
๓. ร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามอาชีพ	๓๗
๔. ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับ ข้อมูลพื้นฐาน ของการทำขวัญข้าว	๓๘
๕. ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับ ขั้นตอนการทำขวัญข้าว	๓๙
๖. ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับ คุณค่า - ความเชื่อ ในการทำขวัญข้าว	๔๐
๗. ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับ การสืบสานและถ่ายทอด พิธีการทำขวัญข้าว	๔๑

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (สำนักบริการเครือข่ายทางวัฒนธรรม ๒๕๕๖) มาตรา ๔๕ และมาตรา ๔๖ ได้บัญญัติให้บุคคลมีสิทธิเสรีภาพในการรวมตัวกันเป็นกลุ่มองค์กร เพื่ออนุรักษ์หรือฟื้นฟู จารีต ประเพณี ศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น หรือคหิ ให้เป็นไปตามกฎหมายบัญญัติโดยเน้นให้ประชาชน และท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินงานวัฒนธรรมของตนเองในลักษณะของการดำเนินงานวัฒนธรรมของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ในแผนยุทธศาสตร์ การพัฒนาเครือข่ายวัฒนธรรม (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ๒๕๕๑) ซึ่งส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนทุกคนรวมตัวกันเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานวัฒนธรรมเพื่ออนุรักษ์ ฟื้นฟู ส่งเสริม พัฒนา เผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่น และวัฒนธรรมชาติ เพื่อให้การดำเนินงานสืบสานวัฒนธรรมในท้องถิ่นของประเทศไทยในสังคมเกษตรกรรมยั่งยืนสืบไป โดยการสนับสนุนและส่งเสริมให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการดูแล และเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมในท้องถิ่นของตนเอง

ประเทศไทยเป็นสังคมเกษตรกรรม ประชากรส่วนใหญ่นิยมปลูกข้าวเป็นอาหารหลักมาตั้งแต่โบราณ ข้าวเป็นพืชที่เป็นอาหารหลัก (บุญหงษ์ จงจิต ๒๕๔๗) ได้ศึกษาความสำคัญด้านโภชนาการ พบว่า คนไทยรับประทานข้าวเป็นอาหารหลักถึงร้อยละ ๘๐ ของประชากรทั้งประเทศ และข้าวยังเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญที่สุด มีความผูกพันกับคนไทยอย่างใกล้ชิด เรื่องราวของข้าวและสิ่งทีเกี่ยวกับข้าวจึงเป็นปัจจัยพื้นฐานในการกำหนดลักษณะทางเศรษฐกิจ (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพิจิตร ๒๕๕๘) ข้าวจึงเป็นสินค้าส่งออกที่นำรายได้เข้าประเทศปีละแสนล้านบาท และเป็นประเทศที่ส่งออกข้าวมากเป็นอันดับหนึ่งของโลก แต่เมื่อเปรียบเทียบกับต่างชาติ ไทยปลูกข้าวได้เป็นอันดับ ๖ ของโลก และปริมาณการผลิตข้าวเปลือกไทย มีปริมาณผลผลิตต่ำกว่าประเทศคู่แข่งทางการค้าข้าวที่สำคัญในตลาดโลก โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกา และเวียดนาม จากการศึกษาสภาพการทำนาของจังหวัดพิจิตรในด้านความสำคัญของเศรษฐกิจ พบว่า มีการใช้เทคโนโลยีในการทำนา ซึ่งชาวนาสามารถผลิตข้าวได้ทั้งปี ไม่ต้องรอปลูกตามฤดู และมีการใช้เครื่องจักรในการผลิต ร้อยละ ๕๐.๑ และข้าวยังสะท้อนเรื่องราวในสังคม ประเพณี และวัฒนธรรมของคนไทยอย่างเห็นได้ชัดเจน (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพิจิตร ๒๕๕๘) ได้ศึกษาความสำคัญด้านวัฒนธรรมของข้าวในการเป็นรากฐานทางวัฒนธรรม ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันที่มีต่อสังคม ศาสนา วัฒนธรรม ที่ประกอบด้วยวิถีชีวิตความเชื่อ ประเพณี ภูมิปัญญา ก่อให้เกิดตำนานเส้นทางศึกษาอารยธรรม และชาวนาไทยจะ

ประกอบพิธีกรรมในเกือบทุกขั้นตอนของการผลิต และชาวนาไทยยังเชื่อว่า “แม่โพสพ” เป็นสิ่งประจำพืช จึงกราบไหว้บูชาเสมือนเทพธิดาแห่งข้าว ซึ่งมีวิธีการเรียกแตกต่างกันออกไปตามแต่ละท้องถิ่น (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๒๕๔๕) ได้ศึกษาการทำนาของตำบลเทพมงคล อำเภอบางซ้าย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่าการทำนาของคนในชุมชน ในปัจจุบันได้ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการทำนา ทำให้สังคมแห่งการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ประเพณีการทำขวัญข้าว วัฒนธรรมและความเชื่อกำลังจะสูญหายไป

จากการศึกษาข้อมูลจังหวัดสุพรรณบุรี ปี ๒๕๕๑ (สุพรรณบุรี ๒๕๕๑) จังหวัดสุพรรณบุรีเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีพื้นที่ ที่มีความอุดมสมบูรณ์ บนพื้นที่ราบภาคกลาง สืบสานความเจริญรุ่งเรืองตั้งแต่อดีตเป็นเมืองอู่ข้าว อู่น้ำ ที่สำคัญ และชาวสุพรรณบุรี จะประกอบอาชีพการทำนาเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากมีปัจจัยที่เอื้ออำนวย ในการประกอบอาชีพได้อย่างเหมาะสม ชาวนาในแต่ละท้องถิ่นให้เห็นความสำคัญในประโยชน์ของข้าว เพราะบุญคุณของข้าวนั้นถือว่าเป็นเรื่องใหญ่ที่เลียดรามาดั้งแต่อดีต โดยตามคำบอกเล่าของผู้เฒ่าในชุมชน ชาวนาจะทำพิธีขอขมาต่อพระแม่โพสพ หรือที่เรียกว่า ประเพณีการทำขวัญข้าว ให้เห็นเป็นจำนวนมาก แต่ปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี วัฒนธรรมตะวันตกเข้ามามีบทบาทในการดำเนินชีวิตมากขึ้น ทำให้วิถีชีวิตการทำนาของชาวนาเปลี่ยนไป แรงงานกลายเป็นแรงงานเครื่องจักร การใช้ปุ๋ยและสารเคมีเป็นจำนวนมาก การทำนามีการแข่งขันกันทำในตลอดปี เพื่อที่จะให้ได้ผลผลิตมากขึ้น ในการทำนาแต่ละครั้งลงทุนในการผลิตสูง มีการทำนากันตลอดทั้งปี โดยไม่มีการพักดิน และเวลาในการเก็บเกี่ยวผลผลิตใช้เครื่องจักรในการทำนา ไม่มีเก็บในยุ้งข้าวเหมือนสมัยก่อน ดังนั้นพิธีการทำขวัญข้าวบางคนก็จะละเลย ไม่เคร่งครัดเหมือนสมัยก่อนทำในลักษณะพอเป็นพิธีปฏิบัติตามๆ กันมา ในเรื่องของความเชื่อจึงเปลี่ยนแปลงไปในบางขั้นตอนได้สูญหายไปแล้ว และบางขั้นตอนกำลังจะสูญหายไปพร้อมกับความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี (รายงานสถานะการพัฒนาหมู่บ้าน ๒๕๕๑) ของจังหวัดสุพรรณบุรี พบว่าชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ เกษตรกรรม คิดเป็นร้อยละ ๕๐ อาชีพหลัก คือการทำนา ที่ได้สืบสานประเพณีการทำขวัญข้าวมาอย่างต่อเนื่องและเป็นประจำทุกปีตั้งแต่สมัยอดีตจนถึงปัจจุบัน และทำเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตในการประกอบอาชีพ ในปัจจุบันนี้ การทำนาของชาวบ้านทุ่งก้านเหลือง ยังคงสืบสานประเพณีการทำขวัญข้าวอยู่ แต่มีสาเหตุที่ทำให้การรักษาประเพณีดังกล่าวลดน้อยหรือใกล้ที่จะสูญหาย เนื่องมาจากการทำนาแบบสมัยใหม่ยึดหลักการในเชิงธุรกิจ คำนึงถึงความสะดวกสบาย ความรวดเร็ว และการแข่งขันผลผลิตเพื่อการค้า การใช้เครื่องมือที่เป็นเทคโนโลยีสมัยใหม่ทดแทนการทำนาแบบดั้งเดิมและชาวนาบางคนไม่มีที่นาเป็นของตนเอง การเช่านาคนอื่นทำ ประเพณีการสืบสานการทำขวัญข้าว มีเฉพาะผู้ที่สูงอายุในชุมชน การใช้ยาฆ่าแมลงหรือการใช้ยา

กำจัดศัตรูพืชในนาข้าวเข้ามามีบทบาทในการดำเนินชีวิตของชาวนา การเพิ่มผลผลิตในการทำงานจึงขึ้นอยู่กับเทคโนโลยีสมัยใหม่เป็นส่วนมาก ประกอบกับสภาพเศรษฐกิจของชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไปการทำงานของคนชาวนาตลอดปี โดยไม่มีการเลือกฤดูกาลในการทำงานที่ต้องเร่งเพิ่มผลผลิตนั้น จึงทำให้สภาพสังคมและวัฒนธรรมของคนในชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลืองละเลยการประกอบพิธีกรรมไปบ้าง ประกอบกับขาดแคลนหมอทำขวัญและขาดการสืบทอดจากเยาวชนคนรุ่นใหม่ เนื่องจากเยาวชนไปศึกษาและทำงานนอกพื้นที่ทำให้พิธีกรรมสู่ขวัญข้าวลดความสำคัญลง พิธีกรรมขั้นตอนที่ปฏิบัติไม่เคร่งครัดมากนัก จึงทำให้ประเพณีการทำขวัญข้าวที่ปฏิบัติสืบเนื่องเสมือนหนึ่งในการดำเนินชีวิต ในการประกอบอาชีพหลักของคนชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลืองใกล้สูญหาย เนื่องมาจากคนรุ่นใหม่ขาดความสนใจในการสืบสานภูมิปัญญา

จากการศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบต่อสื่อพื้นบ้านในปัจจุบันภายนอกและภายในนั้น พบว่าการผลิตข้าวของประเทศไทยมีผลผลิตต่ำกว่าประเทศคู่แข่งการทำนา เน้นการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการผลิตโดยไม่ต้องรอฤดูกาล แข่งขันกันในการผลิต และ การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ทำให้สังคมการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ประเพณีการทำขวัญข้าว วัฒนธรรมและความเชื่อกำลังจะสูญหายไป เช่นเดียวกับการสืบสานประเพณีการทำขวัญข้าวของชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลืองที่มีผู้สืบสานประเพณีการทำขวัญข้าวลดน้อยลง ชุมชนมีแนวคิดที่ใช้กระบวนการและเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในการผลิต โดยให้ความสำคัญในประเพณีพิธีกรรม และความเชื่อใน “แม่โพสพ” เป็นสิ่งประจำพืชจึงกราบไหว้บูชาเสมือนเทพธิดาแห่งข้าว คอยปกป้อง ดูแลรักษา และเพิ่มผลผลิตข้าวให้กับชุมชนกำลังจะลดลง ด้วยการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีสมัยใหม่และการสืบสานในชุมชนที่ยังสืบทอดพิธีกรรมทำขวัญข้าวด้วยผู้สูงอายุ โดยที่เยาวชนไปศึกษาและทำงานนอกพื้นที่มากขึ้นทำให้ประเพณีดังกล่าวกำลังจะสูญหายไป กับผู้สูงอายุในชุมชน

ดังนั้นการสืบสานประเพณีการทำขวัญข้าวที่มีมายาวนานของ ชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง จำเป็นต้องส่งเสริมให้ชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม ประเพณีในชุมชนของตนเอง โดยสภาวัฒนธรรมจังหวัด ร่วมกับสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด ร่วมสืบสานบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง วัด และ โรงเรียน ร่วมกันสืบสาน อนุรักษ์ ประเพณี ที่มีความสำคัญในชุมชน อันจะก่อให้เกิดความสำคัญ ความเป็นญาติมิตร ความมีน้ำใจ ความสามัคคี การช่วยเหลือเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน ในการที่จะรักษาวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชน ที่ส่งผลให้เกิดความยั่งยืนในการอนุรักษ์ พื้นฟู และเผยแพร่ประเพณีทำขวัญข้าวสู่สาธารณชนให้เกิดการเรียนรู้ นำไปสู่การปฏิบัติสืบไป เพื่อนำองค์ความรู้ในชุมชนและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชนมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และบูรณาการกับความรู้จากภายนอก อันจะนำไปสู่การพัฒนาตนเองและชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลืองอย่างยั่งยืนสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาประเพณีการทำขวัญข้าว ของบ้านทุ่งก้านเหลือง หมู่ที่ ๕ ตำบลป่าสะแก อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี
๒. เพื่อเสริมสร้างกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วมของวัฒนธรรมจังหวัด สภาวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด และชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง
๓. เพื่อส่งเสริม อนุรักษ์ และ สืบสานประเพณีการทำขวัญข้าว ของบ้านทุ่งก้านเหลือง หมู่ที่ ๕ ตำบลป่าสะแก อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี

สมมติฐานการวิจัย

การศึกษาประเพณี โดยใช้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมในการศึกษาประเพณีการทำขวัญข้าว การส่งเสริม อนุรักษ์ และสืบสานประเพณีการทำขวัญข้าวของชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง ชุมชนมีส่วนร่วมในการส่งเสริม อนุรักษ์ และสืบสานประเพณีการทำขวัญข้าว

ขอบเขตการวิจัย

๑. ขอบเขตด้านเนื้อหา

- ๑.๑ การวิจัยแบบมีส่วนร่วมในประเพณีการทำขวัญข้าว ของชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง ตำบลป่าสะแก อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี
- ๑.๒ ประเพณีการทำขวัญข้าว ของชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง ด้านประเพณี แนวความคิด ความเชื่อ ตี้อและพิธีกรรม
- ๑.๓ การส่งเสริม อนุรักษ์ และสืบสาน ประเพณีการทำขวัญข้าว ของชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง ตำบลป่าสะแก อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี

๒. ขอบเขตด้านประชากร

ประชากร ได้แก่ ประชากรในชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง หมู่ที่ ๕ ตำบลป่าสะแก อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี จำนวน ๕๔๓ คน ปีพุทธศักราช ๒๕๕๑

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชากรในชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง หมู่ที่ ๕ ตำบลป่าสะแก อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี จำนวน ๕๔๓ คน ปีพุทธศักราช ๒๕๕๑ โดยใช้การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจากตาราง Krejcie & Morgan (ยุทธ ไกยวรรณ ๒๕๔๕) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๒๒๖ คน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ทราบถึงวิธีการทำนาของชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลืองในอดีตและปัจจุบัน
๒. ชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง ได้ตระหนักและเห็นความสำคัญ ในคุณค่าของพิธีกรรม
การทำขวัญข้าว
๓. ประชาชนชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง นำพิธีกรรมการทำขวัญข้าวไปใช้ในชีวิตประจำวัน
ได้อย่างเหมาะสม
๔. สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สภาวัฒนธรรมจังหวัด และชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง เกิด
ความรักสามัคคี ในกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม

นิยามศัพท์เฉพาะ

๑. การศึกษา หมายถึง กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมการทำงานแบบมีส่วนร่วมแต่ละ
บุคคลแต่ละฝ่ายศึกษาตนเอง รูปแบบการวิจัยเป็นการลงมือปฏิบัติและทำงานร่วมกัน ให้เข้ามา
บริหารจัดการ ซึ่งมีวิธีการและขั้นตอนที่เป็นประโยชน์ เข้ามามีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล และช่วย
วิเคราะห์ข้อมูล ของวัฒนธรรมจังหวัด สภาวัฒนธรรมจังหวัด และชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง
๒. ประเพณีการทำขวัญข้าว หมายถึง การเชื่อมโยงความเชื่อและแนวคิด เรื่องนิเวศน์เชิง
ลึกกับเรื่องข้าว หรือแม่โพสพ เชื่อมโยง วิถีชีวิต ความเชื่อ พิธีกรรม คุณค่า หรือกิจกรรมต่างๆ
ในพิธีกรรมที่เกี่ยวกับข้าวของชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง ตำบลป่าสะแก อำเภอเดิมบางนางบวช
จังหวัดสุพรรณบุรี
๓. การส่งเสริม อนุรักษ์ และสืบสาน ประเพณีการทำขวัญข้าว หมายถึง บุคลากรในชุมชน
ทุกฝ่ายของชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง ตำบลป่าสะแก อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี
ร่วมกันรักษาและเรียนรู้ในการเข้าร่วมพิธีกรรม
๔. ชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง หมายถึง ประชากรในชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง หมู่ที่ ๕
ตำบลป่าสะแก อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาประเพณีการทำขวัญข้าว ชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง หมู่ที่ ๕ ตำบลป่าสะแก อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี ได้ทำการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๑. วิสัยทัศน์/ยุทธศาสตร์กระทรวงวัฒนธรรม
๒. หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับประเพณี
๓. การศึกษาแบบมีส่วนร่วม
๔. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วิสัยทัศน์/ยุทธศาสตร์กระทรวงวัฒนธรรม

วิสัยทัศน์กระทรวงวัฒนธรรม เป็นองค์กรในการบูรณาการ ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมสู่ประชาชนเพื่อความภาคภูมิใจในความเป็นไทย และมีวิถีชีวิตที่ดีงามบนพื้นฐานวัฒนธรรม นำสู่สังคมสันติสุขอย่างยั่งยืน

ยุทธศาสตร์กระทรวงวัฒนธรรม

๑. รักษา สืบทอด วัฒนธรรมของชาติและความหลากหลายของวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่อย่างมั่นคง
  - สนองงานหลักของสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
  - อนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม นามธรรม
๒. สร้างค่านิยม จิตสำนึก และภูมิปัญญาคนไทย
  - เฝ้าระวังทางวัฒนธรรม
  - รณรงค์ปลูกจิตสำนึก สร้างค่านิยม ความภูมิใจในความเป็นไทย
  - พัฒนาคุณธรรมจริยธรรม
  - สร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม โดยใช้มิติทางวัฒนธรรม
๓. นำทุนทางวัฒนธรรมของประเทศมาสร้างคุณค่าทางสังคมและเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ
  - ๓.๑ นำทุนทางวัฒนธรรมมาเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ
    - ส่งเสริมสินค้าทางศิลปะ วัฒนธรรมเพื่อสร้างรายได้สู่ชุมชน
    - เปิดพื้นที่เพื่อสร้างรายได้ให้กับศิลปิน
    - เพื่อเพิ่มศักยภาพแห่งศิลปะ วัฒนธรรม เพื่อสร้างรายได้สู่ชุมชน
  - ๓.๒ การนำทุนทางวัฒนธรรมของประเทศมาสร้างคุณค่าทางสังคม
    - ทูตทางวัฒนธรรม

๔. การบริหารจัดการความรู้ด้านศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม

- สร้างระบบบริหารจัดการที่มาตรฐานและมีประสิทธิภาพ
- นำการศึกษาวิจัย พัฒนาระบบฐานข้อมูลและองค์ความรู้ทางวัฒนธรรม
- พัฒนาแหล่งเรียนรู้และเครือข่ายทางวัฒนธรรม

หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับประเพณี

หลักการแนวคิดเกี่ยวกับประเพณี ได้มีผู้ให้ความหมายและคำจำกัดความไว้ ดังนี้

พระยาอนุমানราชชน (๒๕๑๔) ได้ให้ความหมายประเพณีไว้ว่า ประเพณีคือความประพฤติที่ชนหมู่หนึ่งอยู่ในที่แห่งหนึ่ง ถือเป็นแบบแผนกันมาอย่างเดียวกัน และสืบต่อกันมานาน ถ้าใครในหมู่ประพฤติดอกนอกแบบก็ผิดประเพณี หรือผิดจารีตประเพณี

นิพนธ์ สุขสวัสดิ์ (๒๕๑๔) ได้ให้ความหมายว่า ประเพณี คือความประพฤติสืบต่อกันมาจนเป็นที่ยอมรับของส่วนรวม สิ่งใดก็ตาม เมื่อประพฤติซ้ำ ๆ กันอยู่บ่อย ๆ จนเป็นความเคยชินก็เกิดเป็นนิสัยขึ้น ความประพฤติเหมือน ๆ กันเป็นส่วนใหญ่ในหมู่คณะ เรียกว่า ประเพณีหรือนิสัยสังคม

สุพัตรา สุภาพ (๒๕๑๔) ได้ให้ความหมายว่า ประเพณี หมายถึง แบบความเชื่อ ความคิดการกระทำ ค่านิยม ทศนคติ ศิลปกรรม จารีต ระเบียบแบบแผน และวิธีการกระทำสิ่งต่าง ๆ ตลอดจนถึงการประกอบพิธีกรรมในโอกาสต่าง ๆ ที่กระทำกันมาแต่ในอดีต ลักษณะสำคัญของประเพณีคือสิ่งปฏิบัติเชื่อถือมานานจนกลายเป็นแบบอย่างความคิดหรือการกระทำที่ได้สืบต่อกันมา และยังมีอิทธิพลอยู่ในปัจจุบัน

กระทรวงศึกษาธิการ (ม.ป.ป.) ประเพณี คือ ระเบียบแบบแผนที่กำหนดพฤติกรรมในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่สังคมยึดถือปฏิบัติสืบกันมา ถ้าใครฝ่าฝืนมักถูกดำเนินจากสังคม หรือถึงกับเลิกคบหาสมาคมด้วย ลักษณะประเพณีในสังคมระดับประเทศชาติ มีทั้งประสมและกลมกลืนเป็นอย่างเดียวกัน และมีที่ผิดแผกกันไปบ้าง ตามความนิยมเฉพาะในท้องถิ่น แต่ย่อมมีจุดประสงค์และวิธีการปฏิบัติเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีเฉพาะส่วนปลีกย่อยที่เสริมเติมแต่งหรือตัดทอนไปในแต่ละท้องถิ่น ประเพณีไทยมักมีพิธีกรรมทางศาสนาสัมพันธ์อยู่ด้วย

ประเพณี คือ กิจกรรมที่มนุษย์ปฏิบัติสืบเนื่องกันมา ตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน เช่น พิธีกรรม ภาษาวัฒนธรรม คุณธรรม ความเชื่อ ฯลฯ แต่ก็มีบางสิ่งบางอย่างที่ได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมภายนอก ที่เข้าสู่สังคม และรับเอาแบบปฏิบัติที่หลากหลาย เข้ามาผสมผสานในการดำเนินชีวิตตามวิถีชีวิตของแต่ละท้องถิ่น

หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อ

กึ่งแก้ว อัฒถากร (๒๕๑๕) ได้ให้ความหมายว่า เห็นจริงด้วย เห็นจริงตาม จะเห็นเช่นนั้น ด้วยความรู้ลึก หรือด้วยความไตร่ตรองโดยเหตุผลก็ตาม

ความเชื่อ คือ การยอมรับข้อเสนอข้อใดข้อหนึ่งไว้ว่าเป็นจริง การยอมรับเช่นนี้โดยสารถะสำคัญแล้วเป็นการรับเชิงพุทธิปัญญา แม้ว่าจะมีอารมณ์สะท้อนใจเข้ามาประกอบด้วย ความเชื่อจะก่อให้เกิดภาวะทางจิตขึ้นในบุคคล ซึ่งอาจเป็นพื้นฐานสำหรับการกระทำโดยสมัครใจของบุคคลนั้น

ความเชื่ออาจจะมีพื้นฐานจากหลักฐานข้อเท็จจริงที่เชื่อได้ หรือมีพื้นฐานความเคยชินที่จากการนี้รู้เอาจเอง หรือจากลักษณะที่ทำให้เกิดเข้าใจไขว้เขวก็ได้ เพราะฉะนั้น ความเชื่อจึงมิได้ขึ้นอยู่กับความจริงเชิงวัตถุวิสัยในเนื้อหา ความเชื่ออาจจะเป็นความเชื่อเชิงวิทยาศาสตร์ ความเชื่อของมหาย หรือความเชื่ออยู่ด้วยเสมอ แต่สติปัญญาเองนั้นอาจใช้มาทดสอบความเชื่อ และตรวจดูความสมบูรณ์ถูกต้องของพื้นฐานความเชื่อนั้นได้

ความเชื่อแบ่งออกเป็น ๒ อย่าง คือ

๑. ความเชื่ออย่างมหาย เป็นความเชื่อที่ไม่มีเหตุผล เนื่องจากความกลัวและความไม่รู้ทำให้มนุษย์เกิดความเชื่อ และแสดงพฤติกรรมต่อสิ่งนั้น ๆ ตามความเชื่อที่คิดว่าทำอย่างนั้นแล้วสิ่งนั้นจะดับทุกข์และช่วยบันดาลสุขให้เกิดขึ้นกับตน เช่น การที่มนุษย์กราบไหว้บูชา พันผ้าให้ต้นไม้ใหญ่ ๆ ด้วยเข้าใจว่าต้นไม้มีเทพเจ้าสิงสถิตย์อยู่การเชื่อว่าต้นไม้ชื่อ “นางค่อม” จะช่วยคุ้มครองป้องกันเภทภัยต่าง ๆ เป็นต้น

๒. ความเชื่ออย่างมีเหตุผล เป็นความเชื่อที่มีหลักการ มีเหตุผลน่าเชื่อถือขึ้น เชื่อถือว่า ถ้าทำอย่างนี้แล้วจะเกิดผลอย่างนั้นขึ้น เช่น เชื่อว่าปลูกต้นไม้ใหญ่ไว้ใกล้บ้านไม่ดี เพราะรากของต้นไม้จะชอนไชเข้ามาในบ้านหรือกิ่งของต้นไม้ใหญ่จะหักลงมาทับกัน เชื่อว่าสตรีมีครรภ์ไม่ควรยืนขวางบันได เพราะจะทำให้กีดขวางคนขึ้นลงบันไดและคนท้องอาจตกบันไดลงมาได้

ความเชื่อทั้งหลายอาจแบ่งเป็นประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้ คือ

๒.๑ ความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เช่น ความเชื่อเรื่องรามสูร เมขลา ขวานฟ้า ราหูอมจันทร์

๒.๒ ความเชื่อเรื่องยากกลางบ้าน สมุนไพรต่าง ๆ เช่น ยอดฝรั่งกินแก้ท้องเดิน ขมิ้นใช้ทาให้ผิวสวย

๒.๓ ความเชื่อเรื่องโชคลาง ฤกษ์ ยามต่าง ๆ ลางไม่ดี เช่น นกแสกบินเกาะหลังคา จึงจกตกลงมาตายต่อหน้า

๒.๔ ความเชื่อเรื่องนิมิตและฝัน เช่น ฝันว่าจิ้งจอก ทายว่าจะได้คู่ครอง ฝันว่าได้แหวน ทายว่าจะได้ลูกชาย

๒.๕ ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ เครื่องราง ของขลัง คาถา อาคมต่าง ๆ เช่น เขี้ยวหมูตัน ฝ้ายยันต์ ตะกรุด ลูกประคำ ฯลฯ

๒.๖ ความเชื่อเรื่องลักษณะคน สัตว์ เช่น คนหูยานอายุจะยืน หญิงสาวที่มีมือใหญ่ แสดงว่ามีความรู้สึกทางเพศหรือกามารมณ์ วัวที่มีโคนหางใหญ่จะมีกำลังมาก

๒.๗ ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือศาสนา เช่น ไครตีหัวแมว หัวคนนั้นจะสั้น การเชื่อ ถือเทพเจ้าต่าง ๆ ว่าช่วยจัดทุกข์ให้คนได้ เป็นต้น

๒.๘ ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ หมอคู่ เช่น ดูวันดีจะประกอบพิธีมงคล วันเผาศพ วันบวช คนเกิดวันต่าง ๆ การทำนายโชคชะตาราศี

ความเชื่อต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้มนุษย์ต่างประพฤติปฏิบัติแปลก ๆ ไปตามความเชื่อของตนและไม่ปฏิบัติในบางสิ่งบางอย่าง ทั้งนี้ เพราะเชื่อว่าถ้าทำอย่างนี้หรือไม่ทำอย่างนั้นแล้ว จะทำให้เกิดผลดีแก่ตนเอง ความเชื่อจึงมีผล ๒ ประการ คือ

๑. เกิดข้อห้ามที่คนในสังคมไม่ควรทำ

๒. เกิดข้อควรปฏิบัติ เชื่อว่าถ้าทำแล้วจะเกิดมงคล

๓. พิธีกรรมเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งของประเพณี ประเพณีต่าง ๆ ไม่ว่าจะพิธีทางศาสนา หรือขนบธรรมเนียมประเพณี จะต้องมิพิธีกรรม หรือวิธีการปฏิบัติอย่างหนึ่งตามความคิดความเชื่อของคนในสังคม เมื่อคนในสังคมนั้นประพฤติ หรือกระทำพิธีกรรมอย่างนั้นเหมือน ๆ กันโดยส่วนรวมและกระทำสืบต่อ ๆ กันมา

ความเชื่อเป็นสิ่งที่มาจากคน หรือสังคมในชุมชน ท้องถิ่น หรือประเทศที่เห็นชอบและยอมรับในเรื่องราว เหตุการณ์ ประเพณี พิธีกรรมที่สืบทอดกันมาว่าจะต้องกระทำดำเนินการต่อไป บางครั้งก็อยู่บนพื้นฐานจากหลักฐานข้อเท็จจริงที่เชื่อถือได้ และบางครั้งก็จากการนึกรู้เอาเอง

สื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับข้าวและการทำงาน

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (๒๕๒๓) พิธีกรรม คือ วิธีการชนิดหนึ่งที่จะนำไปสู่เป้าหมาย การที่เราจะได้มาซึ่งสิ่งต้องการ หรือพิธีกรรมเป็นสัญลักษณ์ที่คนในสังคมสมมุติขึ้นให้เป็นสื่อหรือวิธีการที่จะนำมาซึ่งความสำเร็จในสิ่งที่ตั้งความหวังไว้

พิธีกรรม คือ การกระทำที่เป็นประเพณี ซึ่งมีรูปแบบเฉพาะสำหรับใช้แสดงความสัมพันธ์ระหว่างผู้ที่นับถือกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์

พิธีกรรม เป็นแบบอย่างของพฤติกรรมที่กำหนดไว้ด้วยกฎเกณฑ์ หรือธรรมเนียม ประเพณีให้กระทำ และเพื่อให้มีความขลัง สังคมแบบดั้งเดิมจึงมักถือว่าพิธีกรรมถ้าทำอย่างถูกต้อง เครื่องครัดก็จะเป็นที่พอใจของเทพเจ้า ถ้าทำผิดพลาด หรือไม่ทำเบื่องบนก็จะลงโทษ พิธีกรรมใน สังคมปัจจุบันมักถือเป็นเรื่องสำคัญ เมื่อเกี่ยวกับกิจกรรมทางศาสนาหรือของสังคมและโอกาสงาน สังคมอย่างเป็นทางการเป็นรูปแบบพิธีทั้งหลาย พิธีกรรมกระทำในเวลารับสมาชิกใหม่ หรือแนะนำสมาชิกหรือ เวลารับตำแหน่ง และพิธีกรรมอาจปรากฏในรูปลักษณะของการเดินรำทำเพลง การเลี้ยง การสังเวช ฯลฯ ส่วนประกอบของพิธีกรรมอาจมีทั้งการสวด การขับร้อง กิริยา ท่าทาง ลูก นั่ง เดินเหิน การ แท้แหน พร้อมอุปกรณ์เครื่องยศและสัญลักษณ์ต่าง ๆ

พิธีกรรม เป็นการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง ตามค่านิยม ทศนคติ ความคิด และความเชื่อ โดยเข้าใจว่าการกระทำอย่างนั้น ย่อมมีผลตอบสนอง ทำให้ได้รับประโยชน์ตามที่คาดหวัง เอาไว้

สื่อพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องข้าว

สื่อพิธีกรรม หมายถึง สิ่งที่เชื่อมโยงกับธรรมเนียมประเพณี เพื่อนำไปสู่คนใน สังคมให้เกิดการรับรู้ถึงความเป็นมา ความหมาย ความเชื่อและคุณธรรมจริยธรรมของพิธีกรรมนั้น ๆ สื่อพิธีกรรมมีหลายชนิดได้แก่ เพลง การแสดง นิทาน สิ่งของที่ใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น งอบ การแต่งกาย เป็นต้น

สื่อพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องข้าวและการทำงาน มีหลายสิ่งที่ยุทธพบุรุษได้กระทำขึ้น เพื่อ แสดงถึงอัตลักษณ์ของชุมชน และยังคงเป็นความเชื่อที่สืบทอดมาถึงปัจจุบัน ได้แก่

พิธีกรรมเพื่อบวงสรวง อ้อนวอน เลี้ยงทวย จัดขึ้นเพื่ออ้อนวอนบูชา บวงสรวงเจ้า ต่าง ๆ หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ หรือบรรพบุรุษให้คุ้มครองป้องกันภัยอันตรายแก่ชีวิตและทรัพย์สินให้ มีความสวัสดิมงคล ความอุดมสมบูรณ์ในทุก ๆ ด้าน พิธีกรรมประเภทนี้ส่วนใหญ่จัดขึ้นก่อนการ เพาะปลูกหรือช่วงการเพาะปลูก มีพิธีกรรมชนิดต่าง ๆ เช่น พิธีสืบชะตา พิธีเซ่นไหว้วิญญาณบรรพ บุรุษ พิธีขอฝน พิธีแห่นางแมว เป็นต้น

พิธีกรรมเพื่อการเพาะปลูก ซึ่งกระทำในช่วงการเพาะปลูก เป็นการขอโอกาส ขอ อนุญาต บวงสรวงบนบาน บอกกล่าว สิ่งที่เกี่ยวข้องกับข้าวและการเพาะปลูกแก่เทพเจ้าหรือสิ่ง ศักดิ์สิทธิ์ ขอให้การเพาะปลูกข้าวในปีนั้น ๆ ดำเนินไปด้วยดี เช่น พิธีแรกไถนา พิธีเชิญแม่โพสพ ไล่ข้าวปลูก พิธีเชิญแม่โพสพลงนา พิธีบูชาแม่ธรณี เป็นต้น

พิธีกรรมเพื่อการบำรุงรักษา ข้าวกล้าให้เจริญงอกงามปลอดภัยจากสัตว์ต่าง ๆ หนอน เพลี้ย หรือถ้ำเกิดศัตรูเหล่านี้ขึ้นแล้วก็ให้หายไปเสีย และเพื่อแสดงความอ่อนน้อมต่อข้าว

และสิ่งเกี่ยวข้อง เช่น พิธีรับขวัญแม่โพสพ พิธีปักตาเหลว พิธีส่งข้าวบิณฑ์ พิธีคคข้าว พิธีไล่คนหนุ โดยน้ำมนต์ โดยฝ้ายันต์ โดยภาวนา โดยหว่านทราย โดยเครื่องราง เป็นต้น

พิธีกรรมเพื่อการเก็บเกี่ยวและนวดข้าว ทั้งนี้เพื่อให้ได้ผลผลิต ให้คนปลอดภัยในการเก็บเกี่ยว และเพื่อแสดงความอ่อนน้อมต่อข้าว และสรรพสิ่งที่เกี่ยวข้อง พิธีเหล่านี้จัดขึ้นในช่วงฤดูเก็บเกี่ยว ได้แก่ พิธีรวบข้าว พิธีแรกเกี่ยวข้าว พิธีทำลาน พิธีเชิญขวัญข้าว พิธีปลงข้าว เป็นต้น

เอี่ยม ทองดี (๒๕๒๗) พิธีกรรมเพื่อการเฉลิมฉลอง เป็นการเฉลิมฉลองผลผลิตที่ได้ และแก่นหรือเช่นสังเวทเพออาร์กษสังคคีลิตีต่าง ๆ ที่ได้ให้การคุ้มครองปกป้องรักษาคน สัตว์ พืชพรรณธัญญาหารให้ได้ผลดีอยู่เย็นเป็นสุขตลอดฤดูกาลที่ผ่านมา จะจัดขึ้นหลังการเก็บเกี่ยว เช่น พิธีบุญข้าวจี พิธีขอพร พิธีสู่ขวัญข้าว พิธีบุญพระเวส พิธีสู่ขวัญควาย เป็นต้น

สื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวกับข้าว เป็นสิ่งที่เชื่อมโยงกับธรรมเนียมประเพณี เพื่อนำไปสู่คนในสังคมให้เกิดการรับรู้ถึงความเป็นมา ความหมาย ความเชื่อและคุณธรรมจริยธรรมของพิธีกรรม ดังนั้น สื่อพิธีกรรมที่เกี่ยวกับข้าวและการทำนา มีหลายสิ่งทีบรรพบุรุษได้กระทำขึ้นเพื่อแสดงถึงอัตลักษณ์ของชุมชน และยังคงเป็นความเชื่อที่สืบทอดมาถึงปัจจุบัน เป็นการเฉลิมฉลองผลผลิตที่ได้ และแก่นหรือเช่นสังเวทเพออาร์กษสังคคีลิตีต่าง ๆ ที่ได้ให้การคุ้มครองปกป้องรักษาคน สัตว์ พืชพรรณธัญญาหารให้ได้ผลดีอยู่เย็นเป็นสุขตลอดฤดูกาลที่ผ่านมา จะจัดขึ้นหลังการเก็บเกี่ยว เช่น พิธีบุญข้าวจี พิธีขอพร พิธีสู่ขวัญข้าว พิธีบุญพระเวส พิธีสู่ขวัญควาย

สื่อพิธีกรรมทั่วไปที่ยังคงยึดถือปฏิบัติกันมาในการเริ่มการทำงาน

พระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ เป็นจุดเริ่มต้นของการปลูกข้าว ชาวนาทั้งประเทศจะรอคำทำนายของพระโค ซึ่งในเดือนหกของทุกปี จะจัดพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ณ มณฑลพิธีท้องสนามหลวง โดยองค์ประกอบสำคัญในงานพิธี คือพระยาแรกนา โดยผู้ทำหน้าที่ก็คือ ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ส่วนเทพีคู่หาบเงินและทอง ทำหน้าที่หาบเมล็ดพันธุ์ข้าวให้พระยาแรกนาหว่านในแปลงนาที่ท้องสนามหลวง จะเป็นข้าราชการหญิงของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ในการแรกนาจะเริ่มด้วยกระบวนพระยาแรกนาในชุดเครื่องสูงจะทำพิธีเสียดผ้า ถ้าจับได้ผ้ากว้าง มีคำทำนายว่าน้ำจะมาก ถ้าจับได้ผ้าผืนกลางก็ทายว่าน้ำพอดี หากจับได้ผ้าผืนแคบ ทายว่าน้ำจะน้อย จากนั้นพราหมณ์จะมอบไถเทียมพระโคคู่ให้พระยาแรกนาลงมือไถ โดยเริ่มไถรอบ ๆ ๓ รอบ ไถแปร ๓ รอบ และไถตะ ๓ รอบ ในระหว่างนั้นพระยาแรกนาจะหยิบเมล็ดพันธุ์ข้าวพระราชทานในหาบที่เทพีคู่หาบเงินและหาบทองนำมาให้หว่าน แล้วไถกลับอีก ๑ รอบ จากนั้นพราหมณ์จะให้โคเสียดทายด้วยของกิน ๗ อย่าง มีข้าวเปลือก ข้าวโพด ถั่ว งา เหล้า น้ำและหญ้า พระโคกินอะไร ทายว่าสิ่งนั้นจะสมบูรณ์

พิธีแห่นางแมว

พิธีแห่นางแมวของชาวอีสาน เพราะเชื่อว่าเหตุที่ฝนไม่ตกมีเหตุผลหลายประการ เช่น เกิดจากดินฟ้าอากาศเปลี่ยนแปลง ประชาชนชาวเมืองหย่อนในศีลธรรม เจ้าเมือง เจ้าแผ่นดิน ไม่ทรงอยู่ในทศพิธราชธรรม เป็นต้น เหตุนี้ชาวเมือง ชาวอีสานจึงต้องทำพิธีอ้อนวอนขอฝน และการที่ต้องใช้แมวเป็นตัวประกอบสำคัญในการขอฝน เพราะเชื่อว่าแมวเป็นสัตว์ที่เกลียดฝน ถ้าฝนตกครั้งใด แมวจะร้องทันที ชาวอีสานจึงถือเอาเคล็ดที่แมвр้องในเวลาฝนตกว่า จะเป็นเหตุให้ฝนตกจริง ๆ ชาวบ้านจึงร่วมมือกันสาดน้ำและทำให้แมвр้องมากที่สุดจึงจะเป็นผลดี และชาวอีสานเชื่อว่าหลังจากทำพิธีแห่นางแมวแล้วฝนจะตกลงมาตามคำอ้อนวอนและตามคำแข็งของนางแมว

องค์ประกอบที่ใช้ในพิธีแห่นางแมว

๑. กะทอหรือข่งที่มีฝาปิดข้างบน ๑ อัน
๒. แมวสีดำตัวเมีย ๑ ตัว
๓. เทียน ๕ คู่
๔. ดอกไม้ ๕ คู่
๕. ไม้สำหรับสอดกะทอให้คนหาม ๑ อัน

วิธีแห่นางแมว

๑. ชาวบ้านรวมทั้งคนแก่คนหนุ่มและเด็กส่วนมากจะเป็นผู้ชาย ปรีกษาหารือกัน เพื่อให้ผู้ไปแห่ทั้งหมดเป็นผู้ว่าตาม ส่วนใหญ่จะเป็นคนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้าน
๒. หากกะทอใบหนึ่งหรืออาจใช้ข่งก็ได้
๓. จับเอาแมวตัวเมียสีดำ ๑ ตัวใส่ในกะทอ ใช้เชือกผูกปิดฝากะทอไม่ให้แมวออกได้ และใช้ไม้สอดกะทอให้คนหาม ๒ คน ตั้งกายด้วยขันห้า ป่าสักเคเทวดา เพื่อให้เทวดาบันดาลให้ฝนตก
๔. ได้เวลาพลบค่ำผู้คนกำลังอยู่บ้าน ก็เริ่มขบวนแห่โดยหามกะทอแมวออกหน้า แล้วตามด้วยคน ว่าคำแข็ง และผู้แห่ว่าตามเป็นท่อนๆ ในขบวนก็จะมีการตีเกราะเคาะไม้ เพื่อให้เกิดจังหวะตามไปด้วย และแห่ไปทุกหลังคาเรือนในหมู่บ้านนั้น ๆ เมื่อแห่ไปถึงบ้านใครเจ้าของบ้านก็ต้องเอาน้ำสาด หรือรดที่ตัวแมวให้เปียกและทำให้แมвр้อง และสาดใส่ขบวนแข็งด้วย

จากหลักการแนวคิดเกี่ยวกับประเพณีในการทำนาพบว่าชาวนามีความผูกพันกับวิถีชีวิต กระบวนการผลิต ขั้นตอนการทำนา ทำเป็นกิจกรรมที่ปฏิบัติสืบเนื่องกันมา ตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน แต่ก็มีบางสิ่งบางอย่างที่ได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมภายนอก ที่เข้าสู่สังคม และรับเอาแบบปฏิบัติที่หลากหลาย เข้ามาผสมผสานในการดำเนินชีวิตตามวิถีชีวิตของแต่ละท้องถิ่น โดยอาศัยความเชื่อเป็นสิ่งที่มาจากคน หรือสังคมในชุมชน ท้องถิ่น หรือประเทศที่เห็นชอบ และ

ยอมรับในเรื่องราว เหตุการณ์ ประเพณี พิธีกรรมที่สืบทอดกันมาว่าจะต้องกระทำดำเนินการต่อไป บางครั้งก็อยู่บนพื้นฐานจากหลักฐานข้อเท็จจริงที่เชื่อถือได้ และบางครั้งก็จากการนี้รู้เอาเอง ตาม ค่านิยม ทักษะคิด ความคิด และความเชื่อ โดยเข้าใจว่าการกระทำอย่างนั้น ย่อมมีผลตอบสนอง ทำให้ได้รับประโยชน์ตามที่คาดหวังเอาไว้

พิธีกรรมทำขวัญข้าว ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับข้าวในด้านพิธีกรรม

ลักษณะของสังคมไทย เป็นสังคมที่อยู่อย่างง่ายกินง่าย ดำรงชีวิตแบบง่ายๆ เครื่องมือ เครื่องใช้ มีความเชื่อธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ และผีบางเทวดา ส่วนใหญ่เป็นสังคมเกษตรกรรม คือสังคมที่ยึดอาชีพเลี้ยงสัตว์ และเพาะปลูก มีระเบียบประเพณีนิยมต่าง ๆ มากขึ้น มีเกณฑ์ควบคุม สังคมมากขึ้น และมีความสามารถในการประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ ได้มากขึ้น การดำรงชีพส่วนใหญ่ต้องพึ่งพาอาศัย ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ อันเกิดจากดิน ฟ้า อากาศเป็นสำคัญ (สุทธิวงษ์ พงศ์ไพบูลย์ ๒๕๒๔) สิ่งเหล่านี้ค่อยสะสมทัศนคติของชาวไทยให้ตระหนักว่า ธรรมชาติมีเหนือมนุษย์และให้ความสำคัญกับธรรมชาติสูงสุด ทำให้เกิดค่านิยม ยกย่อง บูชา และถือปฏิบัติในโอกาสต่าง ๆ เช่น การทำนา ชาวนาจะเชื่อว่าเป็นเทพีกลางท้องนา ชื่อว่า “แม่โพสพนพเกล้า” หรือพระแม่โพสพ (สุภาพ แดโอชา ๒๕๕๑)

คนไทยเชื่อว่าในต้นข้าวมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เรียกว่า “ขวัญข้าว” หรือ “แม่โพสพ” หรือ “นางโคสพ” สถิตย์อยู่ ความเชื่อเช่นนี้ ปรากฏในคนไทกลุ่มอื่น ๆ เช่นเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นไทพวน ไทลื้อ ไทลาว ไทยวน ไทใหญ่ ไทดำ ไทขาว ไทอาหม และไทกลุ่มอื่น ๆ อีกที่มีการทำนาเป็นอาชีพหลัก เทพหรือผีประจำต้นข้าวนี้ คนไทส่วนใหญ่เชื่อว่าเป็นผู้หญิง มีบางกลุ่ม เช่น ไทใต้ คนซึ่งเป็นไทใหญ่กลุ่มหนึ่งที่อยู่ในมณฑลยูนนาน ประเทศจีนเชื่อว่าขวัญข้าวเป็นผู้ชาย เรียกว่า “ปู่ขวัญข้าว”

คุณสมบัติของขวัญที่เหมือนกันก็คือ ทำนุบำรุงรักษาต้นข้าวให้ออกรวง แข็งแรง ได้เมล็ดข้าวมาก ๆ เพื่อเป็นอาหารเลี้ยงคนทั้งโลก ขวัญข้าวหรือแม่โพสพ จึงมีบุญคุณต่อมนุษย์ แต่ด้วยคุณสมบัติ อีกประการหนึ่งที่เหมือนกันในความเชื่อของไททุกกลุ่ม คือ แม่ข้าวนี้จู้จ้อยใจ ถ้าปฏิบัติต่อแม่ไม่ดี ไม่เคารพแม่ กระทำรุนแรงต่อไป แม่ก็จะหนีจากไปอันจะทำให้เกิดความอดอยากบนผืนพิภพ

ในตำราปลูกข้าวของไทยกล่าวไว้ว่า “อันแม่พระโพสพนี้ขวัญอ่อนนักรักมักตกใจอย่าดูหมิ่น” คนไทยทุกกลุ่มมีประสบการณ์การดูหมิ่นแม่โพสพแล้วนางหนีจากไป ปรากฏอยู่ในตำนานข้าวของตน หากแบ่งตามโครงเรื่องของตำนานเราสามารถแบ่งได้เป็น ๒ กลุ่มใหญ่ ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ ตำนานที่มีโครงเรื่อง ประเภท ข้าวถูกตี ตำนานนี้พบในกลุ่มไทดำ ไทขาว ลาวและคนไทยภาคอีสาน มักเล่ากันว่า แต่ก่อนเมล็ดข้าวมีขนาดใหญ่มากและจะบินเข้ามาในตัวเอง แม่ม่ายทำขี้ข้าวรับไม่ทันจึงโกรธข้าวและไม่คานตีข้าวจนแตก ขวัญข้าวตกใจ โกรธจึงหนีไป ทำให้เกิดภาวะแห้งแล้งอดอยากบนโลกมนุษย์ มนุษย์จึงต้องไปอ้อนวอนขอให้ขวัญข้าวกลับคืนมา บางกลุ่มก็เล่าต่อไปว่า ในสมัยพระพุทธกัสสปมีพระยาสร้างขี้กลางขนาดใหญ่เก็บข้าวไว้ในขี้ ต่อมานำข้าวออกขาย นางขวัญข้าวโกรธจึงหนีไปอยู่หนองน้ำทำให้คนอดอยาก สองตายายต้องขอพระฤาษีให้ไปขอร้องนางให้กลับ

กลุ่มที่ ๒ ตำนานที่มีโครงเรื่องประเภทขวัญข้าวน้อยใจพระพุทธเจ้า ตำนานนี้พบในกลุ่มของคนไทยที่นับถือพุทธศาสนา เช่น ไทลื้อ ไทจีน ไทใต้คง คนไทยภาคกลางและภาคใต้ เล่ากันว่าในสมัยพุทธกาลในที่ประชุมสงฆ์ แม่โพสพไม่ยอมไหว้พระพุทธเจ้าเพราะถือว่าเกิดก่อนและเคยมีบุญคุณเลี้ยงพระพุทธเจ้ามาทุกพระองค์ แม่โพสพจึงพาพระพุทธเจ้าจึงหนีไปซ่อนเสียในถ้ำทำให้โลกมนุษย์อดอยาก พระพุทธเจ้าจึงให้คนไปตามและสอนมนุษย์ให้ไหว้แม่โพสพด้วยทุกครั้งเพื่อระลึกถึงบุญคุณ ดังนั้น จึงเกิดประเพณีการทำขวัญข้าวขึ้น และเป็นที่มาของธรรมเนียมการไหว้ขอบคุณแม่โพสพ ทุกครั้งหลังกินข้าวเสร็จแล้วของคนไทย

“การบูชาคุณของพระแม่โพสพ มีมาครั้งพุทธกาล ตามพุทธประวัติ แม้แต่พระมหากษัตริย์ก็ยังบูชาคุณพระแม่โพสพทุกปี นับแต่รัชกาลที่ ๑ จนถึงปัจจุบัน สมัยก่อนชวานาทำนาปี ช่วงเดือน ๔ - ๖ เป็นช่วงเก็บเกี่ยวเสร็จ จะสังเกตว่าตะวันจะขึ้นตรง พอมาช่วงเดือน ๑๐ - ๑๑ ที่ชวานาทำนาเสร็จข้าวเริ่มตั้งท้อง จะมีประเพณีทำบุญให้พระแม่โพสพ จะสังเกตว่าตะวันจะขึ้นไม่ตรง แต่จะอ้อมข้าวเรียกว่า “ตะวันอ้อมข้าว”

พระแม่โพสพเป็นเทวดาสามัญประจำท้องนาและขี้กลางของชนชาติไทย ซึ่งเป็นกลุ่มชนที่ปลูกข้าวกินมานานนับพันปี กล่าวในเฉพาะประเทศไทย ชวานาทุกภาคทั้งที่เป็นชนกลุ่มเล็กและกลุ่มใหญ่มีความรู้เรื่อง แม่โพสพและบูชาแม่โพสพด้วยกันทั้งนั้น (วรรณ นาวิกมูล ๒๕๕๑)

การทำขวัญข้าวเป็นการบอกกล่าว แม่โพสพ จะเริ่มทำขวัญข้าวตั้งแต่ขึ้นตอนจะปลูกข้าว จะเกี่ยวข้าว จะนวดข้าว จะขายข้าว โดยอาจบอกกล่าวด้วยปากเปล่าง่าย ๆ หรือต่างคนต่างทำพิธีเองง่าย ๆ ในที่นาของตน หรือเชิญหมอขวัญมาร่ายบททำขวัญคาถาเป็นพิธีกรรมใหญ่ในชุมชน

การบูชาคุณพระแม่โพสพ จะใช้ผลไม้ เช่น สับปะรด กล้วย ส้ม มะพร้าวอ่อน จะสังเกตว่าไม่มี ขนมหู หรือหมู เห็ด เป็ด ไก่ นั้นเป็นเพราะช่วง ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ เป็นช่วงข้าวตั้งท้อง พอออกพรรษาจะมีประเพณีใส่บาตร จะใช้ผลไม้ใส่บาตร เช่น ส้ม กล้วย ไม้ใส่ข้าว แล้วจะเอาชะลอมเล็ก ๆ ใส่ผลไม้ เอาไม้เล็ก ๆ ด้ายแดง ขาวไปที่นา เอาเชือกขาวผูกที่ต้นข้าว เอาธงปัก และเอาชะลอมผลไม้

ไปผูกที่ปลายไม้ ทำการบูชาบอกกล่าวเพื่อเป็นสิริมงคล การที่ไม่ใช้อาหารคาว-หวาน เป็นข้าวหรือขนมมาบูชา เพราะพระแม่โพสพยอมไม่กินตัวเองแต่จะอุทิศตัวเองเพื่อให้คนอื่นกิน

การทำพิธีบายศรีสู่ขวัญ ความหมายของ “บายศรี” คำว่า บาย แปลว่า ข้าว ส่วนศรี แปลว่า มิ่งขวัญ รวมความแล้วแปลว่า “ข้าวที่ดีเป็นมงคล” เชื่อกันว่า มิ่ง-ขวัญ เป็นสิ่งที่มีอยู่กับตัวมนุษย์ แต่ “มิ่ง” จะอยู่ประจำติดตัว ส่วน “ขวัญ” ชอบเที่ยวไปโน่นไปนี่ ตามเรื่องเล่ากันมาว่าต้องมีเทวดา คือ พญาแถน ช่วยเรียกขวัญกลับมาและบายศรี คือ เครื่องที่ใช้เช่น ไห้วพญาแถน ให้ช่วยเรียก “ขวัญ” กลับมา “จันทนา หงษา” จากมูลนิธิข้าวขวัญ ซึ่งให้เห็นว่านี่เป็นการสะท้อนความเชื่อเรื่องจิตวิญญาณ และการกตัญญูรู้คุณ คือ การทำดีตอบแทนผู้มีพระคุณดูแลด้วยความรัก ความเอื้ออาทร “แม่โพสพ” จึงให้ผลผลิตดี นั่นคือ เราดูแลแม่ (โพสพ) แม่ก็ดูแลเรา นี่คือวิถีตะวันออก ที่เน้นความกตัญญูรู้คุณ และสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ แต่คนเราทุกวันนี้จิตใจมักถูกตัดขาดจากความดี นำเสียดายที่ปล่อยให้พิธีกรรมหลาย ๆ อย่างหายไป เพราะพิธีกรรมคือ หน้าตา ของจิตใจ คือ เสื้อผ้าอาภรณ์ของชีวิต

ในภาคกลางแถบจังหวัดสิงห์บุรี สุพรรณบุรี อ่างทอง ออยุธยา พอตกเดือน ๑๐ หลังออกพรรษา มีเทศน์มหาชาติแล้ว ตามทุ่งน่าน้ำท่วมทุ่งเจิ่งนอง ข้าวกำลังออกรวงอ่อน ๆ ลำต้นป่องกลาง เรียกกันว่า “ข้าวกลัดหางปลาหู” อุปมาเหมือนผู้หญิงที่กำลังตั้งท้องอ่อน ๆ ซึ่งเป็นช่วงกำลังแพ่ท้อง ชาวบ้านซึ่งส่วนใหญ่เป็นหญิง จะพายเรือเข้าไปตามทุ่งนา เพื่อไปรับขวัญข้าว หรือไปเยี่ยมแม่โพสพ เมื่อไปถึงบริเวณที่นาของตน ที่มีกอข้าวขึ้นงามที่สุดก็จะปักหลัก ๑ หลัก นำชะลอมภายในบรรจุหมาก พลูจิบ สีส้มปายใส่ใบตอง กระจก หวี แป้ง น้ำอบ พร้อมด้วยกล้วย ส้ม อ้อยควั่น นำไปให้แม่โพสพ ชาวบ้านจะนำหวิมาหวิใบข้าว พรมน้ำอบ พูคกับข้าวด้วยถ้อยคำไพเราะ เช่น “แม่โพสพ แม่โพสพ แม่นพดาราไปอยู่ที่ดินไร่ปลายนา ขอเชิญแม่มารับอ้อยกับส้ม” แล้วนำชะลอมผูกไว้กับหลัก ใช้ด้ายสามสี ได้แก่ สีแดง ขาว เหลืองผูกคอกชะลอม ที่ยอดหลักปักเฉลว ซึ่งสานจากไม้ไผ่ มีธงชายสามสี ซึ่งได้มาจากงานมหาชาติผูกคอกเป็นเครื่องหมายป้องกันอันตรายที่จะเข้ามาทำลายต้นข้าว การเอาอกเอาใจ ข้าวเปรียบเหมือนการเอาใจผู้หญิงท้อง หางของแตงตัว ของเปรี้ยว ๆ ที่คนท้องชอบกินมาให้กิน ประเพณีการรับขวัญข้าวตอนท้องส่วนใหญ่ทำกันในภาคกลาง คนไทบางกลุ่มเช่น ไทดำ ไทลื้อ ก็มีทำอยู่บ้าง

การทำขวัญข้าวที่พบมากที่สุด และทำให้คนไทยหลายกลุ่ม คือ การทำขวัญข้าวเมื่อเก็บเกี่ยว หลังจากเกี่ยวข้าวและนำข้าวไปกองที่ลานเพื่อนวดข้าว ชาวนาในภาคกลางมีพิธีเชิญขวัญข้าวสู่ลาน โดยนำซังต้นข้าว ผูกเป็นหุ่นแม่โพสพ มาไว้ที่ลานนวดข้าว การเช่นสังเวแม่โพสพ เพื่อขอความอุดมสมบูรณ์ของผลผลิต ชาวนาในภาคอีสานและลาว จะทำบุญลานหรือบุญกองข้าว มีการนิมนต์พระสงฆ์มาสวดที่ลาน พระจะพรมน้ำมนต์ประพรหมข้าวแม่โพสพ ข้าวที่จะเก็บเข้ายุ้งและบริเวณลาน

หลังจากนั้นชาวนาจะหาบข้าวขนข้าวเข้ายุ้ง ก่อนขนข้าวเข้ายุ้งเป็นขั้นตอนที่คนไทยทุกกลุ่มให้ความสำคัญที่สุด จะต้องเชิญแม่โพสพเข้ายุ้ง โดยนำหุ่นแม่โพสพวางบนกองข้าวที่จะทำพันธุ์ และกล่าวเชิญอ่อนวอนให้แม่โพสพพิทักษ์รักษาข้าว อย่าได้ตกใจเมื่อคนมาตัดวงข้าว

สัญลักษณ์ที่เป็นสื่อในการทำนา ซึ่งมีความเชื่อว่าพิธีกรรมเกี่ยวกับข้าวและการทำนาจะต้องระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย เพื่ออัญเชิญพระคุณมาเป็นที่พึ่งเป็นพลังอำนาจบันดาลให้เกิดความสำเร็จตามความปรารถนา สัญลักษณ์จะเป็นภาพบ้าง เป็นหุ่นบ้าง เป็นรูปปั้นบ้าง เช่น แม่โพสพ บางถิ่นเป็นภาพผู้หญิงนั่งบ้าง ยืนบ้าง แต่บางถิ่นเอาฟางมาผูกเป็นหุ่นเล็ก ๆ เก็บไว้ในยุ้งฉาง เทพบางองค์ เช่น แม่ธรณี ชาวนานิยมหยิบก้อนดินขึ้นเป็นสัญลักษณ์แทนในการประกอบพิธี

นอกจากนี้เป็นสัญลักษณ์ที่เป็นวัตถุ เช่น ตาเหลว ธง ผ้ายันต์ น้ำมนต์ ซึ่งมักใช้ในพิธีกรรมที่มุ่งบำรุงรักษา สำหรับบางพิธีกรรมโดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เกี่ยวกับการบวงสรวงอ่อนวอน มักจะมีการเข้าทรงซึ่งถือว่าเป็นอีกลักษณะหนึ่งของสัญลักษณ์ของพิธีกรรมด้วย (เอี่ยม ทองดี ๒๕๓๗)

ดังนั้นพิธีกรรมการทำขวัญข้าว เป็นเรื่องของ การเชื่อมโยงความเชื่อและแนวคิด เรื่องนิเวศน์ เชิงลึกกับเรื่องข้าว หรือแม่โพสพ เชื่อมโยง วิถีชีวิต พิธีกรรม ทำให้พบเจอพ่อแม่พี่ป้าน้าอา และได้เรียนรู้วิถีการผลิตมาสู่ระบบเกษตรยั่งยืน เป็นการอธิบายถึงวิถีชีวิตของชาวนา ซึ่งประกอบไปด้วย พิธีกรรมความเชื่อ ระบบนิเวศ ระบบการผลิต อันสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคนด้วยกัน คนกับธรรมชาติและคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ เพื่อการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข

จากการศึกษาข้อมูลจังหวัดสุพรรณบุรีอาชีพที่มีความสำคัญของชุมชนส่วนใหญ่เป็นอาชีพเกษตรกรรม และพื้นที่ส่วนใหญ่ในการเกษตรใช้ในการเพาะปลูกข้าว จึงมีกิจกรรมที่เชื่อมโยงแนวคิด ประเพณีของคนในสังคมส่วนใหญ่ด้วยประเพณี ความเชื่อ พิธีกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตในการผลิต และจากการศึกษาข้อมูลท้องถิ่น พบว่า จังหวัดสุพรรณบุรีมีชุมชนที่มีพิธีกรรม ความเชื่อของท้องถิ่น ที่สืบทอดมายาวนาน ในความเชื่อและพิธีกรรมการทำขวัญข้าว ในชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง หมู่ที่ ๕ ตำบลป่าสะแก อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดสุพรรณบุรี

การวิจัยแบบมีส่วนร่วม

พรสันต์ เลิศวิทย์วิวัฒน์ (๒๕๕๑) สรุปว่า รูปแบบการวิจัยเป็นการศึกษาโดยอาศัยการมีส่วนร่วม หมายความว่า แต่ละบุคคลแต่ละฝ่ายศึกษาตนเอง ระหว่างกระบวนการศึกษานี้ พวกเขาดำเนินการตรวจสอบว่าตนเองมีความเข้าใจอย่างไร มีทักษะ ค่านิยม รวมถึงความรู้ของตนเองในปัจจุบันทั้งในแง่ที่ดีและแง่ที่เป็นอุปสรรคนั้นมีอะไรบ้าง และเป็นรูปแบบการวิจัยเป็นการลงมือปฏิบัติและทำงานร่วมกัน ทำงานร่วมกันเพราะว่าการค้นหาความจริงนี้จะสำเร็จได้ด้วยผู้อื่น เป็นการ

ลงมือปฏิบัติเนื่องจากว่าเป็นการสำรวจการกระทำของชุมชน ผลผลิตของความรู้ โครงสร้างขององค์กรทางสังคม โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะลดการกระทำที่เป็นอุปสรรคที่ไม่สมเหตุสมผล ลดการสูญเสีย ลดความอยู่ดีหรือความไม่พึงพอใจลง ตัวอย่างเช่น ครูอาจต้องทำงานร่วมกับครูคนอื่น ๆ เพื่อลดการสูญเสียและระดับของความไม่พึงพอใจของการทำงานแบบร่วมศูนย์ในโรงเรียนซึ่งทำให้ขาดผลงานนวัตกรรมใหม่ ๆ ที่สร้างสรรค์ เป็นต้น

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (อ้างถึงในกาญจนา แก้วเทพ, ๒๕๕๑, หน้า ๒) ได้สรุปถึงการวิจัยแบบมีส่วนร่วม คือการส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการบริหารวัฒนธรรม ในก้าวแรกของการหนุนเสริมคือ การจัดตั้งองค์กร/ชุมชน หรือการประสานเครือข่ายทางวัฒนธรรม ให้เข้ามาบริหารจัดการโครงการด้านวัฒนธรรม ส่วนก้าวที่สองเป็นการขยับเข้ามามีส่วนร่วมด้านพลังปัญญา โดยใช้เครื่องมือที่เรียกว่า “นักวิจัยท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม” ซึ่งมีความเหมาะสมด้านวัฒนธรรมที่ดำเนินการร่วมกับชุมชน

การวิจัยแบบมีส่วนร่วม เป็นเทคนิคที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการเข้าศึกษาหาสาเหตุปัญหาของชุมชน เพื่อร่วมกันวิเคราะห์วางแผน ดำเนินการแก้ไข ปัญหาของชุมชนให้เบาบางลง ซึ่งมีวิธีการและขั้นตอนที่เป็นประโยชน์ต่อการทำงานร่วมกันของชุมชนและนักวิจัย และ PAR เป็นเทคนิคที่เหมาะสม ต่อสมัยปัจจุบันที่ต้องการการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย ไม่ว่าเราจะทำการวิจัยแบบใดก็ตาม จะต้องเป็นนักพัฒนาที่เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนาชุมชนอย่างจริงจัง จึงจะทำให้การพัฒนาของเราเกิดผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้

สุภาวดี จันทวานิช (๒๕๔๖) ได้สรุปว่า การวิจัยแบบมีส่วนร่วมเป็นวิธีการที่ให้ผู้ถูกวิจัย (ชาวบ้าน) เข้ามามีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล และช่วยวิเคราะห์ข้อมูล ตลอดจนช่วยหาวิธีการแก้ปัญหา หรือส่งเสริมกิจกรรมนั้น ๆ

สุภาวดี โพธิยะราช (๒๕๕๑) สรุปว่าวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research – PAR) เป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งที่จะต้องนำมาใช้ประกอบกับโครงการศึกษา หรือโครงการวิจัยต่างๆ ซึ่งจะเป็นการเปิดเวทีให้ประชาชนทุกภาคส่วน ประกอบด้วย ผู้แทนจากภาครัฐ ภาคธุรกิจ และภาคประชาสังคม ในฐานะที่ตนเองมีส่วนได้ส่วนเสียกับการพัฒนาดังกล่าว ได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมจนเกิดการยอมรับโครงการนั้นๆ

การวิจัยแบบมีส่วนร่วม หมายถึงรูปแบบการวิจัยเป็นการศึกษาโดยอาศัยการมีส่วนร่วม หมายความว่า แต่ละบุคคลแต่ละฝ่ายศึกษาตนเอง เป็นรูปแบบการวิจัยเป็นการลงมือปฏิบัติและทำงานร่วมกัน ก้าวแรกของการหนุนเสริมคือ การจัดตั้งองค์กร/ชุมชน หรือการประสานเครือข่ายทางวัฒนธรรม ให้เข้ามาบริหารจัดการโครงการด้านวัฒนธรรม ส่วนก้าวที่สองเป็นการขยับเข้ามามีส่วนร่วมด้านพลังปัญญา โดยใช้เครื่องมือที่เรียกว่า “นักวิจัยท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม” ซึ่งมีความเหมาะสม

ด้านวัฒนธรรมที่ดำเนินการร่วมกับชุมชน ซึ่งมีวิธีการ และขั้นตอนที่เป็นประโยชน์ต่อการทำงานร่วมกันของชุมชนและนักวิจัย เข้ามามีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล และช่วยวิเคราะห์ข้อมูล ตลอดจนช่วยหาวิธีการแก้ปัญหาหรือส่งเสริมกิจกรรมนั้น ๆ จึงจะทำให้การพัฒนาของเราเกิดผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้

กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม

กาญจนา แก้วเทพ (๒๕๕๑) เป็นการศึกษาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม เน้นกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมของท้องถิ่นเน้นการทำงานร่วมกัน ซึ่งมีขั้นตอนการทำงานดังนี้

ขั้นที่ ๑ แต่งตั้งคณะทำงานที่ประกอบด้วยบุคคล ๒-๕ คน โดยแบ่งหน้าที่ในการทำงานตั้งโจทย์ในการวิจัย และและยกโครงสร้างการวิจัย

ขั้นที่ ๒ จากคณะทำงานขยายไปหาส่วนกลุ่มอื่น ที่เกี่ยวข้องในการตอบคำถามในประเด็นต่างๆ ภาระหน้าที่ จัดเวทีชุมชน เชิญตัวแทนของกลุ่มที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมรับรู้การวิจัย และนำโจทย์การวิจัยที่คณะทำงานยกร่าง มาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและเพิ่มเติม

ขั้นที่ ๓ การสร้างเครื่องมือการเก็บข้อมูล

๓.๑ การจัดเวทีเสวนา/เวทีประชุม มีพิธีกร/วิทยากรกระบวนการ เป็นผู้ดำเนินรายการเพื่อขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ มีการจดบันทึกการประชุม มีการนัดหมาย/เวลาสถานที่ ประเด็นในการสนทนาอย่างชัดเจน

๓.๒ การสัมภาษณ์ เป็นการเก็บข้อมูลที่มีการกำหนดขอบทอย่างชัดเจนมีการระบุประเด็นในการสัมภาษณ์อย่างชัดเจน โดยผู้สัมภาษณ์ต้องเตรียมประเด็นอย่างชัดเจน

๓.๓ การใช้แบบสำรวจแบบสอบถาม ในการใช้เครื่องมือ ๒ ประเภทนี้ จะเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวนไม่มากในเชิงปริมาณ แต่ได้ข้อมูลละเอียดในเชิงคุณภาพ

๓.๔ การสังเกตและการจดบันทึก การสังเกตเป็นเครื่องมือ การเก็บข้อมูลในการจัดกิจกรรม และควรจดบันทึก ในเวลา สถานที่ ขั้นตอนการทำกิจกรรมอย่างละเอียด

ขั้นที่ ๔ การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง เป็นขั้นตอนที่ทำคู่ไปกับการสร้างเครื่องมือการเก็บข้อมูล กลุ่มตัวอย่างนี้ได้มาจากการพูดคุยคณะทำงาน และเลือกกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการวิจัย

ขั้นที่ ๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นขั้นการนำเครื่องมือการวิจัยลงไปเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง โดยมีกลยุทธ์ดังนี้

กลยุทธ์ดาวกระจาย/ปูพรม คือ การกระจายกำลังผู้ช่วยนักวิจัยให้ออกไปเก็บรวบรวมข้อมูลพร้อม ๆ กัน

กลยุทธ์ก่อนหิมะกลิ้งจากภูเขา โดยการสัมภาษณ์ผู้รู้ ๒-๓ ท่านเป็นการส่วนตัว ต่อจากนั้นนำข้อมูลมาพูดคุยในเวทีเสวนา แล้วปิดท้ายด้วยการนำข้อมูลนั้นไปสร้างแบบสำรวจแบบสอบถาม

ขั้นที่ ๖ ขั้นประมวล/วิเคราะห์/สังเคราะห์ข้อมูล ขั้นตอนนี้จะย้อนกลับมาเป็นภาระความรับผิดชอบของคณะทำงาน

๖.๑ การแยกแยะจัดประเภทข้อมูล ให้คู่มือการวิจัย/ วัตถุประสงค์แล้วพยายามจัดแยกแยะตามนั้น

๖.๒ การตีความข้อมูล คือการได้ข้อมูลมา จึงต้องนำเอาข้อมูลที่ได้มาพินิจวิเคราะห์พิจารณาและตีความ

๖.๓ การสังเคราะห์ข้อมูล คือการเชื่อมโยง “ ตัวแปร ” ต่างๆ ที่น่าจะเกี่ยวพันกัน

ขั้นที่ ๗ การคืนข้อมูลให้ชุมชนตรวจสอบ/ร่วมวิเคราะห์สังเคราะห์ โดยการนำผลการเก็บรวบรวมข้อมูล /วิเคราะห์- สังเคราะห์คืนให้กับชุมชน โดยจัดเป็นเวทีเสวนาขนาดใหญ่ หรือจัดเวทีย่อยที่ละกลุ่ม

ขั้นที่ ๘ การเรียบเรียงเขียนรายงานการวิจัย ซึ่งควรเป็นหน้าที่ของคณะทำงานหรือมอบหมายให้ผู้ทำหน้าที่บันทึกเป็นคณกร่างขึ้นมา เป้าหมายของการวิจัยนี้ก็เพื่อนำไปเผยแพร่และแลกเปลี่ยนแก่ผู้อื่น

ในการศึกษาประเพณีการทำขวัญข้าวของชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลืองใช้การวิจัยแบบมีส่วนร่วม โดยบุคคลที่มีความรู้ในชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ชาวนา หน่วยงานราชการ และเยาวชนที่เกี่ยวข้องในกระบวนการถ่ายทอด

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพิจิตร (๒๕๕๕) ได้วิจัยคุณค่าวัฒนธรรมการทำนาของจังหวัดพิจิตร พ.ศ.๒๕๕๕ ในการศึกษาวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อเกี่ยวกับการทำนา ความเชื่อต่างๆ ที่เกี่ยวกับการทำนา เคารพนับถือ พระแม่โพสพ แม่พระธรณี ผีนา และนาจะทำได้ผลผลิตข้าวดี พิธีรับขวัญข้าว พิธีเรียกขวัญข้าว ต้องเป็นผู้หญิงเป็นผู้ทำพิธี วันดี ฤกษ์ดีของชาวนา คือวันศุกร์ วันที่ทำพิธีพีชมงคลแรกนาขวัญ, วันเกิดของตนเอง วันที่ไม่ดีคือวันอาทิตย์ ห้ามเกี่ยวข้าวขาย ไม่ลบหลู่ข้าว ไม่ใส่รองเท้าเหยียบข้าว ถ้าประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับข้าว ถือประพาศปฏิบัติดี จะได้ผลผลิตข้าวดี ในการศึกษาพิธีกรรมเกี่ยวกับการทำนา พบว่า มีพิธีกรรมเกี่ยวกับข้าว ดังนี้

พิธีทำบุญกลางบ้าน มีความเชื่อว่า จะทำให้ชาวบ้านอยู่เย็นเป็นสุข และฝนตกต้องตามฤดูกาล พิธีเลี้ยงภูมิเจ้าที่ หรือเรียกว่า เลี้ยงผีแฮกนา หรือแพะนา (ไทยทรงดำ) มีความเชื่อว่า มีผีเจ้าที่คอยปกป้องรักษาที่นา ก่อนจะลงมือทำนา ต้องนำอาหารไปเซ่นไหว้ และบอกกล่าวขออนุญาตทำนา ทั้งขอพรให้ทำนาได้ผลผลิตดี

พิธีแรกนา จะทำในวันศุกร์ วันพีฆมงคล วันเกิดของตนเอง ก่อนลงมือไถนาหรือเกี่ยวข้าว เพื่อเอาเคล็ด วิธีการที่แตกต่างกันไป แต่จุดประสงค์เพื่อให้เป็นสิริมงคลในการทำนา

พิธีรับขวัญท้องข้าว เป็นช่วงที่ข้าวออกรวง เชื่อว่า แม่โพสพตั้งท้อง ต้องได้รับการบำรุงรักษาข้าวจะมีคุณภาพและปริมาณ โดยผู้หญิงจะเป็นผู้ทำพิธี

ประเพณีลงแขกเกี่ยวข้าว ทำเฉพาะพื้นที่ทำนาปี โดยใช้แรงงานคนในหมู่บ้านมาทำการช่วยกันเกี่ยวข้าวแบบไม่ต้องจ้าง และมีอำเภอวังทรายพูน ยังมีการอนุรักษ์ ประเพณี การลงแขกเกี่ยวข้าว ซึ่งทำเป็นประจำทุกปี ถ้าเป็นการทำนาแบบนาปรังจะไม่มีประเพณีการลงแขกเกี่ยวข้าว

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา (๒๕๔๕) ได้จัดกิจกรรมโครงการสืบสานประเพณีการทำขวัญข้าว ทำชีวิตดี ผลผลิตดี ชุมชนบ้านโคกห้วย ตำบลเทพมงคล อำเภอบางซ้าย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยใช้ระยะเวลาในการดำเนินการ ตั้งแต่วันที่ ๑ มกราคม ๒๕๔๕ - ๓๑ ตุลาคม ๒๕๔๕ นั้น ได้สรุปผลการประเมินกิจกรรม กลุ่มเป้าหมายเป็นนักเรียน โรงเรียนวัดเทพมงคล จำนวน ๕๐ คน จากการประเมิน ความคิดเห็นก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรมจำแนกเป็นกิจกรรมดังนี้

กิจกรรมเวทินักเรียนเยาวชนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประวัติบ้านโคกห้วยและพิธีทำขวัญข้าว ก่อนเข้าร่วมกิจกรรม กลุ่มเป้าหมาย ร้อยละ ๑๔ ไม่มีความรู้เรื่องประวัติชุมชน ไม่รู้จักประเพณีการทำขวัญข้าว ไม่มีความรู้ชื่อพื้นที่บ้าน หลังเข้าร่วมกิจกรรม กลุ่มเป้าหมายมีความรู้ ความเข้าใจเรื่องเพิ่มขึ้นระดับปานกลาง ถึงมีความรู้มากร้อยละ ๑๖ กลุ่มเป้าหมาย มีความพึงพอใจและประทับใจปราชญ์ชาวบ้านที่มาให้ความรู้ ในระดับปานกลางถึงมากร้อยละ ๕๘ และกลุ่มเป้าหมายทุกคนต้องการให้ปราชญ์มาให้ความรู้

กิจกรรม พิธีทำขวัญข้าว ก่อนเข้าร่วมกิจกรรม กลุ่มเป้าหมายทุกคน ไม่เคยเห็นพิธีทำขวัญข้าว ตอนสมโภชแม่โพสพ และไม่เคยเข้าร่วมพิธี หลังจากจัดกิจกรรมพิธีทำขวัญข้าว กลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมกิจกรรมร้อยละ ๘๐

กิจกรรมเตรียมอุปกรณ์ในการทำขวัญข้าว ก่อนเข้าร่วมกิจกรรม กลุ่มเป้าหมายร้อยละ ๑๔ ไม่เคยรู้จัก และไม่เคยทำบายศรีปากชาม ชะลอม เถลว ขนมัดมัดขาว ขนมัดมัดแดง ขนมัดมัดช้าง ขนมัดมัดหลาว และร้อยละ ๑๐ ไม่เคยอ่านบท อธิษฐานที่ใช้ในการทำขวัญข้าว หลังเข้าร่วมกิจกรรมแล้ว กลุ่มเป้าหมายทำบายศรีปากชามได้ร้อยละ ๘๐ ได้รับความรู้จากปราชญ์ชาวบ้านในระดับปานกลางถึง

มาก ร้อยละ ๘๖ และประทับใจพึงพอใจปราชญ์ชาวบ้าน เห็นคุณค่า ความสำคัญของภูมิปัญญาชาวบ้าน ร้อยละ ๘๘

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่าการทำนามีความเชื่อต่างๆ ที่เกี่ยวกับการทำนา เคารพนับถือ พระแม่โพสพ แม่พระธรณี ฝน และนาคจะทำให้ได้ผลผลิตข้าวดี พิธีรับขวัญข้าว พิธีเรียกขวัญข้าว พิธีทำบุญกลางบ้าน พิธีแรกนา พิธีรับขวัญข้าว และประเพณีลงแขกเกี่ยวข้าว ที่มีการอนุรักษ์ ประเพณี การลงแขกเกี่ยวข้าว ในกระบวนการสืบสาน อนุรักษ์ ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตในชุมชนต้องใช้ปราชญ์ชาวบ้านถ่ายทอดกระบวนการเรียนรู้สู่เยาวชนในชุมชน

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

จากการศึกษาประเพณีการทำขวัญข้าว บ้านทุ่งก้านเหลือง ตำบลป่าสะแก อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี โดยมีขั้นตอนและวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

๑. รูปแบบการวิจัย
๒. ประชากรที่ศึกษา/กลุ่มตัวอย่าง
๓. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา
๔. วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

รูปแบบการวิจัย

การศึกษาประเพณีการทำขวัญข้าว บ้านทุ่งก้านเหลือง ตำบลป่าสะแก อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นการวิจัยแบบมีส่วนร่วม โดยเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ

ประชากรที่ศึกษา/กลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ ประชากรในชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง หมู่ที่ ๕ ตำบลป่าสะแก อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี จำนวน ๕๔๓ คน ปีพุทธศักราช ๒๕๕๑

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชากรในชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง หมู่ที่ ๕ ตำบลป่าสะแก อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี จำนวน ๕๔๓ คน ปีพุทธศักราช ๒๕๕๑ โดยใช้การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจากตาราง Krejcie & Morgan (ยุทธ ไกยวรรณ ๒๕๔๕) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๒๒๖ คน

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ ซึ่งประกอบด้วยคำถามปลายเปิด มี ๒ ส่วน ดังนี้

๑. แบบสังเกตการทำประเพณีการทำขวัญข้าว ชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง หมู่ที่ ๕ ตำบลป่าสะแก อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี
๒. แบบสัมภาษณ์การทำประเพณีการทำขวัญข้าว ชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง หมู่ที่ ๕ ตำบลป่าสะแก อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี
๓. แบบสอบถามการสืบสานและอนุรักษ์ประเพณีการทำขวัญข้าว ชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง หมู่ที่ ๕ ตำบลป่าสะแก อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี

ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือ

๑. ศึกษาแผนพัฒนากระทรวงวัฒนธรรม คู่มือการทำงานด้านวัฒนธรรมเชิงรุก คู่มือแนวทางการปฏิบัติการดำเนินงานสภาวัฒนธรรม และคู่มือวิทยากรกระบวนการ : วัฒนธรรมชุมชน แผนพัฒนาจังหวัดสุพรรณบุรี ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดสุพรรณบุรี แผนพัฒนางานวัฒนธรรมจังหวัดสุพรรณบุรี และสภาพทั่วไป ของจังหวัดสุพรรณบุรี

๒. ศึกษาเอกสารข้อมูลการทำนาของจังหวัดสุพรรณบุรี ในด้านความเป็นมา วิธีการทำนา และประเพณีในการทำนา

๓. ศึกษาเอกสารข้อมูลสารสนเทศ ประวัติความเป็นมาของชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง

๔. ศึกษาเอกสาร ข้อมูลเกี่ยวกับหลักการแนวคิดประเพณี ประเพณีการทำขวัญข้าว

๕. ศึกษาเอกสารและข้อมูลการศึกษาแบบมีส่วนร่วม

๖. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการกำหนดเนื้อหา การทำขวัญข้าวในจังหวัดต่าง ๆ เพื่อสรุปประเด็นคำถามในการสร้างเครื่องมือ

๗. กำหนดประเด็นคำถามจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๘. จัดทำแบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถาม เสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๓ ท่าน

๘.๑ นายชวพัฒน์ พรหมขุนทด นักวิชาการศาสนา

๘.๒ นางรฐาภัสส์ ธัญวิวัฒน์โรจน์ นักวิชาการวัฒนธรรม

๘.๓ นางสาวดวงรัตน์ บุญวัน ครูชำนาญการ

๙. นำคะแนนมาหาค่า (IOC) และเลือกคำถามที่ใช้ได้

๑๐. นำแบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถามปรับปรุงตามคำแนะนำผู้เชี่ยวชาญ และนำมาทดลองใช้กับกลุ่มที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๓๐ คน แล้วจึงนำไปใช้กับกลุ่มทดลองต่อไป

วิธีการเก็บข้อมูล

๑. แต่งตั้งคณะทำงานเพื่อกำหนดหัวข้องานวิจัย

๒. ลงพื้นที่เก็บข้อมูลพื้นฐานชุมชน

๓. ส่งโครงการวิจัยให้สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติพิจารณา เพื่อขออนุมัติจากกระทรวงวัฒนธรรม

๔. แต่งตั้งคณะทำงานวิจัยแบบมีส่วนร่วม

๕. วางแผนจัดทำปฏิทินกำหนดเวลา ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

๖. ติดต่อประสานงานกับ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบลป่าสะแก และบุคลากรที่เกี่ยวข้อง เพื่ออำนวยความสะดวก ในการสัมภาษณ์และการให้ข้อมูลกับคณะวิจัย
๗. คณะวิจัยลงพื้นที่สัมภาษณ์ด้วยตนเอง
๘. คณะวิจัยแนะนำตนเอง เพื่อสร้างสัมพันธภาพ ในการสนทนา
๙. จัดทำเวทีเสวนา คณะวิจัยสัมภาษณ์เชิงลึก ในประเด็นคำถามต่างๆ
๑๐. คณะวิจัยใช้การสนทนาแบบกลุ่มย่อย (Focus Group Interview) และวิธีการ Probe คือ การสัมภาษณ์เอาความจริงจากผู้ถูกสัมภาษณ์มาให้ ได้มากที่สุดจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
๑๑. คณะวิจัยรวบรวมข้อมูล จากการสังเกต โดยใช้อุปกรณ์ เช่น กล้องถ่ายภาพเคลื่อนไหว เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายภาพนิ่ง
๑๒. คณะวิจัยส่งข้อมูลคืนกลับสู่ชุมชนเพื่อช่วยกันตรวจสอบความถูกต้อง และชัดเจนของข้อมูลในขั้นตอนประเพณีการทำขวัญข้าว

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัย ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

๑. นำแบบสังเกต และแบบสัมภาษณ์ ตรวจสอบความครบถ้วน และจัดรวบรวมเข้าเป็นหมวดหมู่ให้เรียบร้อย
๒. รวบรวมและเรียบเรียงแต่ละประเด็นคำตอบ ของผู้บันทึกการสังเกตแต่ละคน
๓. รวบรวมและเรียบเรียงแต่ละประเด็นคำตอบ ของผู้บันทึกจากการสัมภาษณ์
๔. ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละประเด็นคำถาม จากคำตอบ
๕. รวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โปรแกรม SPSS โดยหาค่าร้อยละ (%) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ นำคะแนนที่ได้จากกลุ่มทดลองมาหาค่าเฉลี่ย โดยใช้เกณฑ์การประเมินที่ผู้ศึกษาค้นคว้าสร้างขึ้น ใช้เกณฑ์ของลิเคิร์ต (Likert) เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ซึ่งมี 5 ระดับ คือ

๕	มีค่าเท่ากับ	เหมาะสมมากที่สุด
๔	มีค่าเท่ากับ	เหมาะสมมาก
๓	มีค่าเท่ากับ	เหมาะสมปานกลาง
๒	มีค่าเท่ากับ	เหมาะสมน้อย
๑	มีค่าเท่ากับ	เหมาะสมน้อยที่สุด

แปลความหมายโดยใช้ค่าเฉลี่ยเป็นรายด้านรายชื่อ (บุญชม ศรีสะอาด ๒๕๔๕, หน้า ๑๐๓) ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย	๑.๐๐ – ๑.๕๐	หมายถึง น้อยที่สุด
คะแนนเฉลี่ย	๑.๕๑ – ๒.๕๐	หมายถึง น้อย
คะแนนเฉลี่ย	๒.๕๑ – ๓.๕๐	หมายถึง ปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย	๓.๕๑ – ๔.๕๐	หมายถึง มาก
คะแนนเฉลี่ย	๔.๕๑ – ๕.๐๐	หมายถึง มากที่สุด

และ นำเสนอข้อมูลรูปแบบตารางและสรุปผล

๖. นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และสังเคราะห์ร่วมกับคณะวิจัยและชุมชน
๗. จัดทำรายงานการศึกษาประเพณีการทำขวัญข้าว บ้านทุ่งก้านเหลือง ตำบลป่าสะแก อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี (ฉบับร่าง)
๘. ชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลืองร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูลในด้านประเพณี พิธีกรรม สื่อและความเชื่อ ในประเพณีการทำขวัญข้าวของชุมชน
๙. จัดทำรายงานการศึกษาประเพณีการทำขวัญข้าว บ้านทุ่งก้านเหลือง ตำบลป่าสะแก อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี (ฉบับสมบูรณ์)
๑๐. จัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์เผยแพร่ผลการศึกษา

บทที่ ๔

ผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

การศึกษาประเพณีการทำขวัญข้าว ของบ้านทุ่งก้านเหลือง หมู่ที่ ๕ ตำบลป่าสะแก อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี ผู้ศึกษาได้ดำเนินการและเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

ตอนที่ ๑ ผลการสังเกตสภาพทั่วไปการทำประเพณีการทำขวัญข้าว ชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง หมู่ที่ ๕ ตำบลป่าสะแก อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี

ตอนที่ ๒ การทำประเพณีการทำขวัญข้าว ชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง หมู่ที่ ๕ ตำบลป่าสะแก อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี

ตอนที่ ๓ การทำงานแบบมีส่วนร่วมของวัฒนธรรมจังหวัด สภาวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด และชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง

ตอนที่ ๔ การสืบสาน และอนุรักษ์ประเพณีการทำขวัญข้าว ชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง หมู่ที่ ๕ ตำบลป่าสะแก อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี

ผลการศึกษาที่ได้

ตอนที่ ๑ ผลการสังเกตการทำประเพณีการทำขวัญข้าว ชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง หมู่ที่ ๕ ตำบลป่าสะแก อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี

๑.๑ สภาพทั่วไปของสถานที่ในการทำขวัญข้าวของชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง

๑.๑.๑ สถานที่ที่ใช้ในการประกอบประเพณีการทำขวัญข้าวเป็นศูนย์ของหมู่บ้าน ศูนย์การเรียนรู้ OTOP (ผ้าทอ) หมู่ ๕ ตำบลป่าสะแก อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี

๑.๑.๒ ลักษณะข้าวที่ใช้ในการประกอบพิธีเป็นข้าวหลังการเก็บเกี่ยว และผ่านการนวด โดยใช้รถเกี่ยวให้เป็นข้าวเปลือกที่นำไปตากไว้ที่ลานและนำมาร่วมพิธี ส่วนในพิธีการทำขวัญข้าวตั้งห้อง ต้นข้าวที่ใช้ในการประกอบพิธีการทำขวัญข้าวตั้งห้อง เป็นข้าวที่ตั้งห้องจะมีลักษณะป่องที่ตรงต้นข้าวกำลังจะออกรวง

๑.๑.๓ การจัดสถานที่ในการประกอบพิธีการทำขวัญข้าว มีการเตรียมเครื่องบูชาครู อุปกรณ์ในพิธี อาหารที่ใช้ในพิธีเผือกต้ม มันต้ม กล้วย ถั่วตัด ขนมต้มแดงต้มขาว ไข่ต้ม อ้อยบายศรีสู่ขวัญ เครื่องดนตรีของท้องถิ่นคือแคน

๑.๑.๔ บริเวณโดยรอบของสถานที่ที่ใช้ในการประกอบพิธีการทำขวัญข้าว เป็นบริเวณ
 ฝั่งของแต่ละบ้าน และทำขวัญรวมกันทั้งหมดที่บ้านที่ลานตากข้าวบ้านทุ่งก้านเหลือง โดยแต่ละบ้านที่
 ทำนาจะนำข้าวใส่กระบุง หรือถุงมารวมพิธีที่ลานตากข้าว โดยบริเวณรอบๆ จะเป็นบ้าน และมีทุ่งนา
 เป็นส่วนใหญ่ และลานโล่งใกล้กับลานตากข้าวของชุมชน

ตอนที่ ๒ การทำประเพณีการทำขวัญข้าว ชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง หมู่ที่ ๕ ตำบลป่าสะแก อำเภอดำ
 เอมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามได้สัมภาษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือผู้รู้ในชุมชน จำนวน
 ๖ คน ดังนี้

๑. นางบาง พลเสน

เกิด เดือน ๕ อายุ ๖๐ ปี

บ้านเลขที่ ๒๕ หมู่ ๕ ตำบลป่าสะแก อำเภอดำเอนบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี

สามีชื่อ นายทองล้วน พลเสน

มีบุตรหญิง ๒ คน

อาชีพ ชวนา

กระบวนการถ่ายทอด ได้รับการเรียนรู้จาก บิดา มารดา ทำนามาทุกปี ในการเรียกขวัญ
 ข้าวเราจะพูดในสิ่งที่ดี นักเรียนที่ได้รับการถ่ายทอดเนื่องจากครูให้ทำรายงาน ได้แก่นักเรียนโรงเรียน
 วัดป่าสะแก นักเรียนโรงเรียนบ่อกรูวิทยา

๒. นายรำ ภูซัง

อายุ ๖๗ ปี

บ้านเลขที่ ๘๗ หมู่ ๖ บ้านใหม่ไร่อ้อย ตำบลหนองโพธิ์ อำเภอนองหญ้าไช

จังหวัดสุพรรณบุรี

มีบุตร ๔ คน ชาย ๒ คน หญิง ๒ คน

อาชีพ ทำไร่-ทำนา หมอทำขวัญ

กระบวนการถ่ายทอด ได้รับการถ่ายทอดจากยายป่า สระราคำ อายุ ๘๘ ปี ปัจจุบันยังมี
 ชีวิตอยู่ เริ่มเรียนอายุ ๖๗ ปี รับทำสะเดาะเคราะห์ต่อชะตา เติรม ๕ ของโบราณ ตั้งศาล ทำขวัญ
 แต่งงาน งานบวช

๓. นายเงิน รโหฐาน

อายุ ๘๔ ปี

บ้านเลขที่ ๘๑ หมู่ ๕ ตำบลป่าสะแก อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี

มีลูกชาย ๕ คน หญิง ๓ คน

อาชีพ ทำไร่นา เลี้ยงนี้เล็กทำทำไม่ไหว

กระบวนการถ่ายทอด นำวิชาเคนไปประกอบพิธีเรียกขวัญข้าว ศึกษาด้วยตนเองแบบ
ลักจำ เริ่มเรียนหมอเคนอย่างจริงจังตั้งอายุประมาณ ๗๐ ปี ไม่มีกระบวนการถ่ายทอดเนื่องจากไม่มี
ใครสนใจ และนำเงินค่าครู ๖ บาทไม่เคยนำมาใช้เลย เก็บรวบรวมไว้ไปทำบุญ

๔. นางประสาท สูงปานเขา

เกิดเดือน แผลด พุทธศักราช ๒๔๕๓ อายุ ๕๘ ปี

บ้านเลขที่ ๗๔ หมู่ที่ ๔ ตำบลหัวเขา อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี

สามีชื่อ นายพนม สูงปานเขา อายุ ๕๕ ปี อาชีพเกษตรกร

บุตร ๓ คน ชาย ๒ คน หญิง ๑ คน

การศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ วัดขวางเวฬุวัน ตำบลป่าสะแก อำเภอเดิมบาง
นางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี

อาชีพ เกษตรกร เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรข้าว เกษตรกรข้าวขวัญ หัวเขาหมู่ที่ ๑

กระบวนการถ่ายทอด ได้รับการถ่ายทอดมาจากคุณยายหนู น้ำแก้ว ปัจจุบันยังมีชีวิตอยู่
ถ้าใครมีความสนใจที่จะเรียนรู้การทำขวัญข้าว ยินดีที่จะถ่ายทอดให้

๕. นางมะลิ สระคำ

เกิด เดือน ๘ อายุ ๕๕ ปี

สามี นายสมบุรณ์ สระคำ อายุ ๕๕ ปี

มีบุตร ๓ คน ชาย ๒ หญิง ๑

อาชีพ ทำนา ทำไร่อ้อย

การศึกษา จบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนบ้านใหม่ไร่อ้อย ตำบลหนองโพธิ์
อำเภอหนองหญ้าไซ จังหวัดสุพรรณบุรี

กระบวนการถ่ายทอด ได้รับการถ่ายทอดจากปู่ตายายที่สืบต่อกันมา

๖. นางทวย สระคำ

เกิดเดือน ๑๒ พ.ศ. ๒๔๘๘ อายุ ๖๓ ปี

มีบุตร ๑ คน

อาชีพ ทำไร่อ้อย

การศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ วัดขวางเวฬุวัน ตำบลป่าสะแก

อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี

กระบวนการถ่ายทอด ได้รับการถ่ายทอดจากปู่ย่าตายายที่สืบต่อกันมา

๑. การทำประเพณีการทำขวัญข้าว ชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง

๑.๑ พิธีสู่ขวัญข้าวจะทำใน เดือน ๓ ขึ้น ๓ ค่ำ

๑.๒ หมอทำขวัญในพิธีประกอบด้วย ๒ คน ชาย ๑ คน หญิง ๑ คน และ หมอแคน ในการทำพิธีใช้ดนตรีประกอบ ๑ คน

๑.๓ วัสดุอุปกรณ์ในการประกอบพิธีมี กระจก แป้ง น้ำมัน เสื้อผ้า ๑ ชุด กระจงใส่กล้วย อ้อย ข้าวปลุก รูปเทียน ถั่วตัด เผือก มัน อ้อย หมาก ๑ คำ ยามวนใบตอง เก็บข้าวใส่กระจงบายศรีสู่ขวัญ น้ำมันต์ ขนมต้มแดง ขนมต้มขาว เผือกต้ม มันต้ม ไข่ต้ม

๑.๔ การเตรียมตัวในการประกอบพิธีการทำขวัญข้าว นำข้าวใส่กระจง อุปกรณ์เครื่องเรียกขวัญให้เป็นคู่ ถั่วตัด เผือก มัน อ้อย หมาก ๑ คำ ยามวนใบตอง เก็บข้าวใส่กระจง จุด รูป ๓ ดอก เดินเรียกขวัญแม่โพสพไปตลอดทาง กระจก แป้ง น้ำมัน เสื้อผ้า ๑ ชุด กระจงใส่กล้วย อ้อย ข้าวปลุก เตรียมอุปกรณ์ใส่ในยุ้งมี ผ้าใหม่ แป้งจันทร์ น้ำมันหอมเสร็จพิธี ห้ามนำออกมาเก็บไว้ ๓ ค่ำ เตรียมอุปกรณ์ในการบูชาครู และอาหาร

๑.๕ ขั้นตอนในการประกอบพิธีการทำขวัญข้าว

๑.๕.๑ ก่อนทำพิธี

นำข้าวใส่กระจง อุปกรณ์เครื่องเรียกขวัญให้เป็นคู่ ถั่วตัด เผือก มัน อ้อย หมาก ๑ คำ ยามวนใบตอง เก็บข้าวใส่กระจง จุด รูป ๓ ดอก วันนี้เป็นวันดีขอให้แม่โพสพไปอยู่ในยุ้งข้าวให้ได้ข้าวเยอะ แล้วหอบกลับมา “สู่ขวัญข้าว มาเด้อ แม่จันทร์เทวี ๓ ครั้ง” แล้วสู่ขวัญข้าวมาตลอดจนถึงบ้านพูดแต่สิ่งที่ดี ๆ นำข้าวขึ้นยุ้ง และผ้าใหม่ แป้งจันทร์ น้ำมันหอมใส่ในยุ้ง ห้ามนำออกมาเก็บไว้ ๓ ค่ำ

๑.๕.๒ ขณะทำพิธี

หมอบทำขวัญเตรียมของจตุรรูป เทียน ไข่ดอกไม้ ๕ สี จากนั้นจะทำน้ำมันต์สวดมนต์ ทำขวัญ เป้าแคน หมอบขวัญและลูกคู่เตรียมรับ ลูกคู่จะรับในบทบางตอนของการทำขวัญ มีแคน ประกอบในการให้จังหวะบางตอนมีการรับเรียกขวัญ เมื่อหมอบทำขวัญอ่านบททำขวัญจบ แคน จะรับเพลงสนุกๆ และผู้มาร่วมพิธีจะปรบมือ หมอบทำขวัญจะมีการรำ ผู้หญิงจะร้องรับ ร้องนาน ๑๕ นาที จากนั้นเชิญแม่โพสพขึ้นยั้ง พร้อมกับโบกมือให้เข้ายั้ง “พร้อมกับบอกว่าให้ข้าวเต็มยั้ง” และหมอบแคนเป่าแคนเพลงเดี่ยวโขง เพลงโกละเหนือ เพลงบรรเลงให้รำคือ เพลงรำแคน ท่ารำยรำ จะรำรอบพิธี ๓ ครั้ง เพื่อความสนุกสนานเพราะวันนี้เป็นวันดี

๑.๕.๓ หลังทำพิธี แต่ละคนจะนำข้าวที่ร่วมพิธีกลับไปบ้านของตนเอง

พฤติกรรมของคนในชุมชนที่มาร่วมประเพณีการทำขวัญข้าว ชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง

คนในชุมชน ที่เข้าร่วมการทำขวัญข้าว เป็นคนในชุมชน ผู้นำท้องถิ่น ข้าราชการ ชาวไร่ ชาวนา ทุกคนขณะที่ร่วมพิธีแสดงอาการสำรวม หลังจากทำขวัญเสร็จเรียบร้อยแล้ว จะมีการสนุกสนาน รื่นเริง ปรบมือไปพร้อมกับจังหวะของแคน และรับประทานอาหารร่วมกัน

๒. การทำขวัญข้าวและความเชื่อ

ขั้นตอนในการประกอบพิธีการทำขวัญข้าว

๒.๑ ก่อนทำพิธี มีขั้นตอนการประกอบพิธีการทำขวัญข้าว ดังนี้

- เตรียมการทำบายศรีปากชาม
- เตรียมอุปกรณ์เพื่อนำข้าวใส่กระบุงอุปกรณ์เครื่องเรียกขวัญควรจัดให้เป็นคู่ ถั่วตัด เผือก มัน อ้อย หมา ๑ คำ ยามวนใบตอง เก็บข้าวใส่กระบุง การที่จัดเป็นคู่เพื่อความ เป็นสิริมงคล ไม่อยู่คนเดียว

- การนำข้าวใส่กระบุง วันนี้เป็นวันดีขอให้แม่โพสพไปอยู่ในยั้งข้าวให้ได้ข้าวเยอะ แล้วหอบกลับมา “สู่ขวัญข้าว มาเคื้อ แม่จันท์เทวี ๓ ครั้ง” แล้วคู่ขวัญข้าวมาตลอดจนถึงบ้านพูดแต่สิ่งที่ดี ๆ มีความเชื่อว่า เมื่อหอบไปเรื่อยๆ ห้ามมีคนมาทักขณะหอบเพราะจะทำให้ขวัญหนี ทำให้แม่โพสพตกใจ และกระบุงที่หอบกลับมาจะหนักขึ้นเรื่อย ๆ ก็เลยคิดว่าแม่โพสพน่าจะมาอยู่กับเราแล้ว

- การนำข้าวขึ้นยั้ง ผ้าใหม่ แป้งจันท์ น้ำมันหอมใส่ในยั้ง เหมือนเป็นการเตรียมรับขวัญ พิธีขึ้นบ้านใหม่ให้แม่โพสพ แม่โพธิ์ศรี แม่นางจันท์เทวีดอกข้าว มาอยู่กับเรา และสิ่งของที่ใส่ในยั้งห้ามนำออกมา เก็บไว้ ๓ คืน หากใครนำออกมามีความเชื่อว่าจะทำกินไม่ขึ้น

๒.๒ ขณะทำพิธี มีขั้นตอนการประกอบพิธีการทำขวัญข้าว ดังนี้

หมอบทำขวัญเตรียมของจตุรรูป เทียน ไข่ดอกไม้ ๕ สี ห้ามใช้สีแดง เพราะสีแดงเป็นสีเลือดไม่มงคล จากนั้นจะทำน้ำมนต์ สวดมนต์ บทสวดชุมนุมเทวดา หมอบทำขวัญพรมน้ำมนต์ที่บายศรี ให้เกิดความร่มเย็นเป็นสิริมงคล หลังจากนั้นหมอบทำขวัญท่องบทในการทำขวัญ เป่าแคน หมอบขวัญและลูกคู่เตรียมรับ ลูกคู่จะรับในบทบาทตอนของการทำขวัญ มีแคนประกอบในการให้จังหวะ บางตอนมีการรับเรียกขวัญ เมื่อหมอบทำขวัญอ่านบททำขวัญจบ แคนจะรับเพลงสนุกๆ และผู้มาร่วมพิธีจะปรบมือ หมอบทำขวัญจะมีการรำ ผู้หญิงจะร้องรับ ร้องนาน ๑๕ นาที หมอบทำขวัญนั้นจะเปลี่ยนไปทุกปี เมื่อเสร็จการทำขวัญแล้ว จากนั้นเชิญแม่โพสพขึ้นขึง พร้อมกับโบกมือให้เข้าขึง “พร้อมกับบอกว่าให้ข้าวเต็มขึง” และหมอบเป่าแคนเพลงด้ายโจง เพลงโกละเหนือ เพลงบรรเลงให้รำคือ เพลงรำแคน ท่ารำรำ และรำรอบพิธี ๓ ครั้งเพื่อความสนุกสนาน เพราะวันนี้เป็นวันดี ในกรณีที่ทำเฉพาะบ้านแต่ละบ้านไม่จำเป็นต้องมีคนตรี ถ้ารวมทั้งหมู่บ้านใช้คนตรีประกอบเพื่อความรื่นเริง

๒.๓ หลังทำพิธี มีขั้นตอนการประกอบพิธีการทำขวัญข้าว ดังนี้

แต่ละคนจะนำข้าวที่ร่วมพิธีกลับไปบ้านของตนเอง พอเสร็จพิธีก็นำใส่กระสอบเก็บไปปลูกต่อ ในสมัยก่อนมีขึงข้าวของแต่ละบ้าน ปัจจุบันจะนำข้าวใส่ถังมาทำพิธี แล้วโยยปีต่อปีเพื่อไปขยายพันธุ์ข้าวปลูก ในกรณีที่อยู่ในขึงห้ามตัด หรือหยิบข้าวออกจากขึง เมื่อนำเมล็ดข้าวไปปลูกแล้ว จะทำให้ข้าวออกรวง แข็งแรง ได้เมล็ดข้าวมาก ๆ เพราะข้าวมีคุณค่าเป็นอาหารเลี้ยงคนทั้งโลก ขวัญข้าวหรือแม่โพสพ จึงมีบุญคุณต่อมนุษย์ ความเชื่อของไทยทุกกลุ่ม คือ แม่โพสพนี้ขึ้นน้อยใจ ถ้าปฏิบัติต่อแม่ไม่ดี ไม่เคารพแม่ กระทบรุนแรงต่อไป แม่ก็จะหนีจากไปอันจะทำให้เกิดความอดอยากบนผืนพิภพ

ความเชื่อของชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลืองเมื่อทำขวัญข้าวแล้วทำให้เกิดความสบายใจ และเป็นประเพณีที่สืบทอดมาเรื่อย ๆ ซึ่งขวัญลานนี้จะทำแต่นปี ระยะเวลานี้เมื่อทำแล้วทำกินขึ้นเลยเพิ่มทำกับนาปรังอีก รวมถึงการทำขวัญข้าวตั้งท้อง เพราะในชุมชนเหลืออยู่ ๒ ประเพณีคือการทำขวัญลาน และขวัญข้าวตั้งท้อง

โดยขวัญข้าวตั้งท้อง ทำวันศุกร์ เดือนไหนก็ได้ ข้าวที่ตั้งท้องใช้เวลา ๓๐-๔๐ วัน เดือน ๑๑-๑๒ ทำในวันศุกร์ การเตรียมอาหาร คาวหวานไปบำรุงข้าวเพื่อให้ได้ผลผลิตที่ดี อาหารที่ใช้ใส่กระถาง ประกอบด้วย ส้มตำ ขนมหวาน ผีอกมันคัม กกล้วย อ้อย หมากพลู ของเปรี้ยว ส้ม ถั่วตัด หมาก ใบตองมวนบุหรี ๑ มวน

แม่โพสพ แม่โพธิ์ศรี วันนีวันดี ลูกได้นำส้มสุกลูกไม้มาถวายให้กับแม่แล้ว แม่จึงมาสวยพร้อมเครื่องแต่งตัวหัวหิ้วพัดหน้าให้สง่างาม อยู่ในนาของลูกเอออาหารคาวหวาน เหมือนกับช่วงคนตั้งท้องหรือของเปรี้ยวส้มตำ แล้วก็พูดสิ่งที่ดี ขอให้แม่โพสพเลี้ยงลูกให้เติบโต มีผิวพรรณสวยงามก็เปรียบกับว่าไม่ให้มีโรคหรือแมลงมารบกวน ให้มีเมล็ดงาม ขายได้ราคาดี พูดคุยกับแม่โพสพราวกับเป็นแม่อีกคนหนึ่ง ในลักษณะเหมือนลูกพูดกับแม่เรา เจ้าของนาจะทำพิธี

พิธีการขั้นตอน

๑. จุดธูป ๑ ดอกเรียกแม่โพสพ
๒. นำตะแหลวไปปักผูกผ้า ๓ สีไว้ที่นาที่ทำพิธี
๓. เรียกแม่โพสพให้มากินอาหารที่เตรียมไว้ให้ (เลี้ยงมันข้าว) “แม่จันทร์เพ็ญดอกข้าวตั้งท้องแล้วจะกินส้ม กินหวาน ลูกนำมาให้สวยแล้ว ให้ออกคือออกงาม .... ..”
๔. ทำพิธีนี้ที่ทุ่งนา
๕. ความเชื่อ เชื่อว่าให้ข้าวออกรวงงามได้ผลผลิตดี ในนาของนางมะลิ ๑๐ ไร่ได้ข้าว ๑๓ เกวียน

ตอนที่ ๓ การทำงานแบบมีส่วนร่วมของวัฒนธรรมจังหวัด สภาวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด และชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง

ในการวิจัยครั้งนี้ได้สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างแต่ละกลุ่ม เพื่อให้เห็นความหลากหลายในมุมมองและแนวคิดต่อประเพณีการทำขวัญข้าวดังนี้

ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดสุพรรณบุรี ร่วมประชุมวางแผนกำหนดหัวข้องานวิจัยและกำหนดหัวข้อในการเก็บข้อมูลกับสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งทางชุมชนจะมีหนังสือเชิญให้เข้าร่วมงานประเพณีการทำขวัญข้าวเป็นประจำทุกปี เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาและงานวิจัยที่จะลงพื้นที่ที่จะสืบสานประเพณีการทำขวัญข้าวในชุมชน และให้อยู่คู่กับชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลืองต่อไป

วัฒนธรรมจังหวัดสุพรรณบุรี ประชุมวางแผนกำหนดหัวข้อ และประเด็นที่จะศึกษาร่วมศึกษาประเพณีการทำขวัญข้าวของชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง ประชุมกับชุมชนวิเคราะห์ประเด็นในการศึกษาและส่งข้อมูลคืนกลับไปให้ชุมชนร่วมกันสรุปประเด็นในการศึกษา ให้ถูกต้องตรงกันระหว่างชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง และคณะศึกษา เพื่อสืบสานประเพณีการทำขวัญข้าวให้ถูกต้องกับสภาพของชุมชนและมีคุณค่าในการสืบสานต่อไป

ประธานสภาวัฒนธรรมตำบลป่าสะแก ร่วมประชุมวางแผนที่องค์การบริหารส่วนตำบลในการเตรียมสถานที่ บุคลากร ติดต่อประสานงานเจ้าหน้าที่ หน่วยงาน และชุมชนในการให้ข้อมูล เพื่อสืบสานประเพณีการทำขวัญข้าวของชุมชน

เลขาธิการสภาวัฒนธรรมอำเภอเดิมบางนางบวช ร่วมประชุม ศึกษา ติดต่อประสานงาน กำหนดประเด็นในการสัมภาษณ์และสังเกตการทำขวัญข้าวของชุมชน และร่วมสัมภาษณ์ สังเกต บันทึกข้อมูล การทำขวัญข้าวของชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง

นางสมจิตร ภาเรือง ประธานกลุ่มทอผ้าโบราณ ลาวซี-ลาวครั้ง หมู่ ๕ ตำบลป่าสะแก อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี ได้ดำเนินกิจกรรมบายศรีสู่ขวัญข้าว หลังการเก็บเกี่ยว ซึ่งตรงกับเดือน ๓ ขึ้น ๓ ค่ำของทุกปี เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวและกลุ่มศึกษาดูงาน รวมถึงการอนุรักษ์ประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษอย่างต่อเนื่อง สร้างความเข้มแข็ง ปลุกจิตสำนึกให้ชุมชนรักในท้องถิ่นให้ตระหนักถึงการอนุรักษ์ประเพณี โดยทางชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลืองจะกำหนดการ ดังนี้

เวลา ๐๘.๒๕ น. - ทำพิธีเปิดงาน โครงการบายศรีสู่ขวัญ

เวลา ๐๘.๔๕ น. - ประธานกลุ่มทอผ้าพื้นเมืองลายจกโบราณ ลาวซี-ลาวครั้ง
กล่าวรายงานการจัดงานและวัตถุประสงค์

เวลา ๑๐.๐๐ น. - ทำพิธีบายศรีสู่ขวัญ

ในกรณีที่ช่วงเวลาดูขวัญข้าวอยู่ในช่วงปีใหม่ ทางชุมชน จะมีพิธีบายศรีสู่ขวัญแขกผู้มาร่วมงานทุกท่าน เพื่อเป็นสิริมงคลและรับพรปีใหม่ต่อไป และเมื่อเสร็จพิธีผู้ร่วมงานในชุมชนจะรับประทานอาหารร่วมกัน โดยทางชุมชนของเราเป็นชุมชนที่ประกอบอาชีพการทำนาเป็นจำนวนมากและชุมชนก็นิยมทำขวัญข้าวกันทุกปีเพราะมีความเชื่อในแม่โพสพ และส่วนใหญ่ก็ทำกันทุกบ้าน

นายสมยศ โพธิ์งาม รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลป่าสะแก มีครอบครัวที่ประกอบอาชีพการทำนามานาน และเข้าร่วมพิธีการทำขวัญข้าวเป็นประจำทุกปี เพราะมีความเชื่อเกี่ยวกับแม่โพสพ

นางวนิดา อ่อนน้อม นักวิชาการศึกษาศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลป่าสะแก ร่วมส่งเสริมประเพณีการทำขวัญข้าว ที่เน้นให้ชุมชนเกิดความรัก และความสามัคคี ในชุมชน รวมถึงอำนวยความสะดวกในการติดต่อประสานงานระหว่างชุมชน และผู้ที่เกี่ยวข้องในการทำพิธีการทำขวัญข้าว

นางบาง พลเสน อาชีพทำนา ตำบลป่าสะแก อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี เข้าร่วมพิธีมาตั้งแต่ยังจำความได้และติดตามพ่อแม่มาตั้งแต่เด็กๆ พอโตทางบ้านก็มีอาชีพทำนาก็ทำนา

มาเรื่อย ๆ โดยจัดเตรียมข้าวของ และอุปกรณ์ด้วยตนเอง และทำสืบเนื่องมาทุกปีรวมถึงถ่ายทอดให้กับลูกที่ประกอบอาชีพทำนา ในตอนก่อนนี้พิธีทำขวัญข้าวนิยมทำเฉพาะนาปี แต่เมื่อทำขวัญข้าวแล้วทำให้ได้ผลผลิตดี จึงกลับมาทำขวัญข้าวให้กับนาปรังด้วย ซึ่งผลผลิตของนาปรังก็ได้ดีเช่นเดียวกับนาปี และมีความเชื่อในการทำพิธีขวัญข้าว ถ้าเราดูแลแม่โพสพให้ดีจะทำให้ได้ผลผลิตที่ได้จากการทำนาดีเช่นกัน

นายร่ำ ภูมั่ง หมอทำขวัญ อาชีพทำไร่-ทำนา บ้านใหม่ไร่อ้อย ตำบลหนองโพธิ์ อำเภอนองหญ้าไซ จังหวัดสุพรรณบุรี เดิม นายร่ำ ภูมั่ง ได้บวชเรียนทางพระ แต่เห็นว่าหมอทำขวัญในชุมชน ไม่มีใครสืบทอดในการทำขวัญจึงสืบมาประกอบอาชีพทำไร่ แต่เมื่อถึงหน้าการทำพิธีการทำขวัญข้าวก็จะมาประกอบพิธี โดยนายร่ำได้รับการถ่ายทอดจากยายป่า สระคำ

นายเงิน รโหฐาน สมัยก่อนอาชีพทำไร่ทำนา ปัจจุบันไม่ได้ประกอบอาชีพ เพราะทำนาไม่ไหว ซึ่งมีบ้านอยู่ตรงข้ามกับศูนย์การเรียนรู้ชุมชนวัฒนธรรม ลาวซี-ลาวครั้ง ตำบลป่าสะแก อำเภอดำเนินนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี ทำหน้าที่เป่าแคนไปประกอบพิธีเรียกขวัญข้าว และเข้าร่วมพิธีการทำขวัญข้าวมาทุกปี

นางประสพ สุปานเขา สมาชิกกลุ่มเกษตรกรข้าว บ้านเลขที่ ๑๔ หมู่ที่ ๔ ตำบลหัวเขา อำเภอดำเนินนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี ทำหน้าที่เป็นลูกคู่ร่วมกับหมอทำขวัญ บ้านไม่ได้อยู่ในชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง แต่เมื่อมีงานพิธีทำขวัญข้าวจะมาเข้าร่วมพิธีเป็นประจำทุกปี ในหลายชุมชน

นางมะลิ สระคำ อาชีพทำนา และทำไร่อ้อย ตำบลหนองโพธิ์ อำเภอนองหญ้าไซ จังหวัดสุพรรณบุรี เข้าร่วมพิธีการทำขวัญข้าวมาตั้งแต่เริ่มจำความได้เห็นพ่อแม่ทำ เมื่อทำพิธีแล้วก็ทำให้ได้ผลผลิตมากทุกปีไม่เคยขาดทุน เมื่อปีที่แล้วทำนา 10 ไร่ ได้ผลผลิต 10 กว่าเกวียน

นางทวาย สระคำ อาชีพเกษตรกร วิชาวางเวฬุวัน ตำบลป่าสะแก อำเภอดำเนินนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี เข้าร่วมพิธีการทำขวัญข้าวมาตั้งแต่เริ่มจำความได้เห็นพ่อแม่ทำ พอรุ่นลูกได้ทำนาก็แนะนำและถ่ายทอดพิธีการทำขวัญข้าวให้ลูกได้เข้าใจและปฏิบัติตาม และมีความเชื่อว่าถ้าปฏิบัติตามประเพณีนี้ทำให้ได้ผลผลิตข้าวเป็นจำนวนมาก

นายชำนาญ ทองไพรวรรณ ผู้อำนวยการ โรงเรียนวัดป่าสะแก สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรี เขต ๓ ได้ส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูและนักเรียนเข้าร่วมเรียนรู้ในประเพณีการทำขวัญข้าว ของชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง จัดที่ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนวัฒนธรรม ลาวซี-ลาวครั้ง หมู่ที่ ๕ ตำบลป่าสะแก อำเภอดำเนินนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี ในเดือน ๓ ขึ้น ๓ ค่ำของทุกปี

นางอารีย์ ทองไพรวรรณ ครูชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ โรงเรียนวัดป่าสะแก สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรี เขต ๓ ได้พานักเรียนไปศึกษานอกสถานที่ ในพิธีสู่ขวัญข้าว

คนลาวซี-ลาวครั้ง ณ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนวัฒนธรรมลาวซี-ลาวครั้ง หมู่ ๕ ตำบลป่าสะแก อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งจัดขึ้นในเดือน ๓ ขึ้น ๓ ค่ำของทุกปี ไม่ว่าจะในวันหยุด หรือวันเปิดเรียนตามปกติทางโรงเรียนจะให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนทุกปี ในกรณีที่ในวันหยุดเรียน โรงเรียนจะให้นักเรียนที่อยู่บ้านใกล้กับสถานที่ในการจัดพิธีสู่ขวัญข้าวเข้าร่วมพิธี แต่ในบางปีตรงกับวันเปิดเรียนตามปกติจะนำนักเรียนไปร่วมในพิธีทุกคน

นางจารุณี สุนทรพฤกษ์ ครูชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ โรงเรียนวัดป่าสะแก สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรี เขต ๓ ได้พานักเรียนไปศึกษานอกสถานที่ ในพิธีสู่ขวัญข้าว คนลาวซี-ลาวครั้ง ณ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนวัฒนธรรมลาวซี-ลาวครั้ง หมู่ ๕ ตำบลป่าสะแก อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งพิธีสู่ขวัญข้าวนี้มีความเกี่ยวข้องกับกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ในการนำนักเรียนไปแต่ละครั้ง ครูร่วมสังเกตพฤติกรรมนักเรียนพบว่านักเรียนมีความสนใจในการทำพิธีทุกครั้งเพราะเป็นพิธีโบราณที่นานๆ ครั้งจะได้เห็น เมื่อนักเรียนเข้าร่วมสังเกตในพิธีแล้วนักเรียนจะสรุปเรื่องที่นักเรียนได้ศึกษา และจากการที่ให้นักเรียนได้ศึกษาประเพณีการทำขวัญข้าว นั้น นักเรียนสรุปเรื่องที่ได้พบเห็นดีพอสมควร ในฐานะที่เป็นครูมีแนวคิดว่าเป็นการพักผ่อนคลายเครียดจากห้องเรียน นักเรียนทุกคนตั้งใจที่ได้เปลี่ยนสถานที่ในการศึกษา และเป็นการสืบสานประเพณีของท้องถิ่นในชุมชนของเรา

เด็กหญิงปัญจทิพย์ พิงส์สัมพันธ์ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนวัดป่าสะแก สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรี เขต ๓ ได้ศึกษาดูงานการทำขวัญข้าวมีอุปกรณ์ข้าวเปลือก ผลไม้ ยุ้งข้าว ดอกไม้ ธูปเทียน ชันน้ำมันต์ ฯลฯ เมื่อเริ่มพิธีหมอบทำขวัญจะสวดเป็นภาษาลาว ทุกคนจะพนมมือ เมื่อเสร็จพิธีหมอบทำขวัญจะพรมน้ำมันต์ให้กับข้าวเปลือกและผลไม้ต่าง ๆ แต่ถ้าในช่วงการทำขวัญข้าวตรงกับช่วงปีใหม่จะมีการสู่ขวัญคนต่อจากการสู่ขวัญข้าวด้วยอุปกรณ์ที่ใช้ในการสู่ขวัญคนมี ธูป เทียน ชันน้ำมันต์ ด้าย ฯลฯ เมื่อเริ่มทำพิธี หมอบทำขวัญจะสวดเป็นภาษาลาว ขณะที่สวดหมอบทำขวัญจะคู่เรียกขวัญให้กับทุกคนที่อยู่ในพิธี แล้วหมอบทำขวัญจะใช้ด้ายผูกข้อมือให้กับทุกคนที่มาร่วมงานในพิธี จากนั้นพรมน้ำมันต์ให้กับทุกคนที่มาร่วมงานในพิธี และจากการที่ได้ไปศึกษานอกสถานที่ครั้งนี้ เด็กหญิงปัญจทิพย์อยากให้มีอีกเพราะว่าได้ความรู้มากมาย และอยากให้มีบ่อยๆ

เด็กหญิงเยาวลักษณ์ กลัดเพชร นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนวัดป่าสะแก สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรี เขต ๓ ได้ให้ข้อมูลการทำขวัญข้าวเหมือนกับเด็กหญิงปัญจทิพย์ และได้เสนอแนวคิดในการไปศึกษาดูงานในชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลืองว่า เป็นกิจกรรมที่ชอบมาก เพราะอยากให้เกิดขึ้นบ่อยๆ เพราะจะได้เห็นในสิ่งต่างๆ ที่ตนเองไม่เคยเห็น

เด็กหญิงปิยวรรณ สมเกตุ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนวัดป่าสะแก สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรี เขต ๓ ได้ให้ข้อมูลการทำวิจัยซ้ำเหมือนกับเด็กหญิงปัญญทิพย์ และได้เสนอแนวคิดในการไปศึกษาดูงานในชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลืองว่าขอการไปศึกษานอกสถานที่ครั้งนี้มาก และชอบไปบ่อยครั้ง ได้ความรู้มากมายตั้งหลายอย่าง

ตอนที่ ๔ การสืบสานและอนุรักษ์ประเพณีการทำขวัญข้าว ชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง หมู่ที่ ๕ ตำบลป่าสะแก อำเภอดำเนินนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

จากการศึกษาการสืบสาน และอนุรักษ์ประเพณีการทำขวัญข้าว ชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง หมู่ที่ ๕ ตำบลป่าสะแก อำเภอดำเนินนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๒๒๖ คน ได้ผลดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๑ ร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามอายุ

อายุ	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่า ๑๕ ปี	๓๘	๑๖.๓
๑๕ – ๓๐ ปี	๒๓	๑๑.๖
๓๑ – ๔๕ ปี	๘๕	๓๘.๒
๔๖ – ๖๐ ปี	๕๓	๒๔.๕
มากกว่า ๖๐ ปี	๑๕	๖.๔

จากตารางที่ ๑ พบว่า ร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามอายุระหว่าง ๓๑ – ๔๕ ปี ร้อยละ ๓๘.๒ อายุระหว่าง ๔๖ – ๖๐ ปี ร้อยละ ๒๔.๕ อายุต่ำกว่า ๑๕ ปี ร้อยละ ๑๖.๓ อายุระหว่าง ๑๕ – ๓๐ ปี ร้อยละ ๑๑.๖ และ อายุมากกว่า ๖๐ ปี ร้อยละ ๖.๔

ตารางที่ ๒ ร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามเพศ

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	๑๑๔	๔๘.๕
หญิง	๑๑๒	๔๘.๑

จากตารางที่ ๒ พบว่า ร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามเพศชาย ร้อยละ ๔๘.๕ และ เพศหญิง ร้อยละ ๔๘.๑

ตารางที่ ๓ ร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามอาชีพ

อาชีพ	จำนวน	ร้อยละ
ข้าราชการ	๘	๓.๔
ชาวไร่ - ชาวนา	๑๕๓	๖๕.๓
นักเรียน - นักศึกษา	๖๕	๒๗.๕

จากตารางที่ ๓ พบว่า ร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบอาชีพชาวไร่ – ชาวนา ร้อยละ ๖๕.๓ อาชีพนักเรียน – นักศึกษา ร้อยละ ๒๗.๕ และ อาชีพข้าราชการ ร้อยละ ๓.๔

ตอนที่ ๒ ข้อมูลพื้นฐานของการทำวิจัย

จากการศึกษาการสืบสาน และอนุรักษ์ประเพณีการทำขวัญข้าว ชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง หมู่ที่ ๕ ตำบลป่าสะแก อำเภอดงหลวง จังหวัดสุพรรณบุรี จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๒๒๖ คน เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานของการทำขวัญข้าวได้ผลดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๔ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับ ข้อมูลพื้นฐานของ
การทำบัญชี

รายการ	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน
๑. ท่านรู้จักกับสถานที่การทำบัญชี ในชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง	๔.๘๓	๐.๓๓
๒. ท่านมีความรู้ในวันและเวลาที่ทำบัญชี	๔.๖๖	๐.๕๘
๓. ท่านรู้ระยะเวลาของข่าวในการทำบัญชี	๔.๔๑	๑.๑๐
๔. ท่านรู้จักกับวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการทำบัญชี	๓.๘๕	๑.๐๓
๕. ที่บ้านของท่านมีการเตรียมตัวในการทำบัญชีทุกครั้ง	๓.๘๓	๑.๓๓
๖. ที่บ้านของท่านมีการทำบัญชีเป็นประจำ	๒.๕๐	๑.๔๕
รวมเฉลี่ย	๔.๐๕	๐.๗๑

จากตารางที่ ๔ พบว่าผู้ตอบแบบสอบถาม รู้จักกับสถานที่การทำบัญชี ในชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง ค่าเฉลี่ย ๔.๘๓ มีความรู้ในวันและเวลาที่ทำบัญชี ค่าเฉลี่ย ๔.๖๖ รู้ระยะเวลาของข่าวในการทำบัญชี ค่าเฉลี่ย ๔.๔๑ ที่บ้านมีการเตรียมตัวในการทำบัญชีทุกครั้ง ค่าเฉลี่ย ๓.๘๓ รู้จักกับวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการทำบัญชี ค่าเฉลี่ย ๓.๘๕ และที่บ้านของท่านมีการทำบัญชีเป็นประจำ ค่าเฉลี่ย ๒.๕๐

ตารางที่ ๕ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับ
ขั้นตอนการทำขวัญข้าว

รายการ	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน
๑. ท่านมีการเตรียมวัสดุอุปกรณ์ในการทำขวัญข้าวด้วยตัว ของท่านเอง	๔.๕๖	๐.๑๕
๒. ท่านนำวัสดุอุปกรณ์มาร่วมพิธีทำขวัญข้าว	๔.๕๕	๐.๖๖
๓. ท่านเคยเห็นการเตรียมตัวของคนในชุมชนทำขวัญข้าว	๔.๗๘	๐.๖๘
๔. ท่านเคยเข้าร่วมพิธีการทำขวัญข้าวเป็นประจำ	๓.๘๓	๐.๕๓
๕. ท่านเรียนรู้ร่วมกับชุมชนเพื่อประกอบพิธี	๔.๐๓	๑.๑๓
๖. ท่านอยู่ร่วมพิธีการทำขวัญข้าวจนเสร็จพิธี	๓.๓๐	๑.๑๗
รวมเฉลี่ย	๔.๐๘	๐.๗๐

จากตารางที่ ๕ พบว่าผู้ตอบแบบสอบถาม มีการเตรียมวัสดุอุปกรณ์ใน การทำขวัญข้าวด้วย
ตัวของท่านเอง ค่าเฉลี่ย ๔.๕๖ เคยเห็นการเตรียมตัวของคนในชุมชนทำขวัญข้าว ค่าเฉลี่ย ๔.๗๘ นำ
วัสดุอุปกรณ์มาร่วมพิธีทำขวัญข้าว ค่าเฉลี่ย ๔.๕๕ เรียนรู้ร่วมกับชุมชนเพื่อประกอบพิธี ค่าเฉลี่ย
๔.๐๓ เคยเข้าร่วมพิธีการทำขวัญข้าวเป็นประจำ ค่าเฉลี่ย ๓.๘๓ และอยู่ร่วมพิธีการทำขวัญข้าว
จนเสร็จพิธี ค่าเฉลี่ย ๓.๓๐

ตารางที่ ๖ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับ
คุณค่า – ความเชื่อ ในการทำขวัญข้าว

รายการ	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน
๑. วันที่ทำขวัญข้าวเป็นวันสำคัญวันหนึ่งในชุมชน	๔.๘๕	๐.๔๕
๒. การทำขวัญข้าวมีความสำคัญในชีวิตของท่าน	๔.๕๘	๐.๖๓
๓. ท่านมีความเชื่อเกี่ยวกับแม่โพสพ	๔.๘๓	๐.๓๓
๔. ท่านเข้าร่วมพิธีการทำขวัญข้าวด้วยตัวของท่านเอง	๔.๕๒	๐.๓๔
๕. ท่านเข้าร่วมพิธีการทำขวัญข้าวเป็นประจำทุกปี	๔.๑๓	๐.๕๓
๖. ท่านเห็นความแตกต่างของการทำขวัญข้าวและไม่ได้ ทำขวัญข้าว	๔.๘๕	๐.๓๖
๗. ท่านเข้าใจความหมายของสิ่งของที่เตรียมทำขวัญข้าว	๔.๑๕	๑.๐๕
๘. ท่านจะกินดีอยู่ดีเพราะที่บ้านของท่านมีการทำขวัญข้าว	๔.๕๘	๐.๑๕
รวมเฉลี่ย	๔.๖๒	๐.๓๕

จากตารางที่ ๖ พบว่าผู้ตอบแบบสอบถาม จะกินดีอยู่ดีเพราะที่บ้านของท่านมีการทำขวัญข้าว ค่าเฉลี่ย ๔.๕๘ วันที่ทำขวัญข้าวเป็นวันสำคัญวันหนึ่งในชุมชนและ เห็นความแตกต่างของการ
ทำขวัญข้าวและไม่ได้ทำขวัญข้าว ค่าเฉลี่ย ๔.๘๕ มีความเชื่อเกี่ยวกับแม่โพสพ ค่าเฉลี่ย ๔.๘๓
การทำขวัญข้าวมีความสำคัญในชีวิตของท่าน ค่าเฉลี่ย ๔.๕๘ เข้าร่วมพิธีการทำขวัญข้าวด้วยตัว
ของท่านเองค่าเฉลี่ย ๔.๕๒ เข้าใจความหมายของสิ่งของที่เตรียมทำขวัญข้าว ค่าเฉลี่ย ๔.๑๕ และ
เข้าร่วมพิธีการทำขวัญข้าวเป็นประจำทุกปี ค่าเฉลี่ย ๔.๑๓

ตารางที่ ๗ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับ
การสืบสานและถ่ายทอด พิธีการทำขวัญข้าว

รายการ	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน
๑. ในชุมชนมีการประชาสัมพันธ์การทำขวัญข้าว	๒.๑๕	๑.๖๘
๒. ท่านติดตามและร่วมพิธีการทำขวัญข้าวทุกปี	๔.๐๖	๑.๑๓
๓. ท่านมีความรู้และความเข้าใจในขั้นตอนการทำขวัญข้าว	๓.๖๕	๑.๕๘
๔. ท่านเรียนรู้การทำขวัญข้าวร่วมกับชุมชนหรือสืบสานมาจากบรรพบุรุษ	๔.๓๕	๐.๘๒
๕. ท่านเข้าร่วมพิธีด้วยความสมัครใจ	๔.๔๖	๐.๘๑
๖. ท่านให้ความสนใจร่วมพิธีทุกครั้ง	๔.๔๖	๐.๘๒
๗. ท่านสามารถนำไปบอกต่อหรือเผยแพร่ให้คนอื่นทราบพิธีการทำขวัญข้าวได้	๔.๔๒	๐.๘๔
๘. ชุมชนมีการเรียนรู้ร่วมกันในการทำพิธี	๔.๕๘	๐.๑๕
๙. ชุมชนมีความสามัคคี ร่วมกันประกอบพิธีตามหน้าที่ที่ตนเองปฏิบัติได้	๔.๘๕	๐.๓๕
๑๐. ชุมชนมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำขวัญข้าวและการประกอบอาชีพการทำนา	๔.๒๓	๑.๒๑
รวมเฉลี่ย	๔.๑๖	๐.๖๒

จากตารางที่ ๗ พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามเห็นชุมชนมีการเรียนรู้ร่วมกันในการทำพิธี ค่าเฉลี่ย ๔.๕๘ ชุมชนมีความสามัคคี ร่วมกันประกอบพิธีตามหน้าที่ที่ตนเองปฏิบัติได้ ค่าเฉลี่ย ๔.๘๕ สามารถนำไปบอกต่อหรือเผยแพร่ให้คนอื่นทราบพิธีการทำขวัญข้าวได้ ค่าเฉลี่ย ๔.๔๒ ให้ความสนใจร่วมพิธีทุกครั้ง และเข้าร่วมพิธีด้วยความสมัครใจ ค่าเฉลี่ย ๔.๔๖ เรียนรู้การทำขวัญข้าวร่วมกับชุมชนหรือสืบสานมาจากบรรพบุรุษ ค่าเฉลี่ย ๔.๓๕ ชุมชนมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำขวัญข้าวและการประกอบอาชีพการทำนา ค่าเฉลี่ย ๔.๒๓ ติดตามและร่วมพิธีการทำขวัญข้าวทุกปี ค่าเฉลี่ย ๔.๐๖ มีความรู้และความเข้าใจในขั้นตอนการทำขวัญข้าว ค่าเฉลี่ย ๓.๖๕ และชุมชนมีการประชาสัมพันธ์การทำขวัญข้าว ค่าเฉลี่ย ๒.๑๕

ข้อสรุป

จากการศึกษาประเพณีการทำขวัญข้าว ของบ้านทุ่งก้านเหลือง หมู่ที่ ๕ ตำบลป่าสะแก อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี ด้วยการเสริมสร้างกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วมของ วัฒนธรรมจังหวัด สภาวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด และชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง เพื่อส่งเสริม อนุรักษ์ และสืบสานประเพณีการทำขวัญข้าว ของบ้านทุ่งก้านเหลือง หมู่ที่ ๕ ตำบลป่าสะแก อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี มีข้อสรุปจากการศึกษาในแบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถามดังนี้

ชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง เป็นชุมชนที่มีการสืบสานการทำขวัญข้าว เป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน ที่ได้ทำพิธีใน ๒ พิธี คือ การทำขวัญลาน และขวัญข้าวตั้งท้อง ซึ่งมีขั้นตอนการเตรียมทำขวัญ ขณะทำพิธีและหลังทำพิธีอย่างมีกระบวนการและขั้นตอน การสืบสานและอนุรักษ์ประเพณีการทำขวัญข้าวจากผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน ๒๒๖ คน ในประเด็นข้อมูลดังนี้

๑. จากการสังเกตสภาพทั่วไปการทำประเพณีการทำขวัญข้าว ชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง หมู่ที่ ๕ ตำบลป่าสะแก อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี ผู้ตอบแบบสอบถามมีความรู้พื้นฐานการทำขวัญข้าว ค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ ๔.๐๕ หมายถึง มีความรู้พื้นฐานการทำขวัญข้าว อยู่ในระดับมาก จากการสังเกตสภาพทั่วไปของสถานที่ในการทำขวัญข้าวของชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลืองโดยชุมชนใช้สถานที่ในการประกอบประเพณีการทำขวัญข้าวเป็นศูนย์ของหมู่บ้าน ศูนย์การเรียนรู้ OTOP (ผ้าทอ) หมู่ที่ ๕ ตำบลป่าสะแก อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่รู้จักกับสถานที่ในการทำขวัญข้าว อยู่ในระดับมากที่สุด และลักษณะข้าวที่ใช้ในการประกอบพิธีเป็นข้าวเปลือก ส่วนในพิธีการทำขวัญข้าวตั้งท้อง เป็นข้าวที่ตั้งท้องซึ่งมีลักษณะป่องที่ตรงกลางต้นข้าวที่กำลังจะออกรวง มีการเตรียมเครื่องบูชาครู เครื่องดนตรี คือ แคน บริเวณโดยรอบของสถานที่ที่ใช้ในการประกอบพิธีการทำขวัญข้าว เป็นบริเวณขุ้งของแต่ละบ้าน และทำขวัญรวมกันทั้งหมู่บ้านที่ หมู่ที่ ๕ ลานตากข้าวบ้านทุ่งก้านเหลือง บริเวณโดยรอบมีทุ่งนาเป็นส่วนใหญ่ และลานโล่งใกล้กับลานตากข้าวของชุมชน และจากการวิเคราะห์ข้อมูลจากผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามอายุพบว่า ช่วงอายุระหว่าง ๑๕ – ๓๐ ปีนั้นเป็นช่วงที่เด็กและเยาวชนควรที่จะได้รับการถ่ายทอดความรู้การทำขวัญข้าวจากชุมชน เพราะเป็นวัยรุ่นและวัยทำงานซึ่งมีกำลังและแรงจะเรียนรู้ได้ดี แต่เด็กและเยาวชนในช่วงวัยนี้ต้องไปเรียนหนังสือหรือทำงานนอกพื้นที่ของชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง ทำให้การสืบสานประเพณีดังกล่าวจะอยู่กับช่วงอายุระหว่าง

๓๑ - ๔๕ ปี เป็นจำนวนมาก หากบุคคลที่อยู่ในช่วงอายุระหว่างนี้กลับเข้าสู่ชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลืองก็จะทำให้การสืบสานและการอนุรักษ์ประเพณีนี้ไม่ต่อเนื่องเท่าที่ควร ผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับเพศชายและหญิงมีจำนวนใกล้เคียงกัน เมื่อจำแนกตามอาชีพจะเห็นได้ว่า อาชีพที่มีมากที่สุดในการตอบแบบสอบถามคือ อาชีพชาวไร่-ชาวนา ในการสืบสานและการทำขวัญข้าวในชุมชนพบว่าส่วนใหญ่จะเป็นหน้าที่ของผู้ที่ประกอบอาชีพการทำนา ซึ่งชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลืองนี้มีผู้ประกอบอาชีพการทำนาร้อยละ ๕๐

๒. การทำประเพณีการทำขวัญข้าว ชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง หมู่ที่ ๕ ตำบลป่าสะแก อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี ผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับขั้นตอนการทำขวัญข้าว ค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ ๔.๐๘ หมายถึง มีความรู้เกี่ยวกับขั้นตอนการทำขวัญข้าวอยู่ในระดับ มาก และผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับเห็นคุณค่าและความเชื่อในการทำขวัญข้าว ค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ ๔.๖๒ หมายถึง ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นคุณค่าและความเชื่อในการทำขวัญข้าว อยู่ในระดับมากที่สุด และได้สัมภาษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือผู้รู้ในชุมชน จำนวน ๖ คน ดังนี้ นางบาง พลเสน อาชีพชาวนา นายรำ ภูมั่ง อาชีพทำไร่-ทำนา และหม่อมทำขวัญ นายเงิน รโหฐาน อาชีพทำไร่ทำนา เดี่ยวนี้เลิกทำทำไม่ไหว และหม่อมแคน นางประสาท สูงปานเขา อาชีพเกษตรกร และเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรข้าว เกษตรกรข้าวขวัญ นางมะลิ สระคำ อาชีพทำนา และทำไร่อ้อย และนางทวย สระคำ อาชีพเกษตรกร ซึ่งได้รับกระบวนการถ่ายทอดในการทำขวัญข้าวมาจากพ่อแม่ ปู่ย่าตายายที่สืบต่อกันมา แต่นายเงิน รโหฐาน หม่อมแคนเรียนรู้ด้วยตนเอง

การทำประเพณีการทำขวัญข้าว ชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลืองจะทำในวัน ขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๓ ซึ่งผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่รู้จักกับวันที่ทำขวัญข้าว อยู่ในระดับมากที่สุด หม่อมทำขวัญในพิธี ใช้แคนประกอบจังหวะ และวัสดุอุปกรณ์ในการประกอบพิธี อุปกรณ์เครื่องเรียกขวัญ อุปกรณ์ใส่ในขี้ และเตรียมอุปกรณ์ในการบูชาครุ ซึ่งการเตรียมวัสดุอุปกรณ์นี้ส่วนใหญ่คนในชุมชนจะมีการเตรียมเอง และมีขั้นตอนในการประกอบพิธีการทำขวัญข้าว ตั้งแต่ก่อนทำพิธี ขณะทำพิธี และหลังทำพิธี โดยขั้นตอนในการทำขวัญข้าวนี้จะมีเชื่อไปพร้อมๆ กับขั้นตอนการทำพิธี และเชื่อว่าการทำขวัญข้าวนี้จะทำให้กินคืออยู่ดี เพราะเห็นความแตกต่างของการทำขวัญข้าว และไม่ได้ทำขวัญข้าว จึงทำให้ชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลืองมีความเชื่อในบุญคุณของแม่โพสพมาตั้งแต่เริ่มจำความได้

๓. การทำงานแบบมีส่วนร่วมของวัฒนธรรมจังหวัด สภาวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดและชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลืองในการวิจัยครั้งนี้ได้สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างแต่ละกลุ่มเพื่อให้เห็นความหลากหลายในมุมมองและแนวคิดต่อประเพณีการทำขวัญข้าว ดังนี้

๓.๑ ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดสุพรรณบุรี วัฒนธรรมจังหวัดสุพรรณบุรี นักวิชาการวัฒนธรรม ร่วมประชุมวางแผนกำหนดหัวข้องานวิจัย และกำหนดหัวข้อในการเก็บข้อมูลกับสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุพรรณบุรี และส่งข้อมูลคืนกลับให้ชุมชนร่วมกันสรุปประเด็นในการศึกษาเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาและงานวิจัยที่จะลงพื้นที่ที่จะสืบสานประเพณีการทำขวัญข้าวในชุมชน บ้านทุ่งก้านเหลือง

๓.๒ ประธานสภาวัฒนธรรมตำบลป่าสะแก รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลป่าสะแก นักวิชาการศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลป่าสะแก เจ้าหน้าที่ในองค์การบริหารส่วนตำบล และเลขาธิการสภาวัฒนธรรมอำเภอเดิมบางนางบวช ร่วมประชุมวางแผนติดต่อประสานงานเจ้าหน้าที่ หน่วยงาน ร่วมสัมภาษณ์ สังเกต บันทึกข้อมูล การทำขวัญข้าวของชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลืองร่วมส่งเสริมประเพณีการทำขวัญข้าว ที่เน้นให้ชุมชนเกิดความรัก และความสามัคคี เพื่อสืบสานประเพณีการทำขวัญข้าวของชุมชน

๓.๓ นางสมจิตร ภาเรือง ประธานกลุ่มทอผ้าโบราณ ลาวซี-ลาวครั้ง นางบางพลแสน นายร่ำ ภูมั่ง หมอทำขวัญ นายเงิน โรโหฐาน ทำหน้าที่เป่าแคน นางประสาธ สูงปานเขา สมาชิกกลุ่มเกษตรกรข้าว ทำหน้าที่เป็นลูกคู่ร่วมกับหมอทำขวัญ นางมะลิ สระคำ อาชีพทำนา และทำไร่อ้อย ผู้เข้าร่วมพิธีการทำขวัญข้าว และนางทวย สระคำ อาชีพเกษตรกรผู้เข้าร่วมพิธีการทำขวัญข้าว

๓.๔ นายชำนาญ ทองไพวรรณ ผู้อำนวยการโรงเรียน คณะครูและนักเรียนโรงเรียนวัดป่าสะแก สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรี เขต ๓ ได้ร่วมเรียนรู้ศึกษาสืบสานประเพณีการทำขวัญข้าวร่วมกับชุมชนเป็นประจำทุกปี

ดังนั้นในกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วมนั้นได้รับความร่วมมือ ของวัฒนธรรมจังหวัด สภาวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด และชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง เพื่อการสืบสานและเรียนรู้ให้กับชุมชน และเยาวชนในชุมชน ที่ส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการบริหารงานวัฒนธรรม ในการประสานเครือข่ายทางวัฒนธรรม ให้เข้ามาบริหารจัดการและเข้ามามีส่วนร่วมด้านพลังปัญญา ในการให้ข้อมูลและช่วยกันวิเคราะห์ข้อมูลตลอดจนช่วยหาวิธีการแก้ปัญหาหรือส่งเสริมการทำขวัญข้าวให้อยู่คู่กับชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลืองตลอดไป

๔. การสืบสานและอนุรักษ์ประเพณีการทำขวัญข้าว ชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง หมู่ที่ ๕ ตำบลป่าสะแก อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี

ผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับการสืบสานและถ่ายทอด พิธีการทำขวัญข้าว ค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ ๔.๑๖ หมายถึง ผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับการสืบสานและถ่ายทอด พิธีการทำขวัญข้าวอยู่ในระดับ มาก และข้อมูลเกี่ยวกับการสืบสานและถ่ายทอด พิธีการทำขวัญข้าวอยู่ในระดับที่มาก ซึ่งชุมชนได้มีการเรียนรู้ร่วมกันในการประกอบพิธี และเกิดความสามัคคี ร่วมกันประกอบพิธีตามหน้าที่ที่ตนเองปฏิบัติได้ และพบว่าประเด็นที่ชุมชนมีการประชาสัมพันธ์การทำขวัญข้าวในระดับน้อย แต่ในสมัยปัจจุบันนี้ช่องทางการสื่อสาร สื่อและเทคโนโลยีทันสมัยน่าจะมีการประชาสัมพันธ์ในช่องทางของการสื่อสารได้มากยิ่งขึ้น เพื่อที่จะทำให้การสืบสาน ถ่ายทอด และเรียนรู้ พิธีการทำขวัญข้าว ชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลืองได้รับรู้อย่างทั่วถึง

ข้อเสนอแนะ

๑. สภาพทั่วไปของสถานที่ที่ใช้ในการประกอบพิธีการทำขวัญข้าว เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง บริเวณไม่กว้างมากนักจึงควรมีการประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนทุกฝ่าย มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะทำให้ประเพณีดังกล่าวอยู่คู่กับชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลืองตลอดไป

๒. การทำประเพณีการทำขวัญข้าว ชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลืองมีความเชื่อและเห็นคุณค่าของการทำขวัญข้าว และมีการปฏิบัติมายาวนาน ดังนั้นการเข้าร่วมพิธีควรให้คนรุ่นใหม่หรือเยาวชนในชุมชนได้ร่วมพิธีตั้งแต่การเริ่มทำพิธีจนเสร็จพิธีจะทำให้เยาวชนได้สืบสานประเพณีการทำขวัญข้าวต่อไป

๓. ควรส่งเสริมการทำงานแบบมีส่วนร่วมของวัฒนธรรมจังหวัด สภาวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด และชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง อย่างต่อเนื่องและเป็นประจำทุกปี เพื่อการสืบสานประเพณีการทำขวัญข้าวให้เป็นเอกลักษณ์ให้อยู่คู่กับชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง

๔. การสืบสานและอนุรักษ์ประเพณีการทำขวัญข้าว ของชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง ทำให้ชุมชนมีการเรียนรู้ร่วมกัน เกิดความรักและความสามัคคี และร่วมกันปฏิบัติหน้าที่ของตนเองที่เป็นสมาชิกในชุมชนได้เป็นอย่างดี เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตของชุมชน ที่ชุมชนอื่นๆ สามารถนำไปเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตของชุมชนที่เข้มแข็ง ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนได้ในอนาคต

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ.(ม.ป.ป.). เอกสารการสอนชุดวิชาภาษาไทย ๔. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.
- การวิจัยแบบมีส่วนร่วม . ค้นเมื่อ กรกฎาคม ๒๐,๒๕๕๑, จาก <http://learners.in.th/blog/padangbesa>
- การวิจัยแบบมีส่วนร่วม . ค้นเมื่อ กรกฎาคม ๒๐,๒๕๕๑, จาก www.thaiedresearch.org
- กิ่งแก้ว อัดถากร .(๒๕๑๕). คติชนวิทยา,เอกสารการนิเทศการศึกษา ฉบับที่ ๑๘๔ . กรุงเทพฯ: กรมการฝึกหัดครู.
- แกะรอยแม่โพสพ. ค้นเมื่อ เมษายน ๑๕,๒๕๕๑, จาก www.mcc.cmu.ac.th
- ข้อมูลจังหวัดสุพรรณบุรี . ค้นเมื่อ กรกฎาคม ๒๐,๒๕๕๑, จาก www.thai-tour.com
- ข้อมูลจังหวัดสุพรรณบุรี . ค้นเมื่อ กรกฎาคม ๒๐,๒๕๕๑, จาก www.suphanburi.go.th
- ข้อมูลจังหวัดสุพรรณบุรี . ค้นเมื่อ กรกฎาคม ๒๐,๒๕๕๑, จาก www.Suphan.net
- บุญชม ศรีสะอาด .(2545). การวิจัยเบื้องต้น . กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
- บุญหงษ์ จงกิต .(๒๕๔๗). ข้าวและเทคโนโลยีการผลิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระยาอนุমানราชชน.(๒๕๑๔). วัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ ของไทย.กรุงเทพฯ: คลังวิทยา.
- พิธีกรรมทำขวัญข้าว ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับข้าวในด้านพิธีกรรม. ค้นเมื่อ กรกฎาคม ๒๐,๒๕๕๑, จาก www.kru.ac.th
- พิธีกรรมทำขวัญข้าว ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับข้าวในด้านพิธีกรรม. ค้นเมื่อ กรกฎาคม ๒๐,๒๕๕๑, www.thaistudy.chula.ac.th
- ยุทธ ไถยวรรณ .(๒๕๔๕). พื้นฐานการวิจัย ฉบับปรับปรุงใหม่ (พิมพ์ครั้งที่ ๕).กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- สุโขทัยธรรมมาธิราชสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.(๒๕๕๑). คู่มือดำเนินงานงบประมาณการบริหารจัดการ โครงการวัฒนธรรมภาคีเครือข่ายดำเนินงานวัฒนธรรมปีงบประมาณ ๒๕๕๑. กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์แห่งประเทศไทย.
- สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์,(๒๕๒๔).วรรณคดีวิเคราะห์. สงขลา : มงคลการพิมพ์
- สำนักงานเครือข่ายทางวัฒนธรรม.(๒๕๔๗). คู่มือแนวทางปฏิบัติการดำเนินงานของสภาวัฒนธรรมและคู่มือวิทยากรกระบวนการ : วัฒนธรรมชุมชน. กรุงเทพฯ: องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพิจิตร .(๒๕๔๕). คุณค่าวัฒนธรรมการทำนาจังหวัดพิจิตร พ.ศ.๒๕๔๕. ถ่ายเอกสาร.

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา.(๒๕๔๘). รายงานกิจกรรมฉบับสมบูรณ์ โครงการ
สืบสานประเพณีการทำขวัญข้าว ทำชีวิตดี ผลผลิตดี ชุมชนบ้านโคกห้วย ตำบลเทพมงคล
อำเภอบางซ้าย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา . ถ่ายเอกสาร.

เอี่ยม ทองดี. (๒๕๔๒).วัฒนธรรมข้าว : พิธีกรรมเกี่ยวกับข้าวและการทำนา. ม.ป.ท. : ม.ป.พ
(พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา, หน้า ๔๒)

(เอกสารการสอนชุดวิชาไทยศึกษา หน่วยที่ ๖-๑๑, มหาวิทยาลัย,๒๕๒๓,หน้า ๔-๕)

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ภาพศึกษาประเพณีการทำขวัญข้าว ของบ้านทุ่งก้านเหลือง
หมู่ที่ ๕ ตำบลป่าสะแก อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี

อุปกรณ์ที่ใช้ในการเชิญแม่โพสพจากที่นามาสู่ข่วงข้าว

ชานนาเตรียมอุปกรณ์ใส่กระบุงเพื่อไปเชิญแม่โพสพที่นา

อุปกรณ์ในการทำขวัญข้าวที่ยัง ประกอบด้วยผ้าใหม่ ๑ ชุด กระจก แป้ง หวี

อุปกรณ์ในพิธีทำขวัญข้าว

คณะทำงานชี้แจงวัตถุประสงค์การวิจัยและสร้างความเป็นกันเอง

อุปกรณ์ในพิธีทำขวัญข้าว

หมอทำวัณกำลังอ่านบทสวดในพิธี

ผู้เข้าร่วมพิธีประกอบด้วย ชุมชน ผู้นำชุมชน ภาครัฐและเอกชน

คณะทำงานสัมภาษณ์แบบกลุ่ม

อุปกรณ์ในการทำวิญข้าว

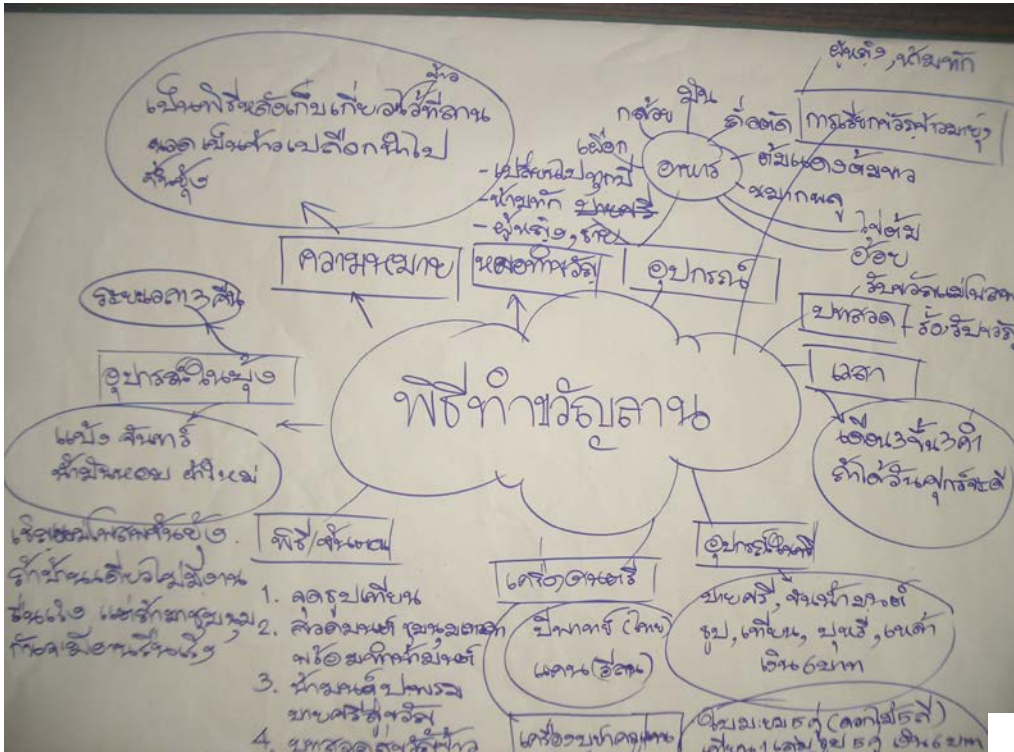
คณะทำงานสัมภาษณ์ชาวบ้านแบบเดี่ยว

ผู้ร่วมพิธีทำขวัญข้าว

วัฒนธรรมจังหวัดสุพรรณบุรี(นายประยูร โอสถิ์รกุล)
 สรุปรายข้อมูลที่จัดเก็บให้ชุมชนฟัง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง

ผังกิจกรรมทำขวัญสถานที่

คณะทำงานประชุมปรึกษาหารือการดำเนินงานวิจัย

คณะทำงานชี้แจงวัตถุประสงค์และรายละเอียด
ประเพณีการทำขวัญข้าวให้แก่นักเรียน

นักเรียนตอบแบบสัมภาษณ์และฟังคำอธิบาย
ถึงความสำคัญของประเพณีการทำขวัญข้าว

ประมวลภาพการวิจัย

ประมวลภาพการวิจัย

ภาคผนวก ข

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสังเกตประเพณีการทำขวัญข้าว

บ้านทุ่งก้านเหลือง หมู่ที่ ๕ ตำบลป่าสะแก อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี
โดยสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุพรรณบุรี

.....

คำชี้แจง

แบบสังเกตการทำขวัญข้าวของชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง หมู่ที่ ๕ ตำบลป่าสะแก
อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี ประกอบด้วยข้อมูลการสังเกต ๓ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ สภาพทั่วไปของสถานที่ในการทำขวัญข้าวของชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง

ตอนที่ ๒ การทำขวัญข้าวของชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง

ตอนที่ ๓ พฤติกรรมของชุมชนที่มาร่วมประเพณีการทำขวัญข้าว

ของชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง

การสังเกต ผู้สังเกตจะต้องเข้าร่วมพิธี โดยเป็นส่วนหนึ่งของผู้เข้าร่วมประเพณีการทำ
ขวัญข้าว ของชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง ซึ่งผู้ประกอบพิธีจะทำพิธีอย่างปกติ จะทำให้ผู้สังเกตจะได้
ข้อมูลจากการสังเกตอย่างแท้จริง

ตอนที่ ๑ สภาพทั่วไปของสถานที่ในการทำวิจัยซ้ำ ของชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง

๑. สถานที่ที่ใช้ในการประกอบประเพณีการทำวิจัยซ้ำ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๒. ลักษณะของข้าวที่ใช้ในการประกอบพิธีการทำวิจัยซ้ำ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๓. บริเวณโดยรอบของสถานที่ที่ใช้ในการประกอบพิธีการทำวิจัยซ้ำ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ ๒ การทำขวัญข้าว ของชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง

๑. วันและเวลาในการประกอบพิธีการทำขวัญข้าว

.....
.....
.....

๒. จำนวนหม้อทำขวัญ และผู้ที่เป็นแกนนำในการทำขวัญข้าว

.....
.....
.....

๓. วัสดุอุปกรณ์ในการทำพิธีการทำขวัญข้าว

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

๔. การเตรียมตัวในการประกอบพิธีการทำขวัญข้าว

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

แบบสัมภาษณ์ประเพณีการทำขวัญข้าว

บ้านทุ่งก้านเหลือง หมู่ที่ ๕ ตำบลป่าสะแก อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี
โดยสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุพรรณบุรี

.....

คำชี้แจง

แบบประเพณีการทำขวัญข้าวของชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง หมู่ที่ ๕ ตำบลป่าสะแก อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี ผู้สัมภาษณ์จะสัมภาษณ์ผู้รู้ หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนที่มีความรู้เกี่ยวกับการทำขวัญข้าว โดยให้ผู้สัมภาษณ์สนทนาในประเด็นดังกล่าว แบบไม่เป็นทางการ ซึ่งแบบสัมภาษณ์นี้ประกอบด้วย ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ การทำขวัญข้าวและความเชื่อ

ตอนที่ ๓ การสืบสานประเพณีการทำขวัญข้าว

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

๑. ชื่อ-นามสกุล.....

๒. เพศ ( ) ชาย ( ) หญิง

๓. วัน/เดือน/ปีเกิด.....

๔. อายุ.....

๕. ที่อยู่.....

.....

.....

๖. จำนวนบุตร-ธิดา.....

๗. อาชีพ.....

๘. กระบวนการถ่ายทอด.....

.....

.....

.....

ตอนที่ ๒ การทำวิจัยข่าวและความเชื่อ

๑. ขั้นตอนการทำวิจัยข่าว

๑.๑ การเตรียมตัว

.....

.....

.....

.....

๑.๒ ขณะทำพิธี

.....

.....

.....

.....

แบบสอบถามการสืบสาน และอนุรักษ์ประเพณีการทำขวัญข้าว

บ้านทุ่งก้านเหลือง หมู่ที่ ๕ ตำบลป่าสะแก อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี
โดยสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุพรรณบุรี

.....

คำชี้แจง

แบบสอบถามการสืบสาน และอนุรักษ์ประเพณีการทำขวัญข้าว บ้านทุ่งก้านเหลือง หมู่ที่ ๕ ตำบลป่าสะแก อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี ตอนที่ ๑ ตรวจสอบข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม และตอนที่ ๒ - ๔ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า ๕ ระดับ ประกอบด้วย ๓ ตอน ดังนี้

- ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์
- ตอนที่ ๒ ข้อมูลพื้นฐานของการทำขวัญข้าว
- ตอนที่ ๓ ขั้นตอนการทำขวัญข้าว
- ตอนที่ ๔ คุณค่า-ความเชื่อในการทำขวัญข้าว
- ตอนที่ ๕ การสืบสานและถ่ายทอด พิธีการทำขวัญข้าว

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

โปรดทำเครื่องหมาย / ลงในช่อง ( ) หน้าข้อความที่ตรงกับความเป็นจริงของท่าน

๑. อายุ

- ( ) ต่ำกว่า ๑๕ ปี
( ) ๑๕ - ๓๐ ปี
( ) ๓๑ - ๔๕ ปี
( ) ๔๖ - ๖๐ ปี
( ) มากกว่า ๖๐ ปี

๒. เพศ

- ( ) ชาย
( ) หญิง

๓. อาชีพ

- ( ) ข้าราชการ
( ) ชาวไร่-ชาวนา
( ) นักเรียน-นักศึกษา
( ) อื่นๆ ระบุ.....

คำชี้แจง ให้นักเรียนทำเครื่องหมาย / ในช่องที่สอดคล้องกับความคิดเห็นของท่าน
แบบสอบถามการสืบสาน และอนุรักษ์ประเพณีการทำขวัญข้าว เป็น
แบบมาตราส่วนประมาณค่า ๕ ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย
และน้อยที่สุด

ตอนที่ ๒ ข้อมูลพื้นฐานของการทำขวัญข้าว

รายการประเมิน	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๑. ท่านรู้จักกับสถานที่การทำขวัญข้าวในชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง					
๒. ท่านมีความรู้ในวันและเวลาที่ทำขวัญข้าว					
๓. ท่านรู้ระยะเวลาของข้าวในการทำขวัญ					
๔. ท่านรู้จักกับวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการทำขวัญข้าว					
๕. ที่บ้านของท่านมีการเตรียมตัวในการทำขวัญข้าวทุกครั้ง					
๖. ที่บ้านของท่านมีการทำขวัญข้าวเป็นประจำ					

ตอนที่ ๓ ขั้นตอนการทำขวัญข้าว

รายการประเมิน	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๑. ท่านมีการเตรียมวัสดุอุปกรณ์ในการทำขวัญข้าวด้วยตัวของท่านเอง					
๒. ท่านนำวัสดุอุปกรณ์ มาร่วมพิธีทำขวัญข้าว					
๓. ท่านเคยเห็นการเตรียมตัวของคนในชุมชนทำขวัญข้าว					
๔. ท่านเคยเข้าร่วมพิธีการทำขวัญข้าวเป็นประจำ					
๕. ท่านเรียนรู้ร่วมกับชุมชนเพื่อประกอบพิธี					
๖. ท่านอยู่ร่วมพิธีการทำขวัญข้าวจนเสร็จพิธี					

ตอนที่ ๔ คุณค่า-ความเชื่อในการทำขวัญข้าว

รายการประเมิน	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๑. วันที่ทำขวัญข้าวเป็นวันสำคัญวันหนึ่งในชุมชน					
๒. การทำขวัญข้าวมีความสำคัญในชีวิตของท่าน					
๓. ท่านมีความเชื่อเกี่ยวกับแม่โพสพ					
๔. ท่านเข้าร่วมพิธีการทำขวัญข้าวด้วยตัวของท่านเอง					
๕. ท่านเข้าร่วมพิธีการทำขวัญข้าวเป็นประจำทุกปี					
๖. ท่านเห็นความแตกต่างของการทำขวัญข้าวและไม่ได้ทำขวัญข้าว					
๗. ท่านเข้าใจความหมายของสิ่งของที่เตรียมทำขวัญข้าว					
๘. ท่านจะกินดีอยู่ดีเพราะที่บ้านของท่านมีการทำขวัญข้าว					

ตอนที่ ๕ การสืบสานและถ่ายทอด พิธีการทำขวัญข้าว

รายการประเมิน	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๑. ในชุมชนมีการประชาสัมพันธ์การทำขวัญข้าว					
๒. ท่านติดตามและร่วมพิธีการทำขวัญข้าวทุกปี					
๓. ท่านมีความรู้และความเข้าใจในขั้นตอนการทำขวัญข้าว					
๔. ท่านเรียนรู้การทำขวัญข้าวร่วมกับชุมชนหรือสืบสานมาจากบรรพบุรุษ					
๕. ท่านเข้าร่วมพิธีด้วยความสมัครใจ					
๖. ท่านให้ความสนใจร่วมพิธีทุกครั้ง					
๗. ท่านสามารถนำไปบอกต่อหรือเผยแพร่ให้คนอื่นทราบพิธีการทำขวัญข้าวได้					
๘. ชุมชนมีการเรียนรู้ร่วมกันในการทำพิธี					
๙. ชุมชนมีความสามัคคี ร่วมกันประกอบพิธีตามหน้าที่ที่ตนเองปฏิบัติได้					
๑๐. ชุมชนมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำขวัญข้าวและการประกอบอาชีพการทำนา					

ภาคผนวก ค

คำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการงานวิจัยและหนังสือราชการที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

คำสั่งจังหวัดสุพรรณบุรี

ที่ ๒๕๕ / ๒๕๕๑

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการวิจัยท้องถิ่นด้านการบริหารจัดการวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม

.....

ด้วยสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้พิจารณาเห็นความสำคัญของการบริหารจัดการวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม โดยสภาวัฒนธรรมจังหวัด ร่วมกับสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด และชุมชนได้มีบทบาทในการสร้างกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วมระหว่างผู้ปฏิบัติงานวัฒนธรรมในพื้นที่ ตลอดจนการนำองค์ความรู้ในชุมชนและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชนมาวิเคราะห์สังเคราะห์และบูรณาการกับความรู้จากภายนอก เพื่อนำไปสู่การพัฒนาตนเองและชุมชนอย่างยั่งยืน

ในการนี้ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้มอบหมายให้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเสนอโครงการ เพื่อขอรับการวิจัยวัฒนธรรมท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม จำนวน ๑ เรื่อง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของวัฒนธรรมจังหวัด สภาวัฒนธรรมจังหวัด และชุมชน ในการบริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่น

เพื่อให้การดำเนินงานวิจัยวัฒนธรรมท้องถิ่นดังกล่าว ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย บรรลุตามวัตถุประสงค์ จึงแต่งตั้งคณะกรรมการวิจัยวัฒนธรรมท้องถิ่นด้านการบริหารจัดการวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย

๑. ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดสุพรรณบุรี		ที่ปรึกษา
๒. วัฒนธรรมจังหวัดสุพรรณบุรี		ประธานคณะกรรมการ
๓. นางรฐภัสส์ ธัญวิธโรจน์	นักวิชาการวัฒนธรรม ๑๖	คณะกรรมการ
๔. นางยุวกาญจน์ ศรีวิฑูรย์	นักวิชาการวัฒนธรรม ๑๖	คณะกรรมการ
๕. นางสาวนิษฐกานต์ คุณวัชรกิจ	นักวิชาการวัฒนธรรม ๑๖	คณะกรรมการ
๖. นางวรางคณา คำแข็งขวา	นักวิชาการวัฒนธรรม ๑๖	คณะกรรมการ
๗. นางกัณฑ์สินี สุขามาลาวงษ์	นักวิชาการวัฒนธรรม ๑๖ เลขานุการคณะกรรมการ	
๘. นางปรียารรณ ชะเอมวัน	นักวิชาการวัฒนธรรม ๑๖ ผู้ช่วยเลขานุการคณะกรรมการ	

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๑๓ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๑

สมศักดิ์ ภูรีศรีศักดิ์

(นายสมศักดิ์ ภูรีศรีศักดิ์)

ผู้ว่าราชการจังหวัดสุพรรณบุรี

ประกาศจังหวัดสุพรรณบุรี

เรื่อง แต่งตั้งคณะทำงานวิจัยโครงการศึกษาประเพณีการทำขวัญข้าวบ้านทุ่งก้านเหลือง
หมู่ที่ ๕ ตำบลป่าสะแก อำเภอดำเนินนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี

ด้วยสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้มอบหมายให้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด เสนอโครงการ เพื่อขอรับการวิจัยวัฒนธรรมท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม จำนวน ๑ เรื่อง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของวัฒนธรรมจังหวัด สภาวัฒนธรรมจังหวัด และชุมชน ในการบริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่น ในการนี้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด ได้กำหนดการดำเนินงานวิจัยเรื่อง การศึกษาประเพณีการทำขวัญข้าวบ้านทุ่งก้านเหลือง ตำบลป่าสะแก อำเภอดำเนินนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินงานวิจัยวัฒนธรรมท้องถิ่นดังกล่าว ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย บรรลุตามวัตถุประสงค์ จึงแต่งตั้งคณะทำงาน ประกอบด้วย

๑. ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดสุพรรณบุรี	ที่ปรึกษา
๒. วัฒนธรรมจังหวัดสุพรรณบุรี	ประธานคณะทำงาน
๓. นายศักดิ์ดา ว่างทอง รองประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดฯ	คณะทำงาน
๔. นายชำนาญ ทองไพรวรรณ ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดป่าสะแก	คณะทำงาน
๕. นายบุญส่ง ดวงจินดา นายกองจัดการบริหารส่วนตำบลป่าสะแก	คณะทำงาน
๖. นายสมยศ โพธิ์งาม รองนายกองจัดการบริหารส่วนตำบลป่าสะแก	คณะทำงาน
๗. นายสมยศ ภูมั่ง ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลป่าสะแก	คณะทำงาน
๘. นางสาวดวงรัตน์ บุญวัน ครูชำนาญการโรงเรียนวัดด่านช้าง	คณะทำงาน
๙. นางวนิดา อ่อนน้อม นักวิชาการศึกษา อบต.ป่าสะแก	คณะทำงาน
๑๐. นางสาวศิริพรรณ กิณีพันธ์ บุคลากร อบต.ป่าสะแก	คณะทำงาน
๑๑. นางสาวสุพิชชา ดีเสมอ เจ้าหน้าที่ธุรการ อบต.ป่าสะแก	คณะทำงาน
๑๒. นางสาววรางคณา สุขดี ผช.จัดเก็บรายได้ อบต.ป่าสะแก	คณะทำงาน
๑๓. นางสาวนิษฐกานต์ คุณวัชรกิจ นักวิชาการวัฒนธรรม ๘ว	คณะทำงาน
๑๔. นายชวพัฒน์ พรหมขุนทด นักวิชาการศาสนา ๗ว	คณะทำงาน
๑๕. นางรฐาภัสส์ ชัยวิวัฒน์โรจน์ นักวิชาการวัฒนธรรม ๗ว	คณะทำงาน
๑๖. นางยูภากาญจน์ ศรีวิฑูรย์ นักวิชาการวัฒนธรรม ๗ว	คณะทำงาน
๑๗. นางสาวสุวรรณา เทพสถิตย์ นักวิชาการวัฒนธรรม ๖ว	คณะทำงาน

/ ๑๘. นางมนัสนันท์...

๑๘. นางมนต์นันท์ ขุนจันทร์ดี	นักวิชาการวัฒนธรรม ๖ว	คณะทำงาน
๑๙. นางวรรณพร มัจฉา	นักวิชาการวัฒนธรรม ๖ว	คณะทำงาน
๒๐. นางประจบพร ระโหฐาน	กำนันตำบลป่าสะแก	คณะทำงาน
๒๑. นายอุเทน กาพักดี	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๕ ตำบลป่าสะแก	คณะทำงาน
๒๒. นายป่า สระคำ	หมอทำขวัญข้าว	คณะทำงาน
๒๓. นางสมจิตร ภาเรือง	ปราชญ์ชาวบ้าน	คณะทำงาน
๒๔. นางสมควร สระคำ	ชาวบ้าน	คณะทำงาน
๒๕. นางบาง พลเสน	ชาวบ้าน	คณะทำงาน
๒๖. นายนาถ สระคำ	ชาวบ้าน	คณะทำงาน
๒๗. นางอรุณ พูลนาม	ชาวบ้าน	คณะทำงาน
๒๘. นายรำ ระโหฐาน	ชาวบ้าน	คณะทำงาน
๒๙. นางกัณฑ์สินี สุขามาลาวงษ์	นักวิชาการวัฒนธรรม ๘ว	คณะทำงาน
๓๐. นางปรียาวรรณ ชะเอมวัน	นักวิชาการวัฒนธรรม ๖ว	คณะทำงาน

ให้มีหน้าที่ ดำเนินการวิจัยท้องถิ่นด้านการบริหารจัดการวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม ให้
เป็นไปตามกระบวนการ และบรรลุตามวัตถุประสงค์ของทางราชการ ต่อไป

ประกาศ ณ วันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๕๑

สมศักดิ์ ฐิตรีศักดิ์

(นายสมศักดิ์ ฐิตรีศักดิ์)

ผู้ว่าราชการจังหวัดสุพรรณบุรี

ที่ สพ ๐๐๓๑/ว ๑๓๕๕๕

ศาลากลางจังหวัดสุพรรณบุรี

ถนนสุพรรณบุรี-ชัยนาท สพ ๗๒๐๐๐

๑๑ สิงหาคม ๒๕๕๑

เรื่อง ส่งประกาศแต่งตั้งคณะทำงาน

เรียน คณะทำงานวิจัยการศึกษาประเพณีการทำขวัญข้าวบ้านทุ่งก้านเหลือง

สิ่งที่ส่งมาด้วย ประกาศแต่งตั้งคณะทำงาน

จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วยสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้มอบหมายให้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเสนอโครงการ เพื่อขอรับทุนอุดหนุนการวิจัยวัฒนธรรมท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม จำนวน ๑ เรื่อง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของวัฒนธรรมจังหวัด สภาวัฒนธรรมจังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชน ในการบริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุพรรณบุรี ได้เสนอโครงการวิจัยเรื่องการศึกษาประเพณีการทำขวัญข้าวบ้านทุ่งก้านเหลือง หมู่ที่ ๕ ตำบลป่าสะแก อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดสุพรรณบุรี โดยจะดำเนินการสืบค้นข้อมูลการทำขวัญข้าว วิถีชีวิตชุมชน และเรียนรู้การทำอุปกรรมที่ใช้ในการทำขวัญข้าว ณ บ้านทุ่งก้านเหลือง หมู่ที่ ๕ ตำบลป่าสะแก อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดสุพรรณบุรี ในระหว่างเดือน สิงหาคม ๒๕๕๑

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการวิจัยท้องถิ่นด้านการบริหารจัดการวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของจังหวัดสุพรรณบุรี เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของทางราชการ จึงแต่งตั้งท่านเป็นคณะทำงานสืบค้นข้อมูลในการทำวิจัย ดังประกาศจังหวัดสุพรรณบุรี ที่ส่งมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อทราบ

ขอแสดงความนับถือ

พงศธร สัจจชลพันธ์

(นายพงศธร สัจจชลพันธ์)

รองผู้ว่าราชการจังหวัด ปฏิบัติราชการแทน

ผู้ว่าราชการจังหวัดสุพรรณบุรี

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด

โทร. ๐-๓๕๕๓-๖๐๕๘

โทรสาร ๐-๓๕๕๓-๖๐๔๕

ภาคผนวก ง

ตารางแสดงการมีส่วนร่วมของการวิจัย

แบบฟอร์มรายงานการสร้างการมีส่วนร่วม

กิจกรรมการมีส่วนร่วม			ผู้เข้าร่วมในกระบวนการวิจัย						วิธีการสร้างการมีส่วนร่วม(โปรดระบุ)
ประเภทกิจกรรม	ทำ	ไม่ทำ	ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัด	ปราชญ์ชาวบ้าน	แกนนำชุมชน	สมาชิกชุมชน	เยาวชน	อื่น ๆ (โปรดระบุ)	
๑. ให้ภาคส่วนต่าง ๆ นอกเหนือจากบุคลากรสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเข้าร่วมเป็นทีมวิจัย หรือคณะทำงาน	/		/	/	/	/		อบต.	๑. กำหนดแผนการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วม ๒. แต่งตั้งคณะทำงาน/เชิญประชุม ๓. ติดต่อประสานงานกับคณะทำงานและชุมชน ๔. วางแผนการดำเนินงานวิจัย
๒. ให้ภาคส่วนต่าง ๆ ร่วมตั้งโจทย์การวิจัย	/		/	/				อบต.	๑. แต่งตั้งคณะทำงานในการศึกษา ประเมินการทำวิจัยซ้ำในระดับชุมชน ๒. ร่วมอภิปรายข้อมูลสืบสานประเมินการทำวิจัยซ้ำในชุมชน ๓. สรุปประเด็นในการตั้งคำถาม ประเมินการทำวิจัยซ้ำในชุมชน

แบบฟอร์มรายงานการสร้างการมีส่วนร่วม

กิจกรรมการมีส่วนร่วม			ผู้เข้าร่วมในกระบวนการวิจัย						วิธีการสร้างการมีส่วนร่วม(โปรดระบุ)
ประเภทกิจกรรม	ทำ	ไม่ทำ	ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัด	ปราชญ์ชาวบ้าน	แกนนำชุมชน	สมาชิกชุมชน	เยาวชน	อื่น ๆ (โปรดระบุ)	
๓. ให้ภาคส่วนต่าง ๆ ร่วมเขียน โครงร่างวิจัย/ ร่วมออกแบบงานวิจัย	/		/	/	/			อบต.	๑. ร่วมศึกษาประเพณีการทำขวัญข้าวในชุมชนเพื่อศึกษาปัญหา/สาเหตุ ๒. กำหนดวัตถุประสงค์ในการศึกษา ๓. วางแผนการดำเนินงาน
๔. ให้ภาคส่วนต่าง ๆ ร่วมสร้างเครื่องมือวิจัย	/		/	/				อบต. ที่ปรึกษา	๑. สรุปประเด็นในการศึกษา ๒. ร่วมกันสร้างแบบสังเกตแบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถาม ประเพณีการทำขวัญข้าวของชุมชน ๓. ตรวจสอบความถูกต้องในประเด็นที่ศึกษา

แบบฟอร์มรายงานการสร้างการมีส่วนร่วม

กิจกรรมการมีส่วนร่วม			ผู้เข้าร่วมในกระบวนการวิจัย						วิธีการสร้างการมีส่วนร่วม(โปรดระบุ)
ประเภทกิจกรรม	ทำ	ไม่ทำ	ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัด	ปราชญ์ชาวบ้าน	แกนนำชุมชน	สมาชิกชุมชน	เยาวชน	อื่น ๆ (โปรดระบุ)	
๕. ให้ภาคส่วนต่าง ๆ ร่วมคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง	/		/	/	/			อบต.	๑. ร่วมวางแผนกำหนดขนาดประชากรที่จะศึกษา ๒. ศึกษาวิธีการในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง คัดเลือกปราชญ์ชาวบ้านในการให้ข้อมูล ๓. กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง
๖. ให้ภาคส่วนต่าง ๆ ร่วมเก็บข้อมูล	/		/	/	/	/	/	อบต.	๑. วางแผนร่วมกับคณะทำงานวิจัยในการเก็บข้อมูล ๒. ติดต่อประสานงานแกนนำชุมชน ๓. ประสานงานกลุ่มตัวอย่าง ปราชญ์ชาวบ้านในชุมชน สำหรับเก็บข้อมูล ๔. ชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน และแกนนำชุมชน เตรียมรวบรวมวัสดุ อุปกรณ์ ประกอบประเพณีการทำขวัญข้าว

แบบฟอร์มรายงานการสร้างการมีส่วนร่วม

กิจกรรมการมีส่วนร่วม			ผู้เข้าร่วมในกระบวนการวิจัย						วิธีการสร้างการมีส่วนร่วม(โปรดระบุ)
ประเภทกิจกรรม	ทำ	ไม่ทำ	ประธานสภา วัฒนธรรม จังหวัด	ปราชญ์ ชาวบ้าน	แกนนำ ชุมชน	สมาชิก ชุมชน	เยาวชน	อื่น ๆ โปรด ระบุ)	
๗. ให้ภาคส่วนต่าง ๆ ร่วมเป็นผู้ให้ข้อมูล	/		/	/	/	/	/	อบต.	๑. ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดและ แกนนำชุมชนร่วมประสานงาน ๒. ชุมชนประกอบพิธี ๓. คณะทำงานวิจัยร่วมสังเกตในการ ประกอบประเพณี สัมภาษณ์ชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน นักเรียน
๘. ให้ภาคส่วนต่าง ๆ ร่วมวิเคราะห์ / สังเคราะห์ข้อมูล	/		/	/	/	/	/	อบต.	๑. คณะทำงานวิจัยประชุมชี้แจงผู้ให้ข้อมูล ๒. วัฒนธรรมจังหวัดสรุปข้อมูลที่ได้ จากการเก็บรวบรวมย้อนกลับสู่ชุมชน เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง ๓. ชุมชน ร่วมวิเคราะห์ผลการ ดำเนินงานแต่ละประเด็น ๔. คณะทำงานรวบรวม/สรุปผลการวิจัย

- ที่ผ่านมา นอกจากงานวิจัยครั้งนี้ ท่านได้ทำงานร่วมกับสภาวัฒนธรรมจังหวัดในลักษณะใดบ้าง
  ๑. การจัดงานด้านศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม และประเพณี ในท้องถิ่น
  ๒. การอบรม ประชุม สัมมนาที่เกี่ยวข้องกับสภาวัฒนธรรมและเครือข่ายวัฒนธรรม
  ๓. การให้ความร่วมมือในการดำเนินงานต่าง ๆ ระหว่างสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดและสภาวัฒนธรรมจังหวัด
  ๔. ส่งเสริม และสนับสนุน ทรัพยากร และบุคลากร เพื่อการดำเนินงานวัฒนธรรม
  ๕. การเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ งานวัฒนธรรมในท้องถิ่น

- ท่านคิดว่า งานวิจัยครั้งนี้ ช่วยส่งเสริมการทำงานร่วมกันระหว่างท่าน และสภาวัฒนธรรมจังหวัดหรือไม่ อย่างไร

ข้าพเจ้าคิดว่า งานวิจัยครั้งนี้ ช่วยส่งเสริมการทำงานร่วมกันระหว่างสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดและสภาวัฒนธรรมจังหวัดเนื่องจาก ในการดำเนินงาน การศึกษาประเพณีการทำขวัญข้าว นั้นจำเป็นต้องใช้การวิจัยแบบมีส่วนร่วมในการศึกษาข้อมูลที่เป็นเป้าหมายของการดำเนินงาน ในการอนุรักษ์ สืบสานประเพณี ให้อยู่คู่กับท้องถิ่นได้อย่างสมดุล

- โปรดระบุถึงประโยชน์ที่เกิดจากการทำงานร่วมกับสภาวัฒนธรรมจังหวัด
  ๑. ก่อให้เกิดความร่วมมือและประสานสัมพันธ์กันมากขึ้น
  ๒. มีการวางแผนการดำเนินงานร่วมกัน
  ๓. มีการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ แนวคิด และข้อเสนอแนะ การดำเนินงานวัฒนธรรม
  ๔. งานวัฒนธรรมได้รับการอนุรักษ์ ส่งเสริม และเผยแพร่
  ๕. ประชาชนได้รับทราบและมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมทางวัฒนธรรม

- ในอนาคต ท่านมีแนวทางการทำงานร่วมกับสภาวัฒนธรรมจังหวัดในลักษณะใด

แนวทางในการทำงานร่วมกับสภาวัฒนธรรมจังหวัด คือร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ ในการดำเนินงานทางด้านวัฒนธรรมอันก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นอย่างยั่งยืน เช่น การอนุรักษ์ สืบสาน ถ่ายทอดกระบวนการเรียนรู้ ให้ความสำคัญในการรวบรวมและจัดเก็บข้อมูลวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น

- ท่านอยากให้ สวช. สร้างให้เกิดการทำงานร่วมกันระหว่างท่านกับสภาวัฒนธรรมจังหวัดในลักษณะใดบ้าง

๑. ในการดำเนินกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่ สวช. กำหนด ควรเชิญประชุมผู้เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด และสภาวัฒนธรรมจังหวัด ร่วมกัน เพื่อจะได้รับทราบและมีความเข้าใจการดำเนินงานที่ตรงกัน อันจะทำให้การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์มากขึ้น

๒. การสนับสนุนด้านงบประมาณที่เพียงพอ

๓. ระยะเวลาดำเนินงานควรกำหนดล่วงหน้าไม่กระชั้นชิด

ภาคผนวก จ
ข้อมูลพื้นฐานจังหวัดสุพรรณบุรี

นโยบายและยุทธศาสตร์จังหวัดสุพรรณบุรี

จังหวัดสุพรรณบุรี โดยส่วนราชการในสังกัดส่วนกลาง ภูมิภาค องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาคเอกชน องค์กรประชาชนและตัวแทนประชาชนในพื้นที่ ได้ร่วมกันวิเคราะห์ประเมินสภาพแวดล้อม จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาสและข้อจำกัดของจังหวัดอย่างกว้างขวางเพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าประสงค์ และประเด็นยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด สรุปได้ ดังนี้

วิสัยทัศน์ของจังหวัด (Vision)

“ สุพรรณบุรีเป็นจังหวัดชั้นนำในด้านแหล่งผลิตอาหาร และผลิตภัณฑ์คุณภาพ มาตรฐานสู่สากล เป็นศูนย์กลางการศึกษา การกีฬาและการท่องเที่ยว โดยใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ชุมชนเข้มแข็ง คุณภาพชีวิตดี ยึดการมีส่วนร่วม ”

ประเด็นยุทธศาสตร์ (Strategic Issues)

เพื่อให้บรรลุเป้าหมายและสู่ความสำเร็จของวิสัยทัศน์จังหวัด จึงได้กำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ ในการพัฒนาจังหวัด ๗ ประเด็น ๘ เป้าประสงค์ และกลยุทธ์ ๒๑ กลยุทธ์ ดังนี้

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๑ พัฒนาคุณภาพผลผลิตทางการเกษตรและการแปรรูป รวมทั้งผลิตภัณฑ์ (เพื่อการบริโภคภายในประเทศและเพื่อการส่งออก)

เป้าประสงค์ (Goals)

๑.๑ เพิ่มมูลค่าและการส่งออกสินค้าเกษตรและเกษตรอุตสาหกรรม รวมทั้งผลิตภัณฑ์
กลยุทธ์ (Strategies)

๑) พัฒนาประสิทธิภาพการผลิตวัตถุดิบให้ได้คุณภาพและมาตรฐานเพื่อการแข่งขันทางการค้าและส่งออก

๒) พัฒนาการแปรรูปและเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพมาตรฐาน

๓) สนับสนุนและพัฒนาข้อมูลสารสนเทศด้านการผลิตและการตลาดสินค้าเกษตร

๔) สนับสนุนฟื้นฟู พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน บุคลากรและเทคโนโลยีการผลิต

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๒ การเสริมสร้างและพัฒนากองทุนการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

เป้าประสงค์ (Goals)

๒.๑ เพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยวและการจำหน่ายผลิตภัณฑ์สินค้าท้องถิ่น

๒.๒ มีการอนุรักษ์ฟื้นฟูและบูรณะแม่น้ำท่าจีนให้เอื้ออำนวยประโยชน์อย่างยั่งยืน

กลยุทธ์ (Strategies)

๑) ส่งเสริมกิจกรรมประเพณี และวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวและการตลาด

๒) สร้างและพัฒนาปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัด

๓) ส่งเสริมสินค้าท้องถิ่น (OTOP)

๔) ฟื้นฟูคุณภาพแม่น้ำท่าจีนและคลองสาขาให้อยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๓ การยกระดับคุณภาพชีวิต และความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
เป้าประสงค์ (Goals)

๓.๑ ส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีและแก้ไขปัญหาความยากจน

กลยุทธ์ (Strategies)

๑) ส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมด้านสาธารณสุข

๒) เสริมสร้างความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

๓) เสริมสร้างหมู่บ้าน/ชุมชนปราศจากยาเสพติด

๔) พัฒนาคือเป็นพื้นฐานเพื่อการพัฒนาสังคม (คนดีศรีสุพรรณ)

๕) ส่งเสริมระบบข้อมูลเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๔ การขยายฐานโอกาสและคุณภาพในการศึกษาทุกระดับให้ตรงกับ
ความต้องการ

เป้าประสงค์ (Goals)

๔.๑ เพิ่มโอกาสทางการศึกษาและยกระดับคุณภาพการศึกษาให้ได้มาตรฐานการศึกษาชาติ

กลยุทธ์ (Strategies)

๑) ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดตั้งสถาบันการศึกษาทุกระดับ

๒) ยกระดับคุณภาพการศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๕ การส่งเสริมให้กีฬาอยู่ในหัวใจชาวสุพรรณบุรีและมีความสามารถ
ด้านกีฬาสู่ความเป็นเลิศ ในระดับชาติ

เป้าประสงค์ (Goals)

๕.๑ ยกระดับการกีฬาของจังหวัดสุพรรณบุรีเข้าสู่มาตรฐานสากล

กลยุทธ์ (Strategies)

๑) พัฒนากีฬาขั้นพื้นฐานและกีฬาเพื่อมวลชน

๒) พัฒนาการกีฬาสู่ความเป็นเลิศ

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๖ การนำการเปลี่ยนแปลงด้านการบริหารและบริการเพื่อประโยชน์
ของประชาชน

เป้าประสงค์ (Goals)

๖.๑ ยกระดับคุณภาพการบริการและการบริหารด้วยความโปร่งใส

กลยุทธ์ (Strategies)

- ๑) บริการประชาชนด้วยความรวดเร็วและโปร่งใส
- ๒) ส่งเสริมการทำงานร่วมกันระหว่างภาคราชการและเอกชน

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๗ การเพิ่มศักยภาพการแข่งขันด้านอุตสาหกรรมและพาณิชย์กรรม

เป้าประสงค์ (Goals)

๗.๑ เพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัดอย่างมีคุณภาพ เพื่อการบริโภคและการส่งออก

กลยุทธ์ (Strategies)

- ๑) ส่งเสริมและพัฒนาประสิทธิภาพการผลิตและการตลาดให้มาคุณภาพ
- ๒) พัฒนาศักยภาพฝีมือแรงงานดูแลสวัสดิการสุขภาพอนามัย ความปลอดภัยในการทำงาน

จากการศึกษาประเด็นยุทธศาสตร์ (Strategic Issues) พบว่ายุทธศาสตร์การดำเนินงานที่ ๒ การเสริมสร้างและพัฒนาการท่องเที่ยวการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในกลยุทธ์ (Strategies) ส่งเสริมกิจกรรมประเพณี และวัฒนธรรม และประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๖ การนำการเปลี่ยนแปลงด้านการบริหารและบริการเพื่อประโยชน์ของประชาชน ในกลยุทธ์ (Strategies) ส่งเสริมการทำงานร่วมกันระหว่างภาคราชการและเอกชน เพื่อศึกษาการดำเนินงานในการทำขวัญข้าวนั้น จำเป็นต้อง อาศัยการทำงานแบบมีส่วนร่วมในการศึกษาประเพณีของชุมชน

สภาพทั่วไปของจังหวัดสุพรรณบุรี

๑. ที่ตั้งและอาณาเขต

จังหวัดสุพรรณบุรีตั้งอยู่ในภาคกลางด้านตะวันตกของประเทศไทย มีแม่น้ำสุพรรณบุรีหรือแม่น้ำท่าจีนไหลผ่านตามแนวยาวของจังหวัดจากเหนือจรดใต้ จังหวัดสุพรรณบุรีตั้งอยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ ๑๔ องศา ๔ ลิปดา ถึง ๑๕ องศา ๕ ลิปดาเหนือ และระหว่างเส้นแวงที่ ๙๙ องศา ๑๗ ลิปดา ถึง ๑๐๐ องศา ๖๑ ลิปดาตะวันออก อยู่สูงจากระดับน้ำ มีพื้นที่ประมาณ ๕,๓๕๘ ตารางกิโลเมตร หรือ ๓,๓๔๘,๗๕๕ ไร่ อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร ทางรถยนต์ ๑๐๗ กิโลเมตร และทางรถไฟ ๑๔๒ กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัด ไกล่เกลียง ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับจังหวัดชัยนาท และจังหวัดอุทัยธานี
ทิศใต้	ติดต่อกับจังหวัดนครปฐม

ทิศตะวันออก   ติดต่อกับจังหวัดสิงห์บุรี   อ่างทอง และ
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
 ทิศตะวันตก   ติดต่อกับจังหวัดกาญจนบุรี และจังหวัดอุทัยธานี

๒. ลักษณะภูมิประเทศ

พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม ในฤดูน้ำหลากจะมีน้ำท่วมขังในเขตอำเภอเมืองสุพรรณบุรี อำเภอบางปลาม้า และอำเภอสองพี่น้อง พื้นที่ทางตอนเหนือและตะวันตกของจังหวัดมีสภาพเป็นภูเขา และที่ราบสูง โดยเฉพาะในเขตพื้นที่อำเภอเดิมบางนางบวช อำเภอด่านช้าง รวมทั้งในบางพื้นที่ของ อำเภอดอนเจดีย์ และอำเภอหนองหญ้าไซ

๓. ลักษณะภูมิอากาศ

สภาพอากาศโดยทั่วไปมีลักษณะร้อนชื้น กล่าวคือ ฤดูร้อน ได้รับอิทธิพลจากลม ตะวันออกเฉียงเหนือและลมฝ่ายใต้ พัดผ่านตั้งแต่กลางเดือนกุมภาพันธ์ถึงกลางเดือนพฤษภาคม ฤดูฝน ได้รับอิทธิพลจากมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ตั้งแต่กลางเดือนพฤษภาคมถึงกลางเดือนตุลาคม และ ฤดูหนาว ได้รับอิทธิพลจากมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือตั้งแต่กลางเดือนตุลาคมถึงกลางเดือนกุมภาพันธ์

๔. การเมืองการปกครอง

การบริหารราชการ แบ่งออกเป็น ๒ ส่วน ได้แก่

๔.๑ การบริหารราชการส่วนภูมิภาค แบ่งเขตการปกครองออกเป็น ๑๐ อำเภอ (อำเภอ เมืองฯ อำเภอสองพี่น้อง อำเภอสามชุก อำเภอหนองหญ้าไซ อำเภอศรีประจันต์ อำเภอดอนเจดีย์ อำเภอเดิมบางนางบวช อำเภออู่ทอง อำเภอบางปลาม้า และอำเภอด่านช้าง) ๑๑๐ ตำบล ๑,๐๐๗ หมู่บ้าน ๒๘ ชุมชน จำนวนบ้าน ๒๔๖,๘๑๑ หลัง

๔.๒ การบริหารราชการส่วนท้องถิ่น แบ่งเขตการปกครองออกเป็น ดังนี้

๑) องค์การบริหารส่วนจังหวัด	จำนวน ๑ แห่ง
๒) เทศบาล	จำนวน ๒๗ แห่ง
๓) องค์การบริหารส่วนตำบล	จำนวน ๘๘ แห่ง

๕. ประชากร

จากข้อมูลและสถิติประชากรตามทะเบียนราษฎร ณ เดือนมีนาคม ๒๕๕๑ จังหวัด สุพรรณบุรี มีประชากรทั้งสิ้น ๘๔๒,๘๕๐ คน เป็นชาย ๔๐๕,๒๗๕ คน หญิง ๔๓๗,๖๑๑ คน (ที่มา : ข้อมูลจากที่ทำการปกครองจังหวัดสุพรรณบุรี)

จากการศึกษาสภาพทั่วไปของจังหวัดสุพรรณบุรี พบว่าจังหวัดสุพรรณบุรีมีหน่วยงานในการบริหารราชการอยู่เป็นจำนวนมาก มีสภาพเศรษฐกิจที่ประชากรส่วนใหญ่ ประมาณร้อยละ ๘๐ ที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ประกอบกับพื้นที่ในจังหวัดมีพื้นที่ราบลุ่ม ประมาณร้อยละ ๖๕ เป็นพื้นที่เกษตรในรูปแบบต่างๆ โดยมีอาชีพการทำนาข้าวเป็นอันดับต้นๆ ของจังหวัด

การทำนาของจังหวัดสุพรรณบุรี

การทำนาถือเป็นอาชีพหลักของประเทศไทย และมีคำกล่าวเปรียบเปรยถึงชาวนาผู้ผลิตข้าวว่า “ชาวนาเป็นกระดูกสันหลังของชาติ” พัฒนาการสำคัญช่วงหนึ่งเรื่องข้าวและชาวนา ในประเทศไทยจะอยู่ในระยะปลายยุคสมัยกรุงศรีอยุธยา ต่อเนื่องถึงสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ที่มีการค้าข้าวกับประเทศจีนในแผ่นดินพระพุทธเจ้าหลวงจึงได้มีการปรับปรุงพื้นที่ใน “ทุ่งหลวง” ที่เป็นคลองรังสิตให้เป็นแหล่งปลูกข้าวที่สำคัญ อันเป็นพื้นฐานเศรษฐกิจของประเทศมาจนถึงทุกวันนี้ แต่พบว่าในช่วงประมาณ ๒,๐๐๐ – ๖,๐๐๐ ปี เป็นยุคที่มนุษย์เริ่มมีจำนวนประชากรมากขึ้น เริ่มรู้จักการใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ มากขึ้น มีการรวมตัวเป็นชุมชนใหญ่ ทำให้เกิดการแย่งที่ทำกิน แย่งน้ำเพาะปลูก การปลูกข้าวได้เปลี่ยนมาเป็นระบบทดน้ำ มีกระบือเป็นเครื่องทุ่นแรงในการไถนา การปลูกข้าวจึงทำกันอย่างเป็นล่ำเป็นสัน การใช้เครื่องมือเหล็กเพื่อถากถางปรับดินนาและทำคันนาเก็บน้ำเพื่อใช้ในการปลูกข้าว การทำนาลื่อนลอยในอดีตจึงเปลี่ยนวิธีมาเป็นการทำนามีระบบ ลักษณะการทำนามีวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงต่อมาซึ่งขึ้นอยู่กับสภาพพื้นที่นา ชนิดของพันธุ์ข้าวที่จะปลูกมีการใช้อุปกรณ์การเกษตรเครื่องทุ่นแรงและความรู้ทางวิทยาศาสตร์สาขาต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้

ในการทำนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย มีหลักฐานการปลูกข้าวที่โนนนกทา จังหวัดขอนแก่น เมื่อประมาณ ๖,๐๐๐ ปีก่อน ได้พบหลักฐานภาพเขียนที่ผาแต้ม อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี ภาพแสดงการปลูกข้าวในที่น้ำขัง และมีการควบคุมน้ำ มีอาหารที่ได้จากการทำนานอกจากผลผลิตข้าว ยังมีพืชน้ำบางชนิด และสัตว์น้ำต่าง ๆ แสดงว่ามนุษย์ในยุคนี้มีอาหารสมบูรณ์และอาศัยทำมาหากินอยู่ในที่ลุ่มใกล้ริมแม่น้ำมากขึ้น อย่างไรก็ตาม การทำนายังอาศัยการถากถางป่าในที่ลุ่มเพื่อปลูกข้าวในที่น้ำขัง แบบการทำนาลื่อนลอย แต่วิถีชีวิต และวิถีการผลิตของชาวนาไทยภาคกลางต้องเผชิญหน้ากับความเปลี่ยนแปลงจากการผลิต เพื่อยังชีพ ผู้การผลิตเพื่อการส่งออก นับตั้งแต่ไทยลงนามในสนธิสัญญาบาวริงปี พ.ศ. ๒๓๕๘ ในสมัยรัชกาลที่ ๔ จวบจนปัจจุบันพื้นที่ภาคกลางถูกกำหนดให้เป็นเขตการผลิตข้าวคุณภาพดีเพื่อการส่งออกโดยเป็นพื้นที่ปลูกข้าวนาปรัง ๑๗ จังหวัด ในเขตชลประทานและมีสภาพพื้นที่ที่เหมาะสม ได้แก่จังหวัด นครสวรรค์ พิจิตร พิษณุโลก กำแพงเพชร ชัยนาท สิงห์บุรี ลพบุรี สระบุรี อ่างทอง ออยุธยา ปทุมธานี นนทบุรี ฉะเชิงเทรา นครปฐม ราชบุรี สุพรรณบุรี และนครนายก

การทำนาของชาวนาในภาคกลางจึงมีวิธีการและขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

การทำนาหยอด เป็นวิธีการปลูกข้าวแบบดั้งเดิม ปลูกข้าวโดยการหยอดเป็นหลุม บนพื้นที่ป่าที่ถูกถากถาง เป็นที่ดินที่ไม่สามารถกักน้ำไว้ได้ เป็นการปลูกข้าวที่เรียกว่าข้าวไร่ พื้นที่ปลูกจะอยู่บนที่สูงอาจเป็นที่ราบบนภูเขา หรือที่ราบเชิงเขา ในสังคมไทยกลุ่มที่ยังใช้วิธีการปลูกข้าวไร่ ได้แก่ ชาวไทยภูเขาต่าง ๆ ที่อยู่ระหว่างพรมแดนไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน เช่น พม่า และลาว การทำนาหยอดควรเลือกพื้นที่นาที่มีดินร่วนปนทรายหรือดินร่วนนอกจากจะทำให้รากในสภาพแห้งแล้งสามารถหยั่งลึกลงดิน ยังทำให้การเตรียมดินสะดวก เหมาะสำหรับการใช้เครื่องทุ่นแรงขนาดเบา ในการเตรียมดินและการใช้เครื่องหยอดเมล็ดทำให้เป็นแนว จึงสามารถกำจัดวัชพืชได้ง่าย

การทำนาแบบปักดำ หรือเรียกว่าการทำนาดำ สันนิษฐานว่าได้รับวิวัฒนาการมาจากการปลูกข้าวแบบมีน้ำขังในแปลง (wetland) แต่เดิมมีการปลูกข้าวโดยการหว่านในที่ลุ่ม แล้วต่อมามีฝนตกชุกในบริเวณที่มีน้ำขัง มีการย้ายต้นข้าวจากบริเวณที่มีต้นข้าวหนาแน่นไปปลูกในบริเวณที่มีต้นข้าวน้อยในพื้นที่ที่หว่านข้าวไม่สม่ำเสมอ เมื่อพบว่าต้นข้าวที่ถูกย้ายก็จะเจริญเติบโตและให้ผลผลิตดี ทำให้เกิดความคิดในการเพาะต้นกล้าก่อนแล้วย้ายไปปลูกในพื้นที่นาอีกแห่งหนึ่งเป็นวิวัฒนาการทำนาปักดำตลอดมาจนทุกวันนี้

การทำนาดำ เป็นวิธีที่ใช้กันทั่วไปในการปลูกข้าวนาสวน โดยพื้นที่ที่อาศัยน้ำฝนจะเรียกว่าข้าวหน้าน้ำฝน และที่อาศัยน้ำชลประทาน เรียกว่าข้าวนาชลประทาน การปักดำข้าวเป็นวิธีการทำนาที่ใช้ความประณีตมีการเพาะกล้าแล้วย้ายกล้าไปปักดำ การเตรียมแปลงปลูกข้าวนาปักดำมีขั้นตอนและมีความละเอียดมาก ทั้งนี้เพื่อช่วยในการควบคุมการเจริญเติบโตของวัชพืชทำให้ต้นข้าวเจริญเติบโตอย่างสม่ำเสมอ เป็นวิธีการทำนาที่ให้ผลผลิตสูง การทำนาดำเหมาะสำหรับบริเวณที่มีฝนตกหรือมีน้ำท่วม และพื้นดินเก็บกักน้ำได้ดี เตรียมดินโดยการไถตะ ไถแปร คราด และปรับให้พื้นที่นาเป็นโคลนตมมีความราบเรียบสม่ำเสมอ การเตรียมดินแบบนี้เรียกว่า การทำเทือก แล้วทำการตกข้าวกล้าก่อน เมื่อกกล้าข้าวมีอายุประมาณ ๒๕-๓๐ วัน จึงย้ายต้นกล้ามาปักดำในแปลงปักดำที่มีการเตรียมดินทำเทือกเช่นเดียวกัน

การทำนาหว่าน วิธีการทำนาหว่าน เป็นวิธีการทำนาที่พัฒนามาจากการทำนาหยอด หลังจากมีการปรับเปลี่ยนจากการทำไร่เลื่อนลอยมาเป็นการทำนาในที่ลุ่มสามารถกักน้ำได้ ต่อมาการใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้ามาในระบบการเกษตร มีปัญหาการกำจัดวัชพืชในนาหว่าน ทำให้วิธีการทำนาหว่านลดลง การทำนาดำจึงเป็นวิธีการปลูกข้าวในพื้นที่ลุ่มตลอดมา วิธีการหว่านยังคงมีการใช้ปลูกข้าวในพื้นที่ที่มีปัญหาเรื่องฝนแล้งในช่วงต้นฤดูปลูก สำหรับปลูกข้าวขึ้นน้ำหรือข้าวน้ำลึกซึ่งปลูกในพื้นที่ที่มีฝนน้อยในต้นฤดูปลูก ไม่มีน้ำขังพอสำหรับตกกล้า แต่เนื่องจากพื้นที่เหล่านี้เมื่อมีน้ำไหลบ่า

มาจากภูเขาหรือแหล่งน้ำต่าง ๆ ระดับน้ำจะสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว เกษตรจึงใช้วิธีการหว่านข้าวแห้ง ซึ่งเป็นวิธีการใช้เมล็ดพันธุ์ที่ไม่ได้เพาะให้งอกแล้วหว่าน วิธีนี้มักเป็นการหว่านข้าวคอยฝน มีชื่อเรียกต่าง ๆ กันตามวิธีการปฏิบัติคือ

นาหว่านสำรวย เป็นการหว่านอย่างง่าย ๆ ในสภาพดินแห้ง เนื่องจากฝนยังไม่ตก หลังจากไถแปรครั้งสุดท้ายแล้วก็หว่านเมล็ดพันธุ์ข้าวลงไปโดยไม่ต้องคราดกลบ เมล็ดข้าวจะตกลงไปอยู่ระหว่างก้อนดินเมื่อฝนตกลงมาเมล็ดข้าวจะงอกขึ้นเป็นต้น แต่ในบางครั้งเพื่อป้องกันการทำลายของศัตรูข้าวก็จะมีการคราดกลบเมล็ดหลังการหว่านอีกครั้ง ซึ่งอาจเรียกหว่านคราดกลบได้

การทำนาหว่านอีกวิธีหนึ่ง คือ นาหว่านข้าวงอก หว่านน้ำตม หรือหว่านเพาะเลย เป็นวิธีการทำนาหว่านที่กลับมาเป็นที่นิยม และรัฐบาลส่งเสริมมากขึ้นเมื่อสังคมมีการพัฒนามากขึ้นสังคมเมืองดึงเอาแรงงานคนในพื้นที่เกษตรกรรมเข้ามาทำงานทางด้านอุตสาหกรรมและด้านอื่น ๆ การเกษตรจึงต้องใช้เครื่องจักรกลมากขึ้น การทำนาปักดำซึ่งต้องใช้แรงงานคน เครื่องจักรที่ใช้ในการปักดำยังไม่สามารถปรับใช้ในพื้นดินของประเทศไทยได้ เนื่องจากเกษตรกรในประเทศไทยมีพื้นที่นาถือครองน้อย ขนาดของแปลงนาเล็ก ไม่สามารถใช้เครื่องจักรลงไปทำงานได้ การทำนาหว่านจะประหยัดและลดขั้นตอนการทำงานลง ลดการใช้แรงงานในการปลูกข้าวได้ คาดว่ามีการทำนาหว่านจะประหยัดและลดขั้นตอนการทำงานลง ลดการใช้แรงงานในการปลูกข้าวได้ คาดว่ามีการทำนาหว่านกันอย่างจริงจังในช่วงปี พ.ศ ๒๔๕๐ เป็นต้นมา

การทำนาหว่านน้ำตมแผนใหม่ มีการพัฒนาขึ้นในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๒๔ – ๒๕๒๕ เพื่อแก้ไขปัญหาเกษตรกรขาดแคลนแรงงาน โดยการปรับปรุงคัดแปลงมาจากนาปลูกข้าวแบบหว่านน้ำตมดั้งเดิม ซึ่งปกติเกษตรกรที่หว่านข้าวในพื้นที่ปลูกข้าวที่ลุ่มลึกจะหว่านข้าวในช่วงต้นฤดูฝนเมล็ดที่หว่านลงไปครั้งแรกที่งอกหลังจากฝนแรกตกมาแล้วเกิดภาวะฝนทิ้งช่วงยาวนาน ทำให้ต้นอ่อนของข้าวตาย เกษตรกรต้องทำการไถพื้นที่และหว่านเมล็ดพันธุ์ข้าวใหม่ในช่วงเวลาที่ฝนตกชุก จึงต้องหว่านข้าวลงไปในพื้นที่ที่มีน้ำขังเมล็ดที่หว่านใหม่จะงอกไม่ดีถ้ามีน้ำลึก และมีลมแรง ข้าวจะหลุดลอยและตายได้ การทำนาหว่านน้ำตมแผนใหม่ จึงเป็นวิธีการปลูกข้าวในพื้นที่นาที่สามารถควบคุมน้ำได้ เช่น นาชลประทาน มีการเตรียมดินและปรับพื้นดินอย่างดี เพื่อให้เหมาะสมต่อการหว่านเมล็ดข้าวได้อย่างสม่ำเสมอ สามารถลดขั้นตอนการตกกล้าและลดค่าแรงงานซึ่งใช้มากในการทำนาปักดำ

การทำนาหว่านข้าวแห้ง เป็นการทำนาโดยอาศัยน้ำฝนเป็นแหล่งน้ำหลัก ปัญหาที่เกิดขึ้นจากสภาพของการขาดแคลนฝนในช่วงต้นฤดูปลูก การกระจายของฝนในแต่ละปีแตกต่างกัน บางปีฝนมาเร็ว บางปีฝนมาล่าช้าเกินไป เกษตรกรบางพื้นที่จะประสบปัญหาฝนแล้งในช่วงต้นฤดู หรือฝนทิ้งช่วง คือ ฝนตกมาเมื่อต้นฤดูปลูกแล้วหยุดตกเป็นระยะเวลายาวนาน เมื่อถึงกลางฤดูฝน ฝนกลับ

ตกหนักและมีน้ำจากแหล่งต่าง ๆ ไหลลงมายังพื้นที่ปลูกข้าว ทำให้ระดับน้ำสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว การปลูกข้าวในพื้นที่เช่นนี้ เกษตรกรจึงหันมาทำนาโดยวิธีการหว่านเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ยังไม่ได้นำไปเพาะลงไปในพื้นที่นาโดยตรง พื้นที่นาที่ใช้ปลูกข้าวโดยหว่านข้าวแห้งเป็นพื้นที่ราบลุ่มเช่นเดียวกับการทำนาปักดำหรือนาหว่านน้ำตม และเกษตรกรจะใช้วิธีนี้เป็นการหว่านข้าวรอฝน โดยจะเตรียมดินไว้ตั้งแต่ในช่วงฤดูแล้ง จะเริ่มหว่านเมล็ดข้าวหลังจากเตรียมดิน ครั้งแรกเพื่อรอฝน หรืออาจจะหว่านข้าวเมื่อมีฝนตกลงมาบางครั้งเกษตรกรจะคราดดินหลังหว่านข้าว หรือไม่คราดก็ได้ วิธีการนี้ส่วนมากใช้ในการปลูกข้าวขึ้นน้ำหรือข้าวหน้าน้ำฝนที่ปลูกในพื้นที่ที่มีปัญหาการแปรปรวนของฝนนอกจากนี้ยังเป็นวิธีที่สามารถลดปัญหาการขาดแคลนแรงงานปักดำ ลดต้นทุนค่าใช้จ่ายแรงงานปักดำ อย่างไรก็ตามการทำนาหว่านข้าวแห้งจะมีปัญหาการรบกวนของวัชพืชโดยเฉพาะในช่วงต้นฤดูปลูก เนื่องจากการเตรียมดินไม่ละเอียดประณีตเหมือนการทำนาโดยวิธีอื่น ๆ ปัญหาเหล่านี้อาจลดลงได้ ถ้าเลือกเวลาหว่านข้าวได้เหมาะสมตามสภาพพื้นที่นา

การทำนาในทุ่งนาภาคกลาง

ม.ล. ยิงศักดิ์ อิศรเสนา เมื่อครั้งดำรงตำแหน่งหัวหน้าสถานีทดลองกสิกรรมภาคลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา กล่าวถึงการทำปีละ ๒ ครั้ง ไว้ในหนังสือเรื่อง ตอบปัญหาจิปาละเกี่ยวกับการบำรุงข้าว และเรื่องตอบปัญหาจิปาละเกี่ยวกับ “มารยาแม่โกสพ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๐ ว่า ในทุ่งนาภาคกลางเรารู้สึกว่าจะทำนาปีละ ๒ ครั้งได้นั้น จำกัดอยู่มาก เพราะระดับน้ำน้ำแห้งอยู่ต่ำ อากาศแห้งแล้งมาก หรือถ้าจะทำนา ๒ หน ในฤดูเดียวกัน คือ ต้นฝน กับปลายฝน นาที่ทำ ๒ ครั้งต่อปีเรียกว่านาปีและนาดอ

นาปี คือ นาที่ปลูกข้าวประจำปีเหมือนกับนาที่ปลูกข้าวทางภาคกลาง พันธุ์ข้าวที่ใช้ปลูกโดยมากเป็นพันธุ์ข้าวเบา และข้าวกลาง ข้าวหนักมีน้อยเพราะปลูกได้ในที่ลุ่มจัด น้ำแห้งช้า

นาดอ คือ นาปรัง หรือนาที่ปลูกข้าวหลังจากการปลูกข้าวนาปีแล้ว พันธุ์ข้าวที่ปลูกเป็นพันธุ์ข้าวเบาที่สุด ทนต่อความแห้งแล้ง และให้ผลผลิตสูง

นาปีเริ่มแต่เดือน กรกฎาคม ถึงเดือน สิงหาคม ทั้งนี้หมายความว่าไถทั่วทั้งหมด ส่วนการตกกล้านั้นชาวนาได้ทำการตกกล้าไว้ล่วงหน้าก่อนแล้ว คือตกกล้าราวเดือนมิถุนายน ซึ่งชาวนามักตกไว้ใกล้ ๆ บ้าน ซึ่งพอเหมาะกับการปลูกเพื่อไถ และคราด เสร็จแล้วจึงทำการปักดำ ราวเดือนพฤศจิกายน ถึงธันวาคม ข้าวเบาจะสุกและเก็บเกี่ยวหมด ภาคกลางก็จะเสร็จราวเดือนธันวาคมถึงกลางมกราคม ต่อจากนี้จะมีฝนตกไว้ที่บ้าน ที่ดินได้มีเวลาพักผ่อนราว ๑๐-๑๕-๒๐ วัน เป็นอย่างมากก็เริ่มลงมือไถอีกเพื่อทำนาต่อไป ทั้งนี้ได้ตกกล้าล่วงหน้าไว้แล้วราว กุมภาพันธ์ก็จะทำการปลูก

ข้าวนาโค เสร็จแล้วข้าวนาคือนี้จะสุกรวมมิถุนายนถึงกรกฎาคม ก็จะทำนาปีอีกหมุนเวียนกันอีกเช่นนี้เรื่อยไปพันธุ์ข้าวที่ใช้ปลูกในฤดูนาปีเป็นข้าวอายุหนัก เช่น ข้าวเหลือง ข้าวรากไผ่ ข้าวลาย ข้าวผาเลือด ฯลฯ (กรมวิชาการเกษตร ๒๕๔๕) ได้ศึกษาพันธุ์ข้าวที่ใช้ปลูกในฤดูนาปรังเป็นข้าวอายุเบา เช่น คอหลอบ ข้าวอีอี ฯลฯ

จังหวัดสุพรรณบุรี นับเป็นจังหวัดหนึ่งในพื้นที่ราบลุ่มภาคกลางที่อุดมสมบูรณ์ด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหารมาแต่ครั้งโบราณกาล เนื่องจากสภาพทางภูมิศาสตร์ของพื้นดินซึ่งมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มลาดเอียงจากด้านทิศตะวันตกไปยังด้านตะวันออกและดินเป็นดินเหนียว เมื่อถึงฤดูน้ำหลากกระแสน้ำจะพัดเอาดินตะกอนมาทับถมบนผิวดิน กลายเป็นปุ๋ยธรรมชาติที่เหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับการทำนาจนได้รับการขนานนามว่าเป็นเมือง “ข้าวเจ้าและนาเจ้า” เพราะสามารถผลิตข้าวได้เป็นจำนวนมาก นอกจากจะใช้บริโภคภายในประเทศแล้ว ยังสามารถส่งเป็นสินค้าออกไปจำหน่ายยังต่างประเทศอีกด้วย

ประชาชนชาวจังหวัดสุพรรณบุรี ส่วนใหญ่ล้วนมีอาชีพทำนาสืบเนื่องกันมาหลายชั่วอายุคน โดยอาศัยปัจจัย ๒ ประการด้วยกัน คือ น้ำ และ ปุ๋ย เป็นปัจจัยหลักในการทำงาน

แหล่งน้ำที่สำคัญอันเปรียบเสมือนเส้นเลือดใหญ่ของเกษตรกร ได้แก่ แม่น้ำสุพรรณบุรี หรือที่เรียกกันโดยทั่วกันว่า แม่น้ำท่าจีน ซึ่งแม่น้ำสายหลักที่นำความอุดมสมบูรณ์มาสู่พื้นที่ ร่องลงมาคืออ่างเก็บน้ำกระเสียวในเขตอำเภอด่านช้างและคลองส่งน้ำของกรมชลประทาน จากเขื่อนเจ้าพระยา จังหวัดชัยนาท ส่วนปุ๋ยซึ่งเป็นอาหารสำหรับพืชและมีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการทำนานั้น ในสมัยโบราณชาวนาแสวงหาจากธรรมชาติ โดยใช้มูลสัตว์ (มูลค่างควา) หรือที่เรียกกันว่า “ปุ๋ยคอก” และการหมักจากเศษพืชผสมกับฟางข้าวที่เรียกว่า ปุ๋ยหมัก เป็นปุ๋ยธรรมชาติที่ลงทุนน้อย เมื่อวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเจริญรุ่งเรือง การทำปุ๋ยก็มีวิวัฒนาการตามไปด้วยมีการผลิตปุ๋ยวิทยาศาสตร์ หรือปุ๋ยเคมีมาใช้ ทำให้วิวัฒนาการของการทำนามีพัฒนาการสูงขึ้นเรื่อย ๆ ขณะเดียวกันการลงทุนก็สูงตามไปด้วย ชาวนาต้องประสบกับปัญหาการลงทุนเนื่องจากหันมาใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์และเคมีกันมากขึ้น ในขณะที่ผลผลิตที่ได้รับราคาตกต่ำก่อให้เกิดปัญหาการขาดทุน

การทำนา

การทำนา หมายถึง การปลูกข้าวและการดูแลรักษาต้นข้าวในนา ตั้งแต่ปลูกไปจนถึงเก็บเกี่ยวแต่ละท้องถิ่นจะแตกต่างกันไปตามสภาพของดินฟ้าอากาศ และสังคมของท้องถิ่นนั้น ๆ ในกรณีอาศัยน้ำฝนเพียงอย่างเดียว ก็ต้องกะระยะเวลาการปลูกข้าวให้เหมาะสมกับช่วงที่มีฝนตกสม่ำเสมอ และช่วงที่ฤดูฝนหมดพอดี เนื่องจากแต่ละท้องถิ่นมีสภาพดินฟ้าอากาศที่แตกต่างกัน

การทำงานมีหลักสำคัญ คือ

๑. การเตรียมดิน มี ๓ ขั้นตอน
  - การไถตะ
  - การไถแปร
  - การคราด
๒. การทำนาปลูกข้าว มี ๒ วิธี
  - การทำนาหว่าน
  - การทำนาดำ
  - การเก็บเกี่ยว
  - การนวดข้าว
  - การเก็บรักษา

เครื่องมือใช้ในการทำนา เป็นเครื่องมือที่มีใช้มาตั้งแต่ดั้งเดิม

เครื่องมือเครื่องใช้แบบพื้นบ้าน หมายถึง เครื่องมือใช้ในการทำนาปลูกข้าวที่ใช้สืบทอดมาจากอดีต เป็นสิ่งที่มีวิวัฒนาการมาจากพื้นบ้าน โดยการทำขึ้นใช้เอง ใช้วัสดุอุปกรณ์ในท้องถิ่น แบ่งเป็น

ก. เครื่องมือเตรียมดิน ได้แก่

- ไถ เครื่องมือไถนาเตรียมดินปลูกข้าว ไถมีอยู่ ๒ ชนิด คือ ไถควาย ไถวัว
- คราด เครื่องมือคราดหญ้าและดินที่ไถแล้วให้แตกย่อย
- แอก เครื่องมือที่ใช้สำหรับสวมคอควาย เพื่อที่จะไถ
- ไม้มอบ เครื่องมือสำหรับลูบดินที่คราดแล้วให้เสมอราบเรียบ ไม้เป็นหลุม เพื่อหว่านเมล็ดข้าวปลูก
- มีดพรวิน เครื่องมือสำหรับใช้ถางหญ้าหรือฟันตัดสิ่งของ
- ขอบก เครื่องมือใช้ขุดดิน ถากหญ้า
- เสียม เครื่องมือขุดดิน พรวนดิน ดายหญ้า
- ไห เครื่องมือสำหรับใช้ทำร่องน้ำในแปลงกล้า

ข. เครื่องมือเครื่องใช้ในการเก็บเกี่ยวนวดข้าว

- เกี่ยว เครื่องมือเกี่ยวข้าวมีรูปโค้ง ๒ ชนิด คือ เกียวงอ และเกี่ยวลา
- ตอก เครื่องมือมัดฟ่อนข้าวและกำกล้า มี ๒ ชนิด คือ ตอกมัดฟ่อนข้าวที่เกี่ยวแล้วกับตอกมัดกำกล้า
- คันหลาว เครื่องมือหาบฟ่อนข้าวจากนาไปลานนวด

- ไม้ตีข้าว หรือไม้ฟาดข้าว หรือค้อนตีข้าว เป็นไม้หนีบฟอนข้าวยกขึ้นฟาด หรือตี ให้เมล็ดข้าวร่วง
- ไม้เขี่ยเพียง เครื่องมือเขี่ยฟางข้าวที่นวดแล้วให้ออกนอกกลานนวด และใช้ตีฟอนข้าวที่นวดแล้วให้เมล็ดข้าวที่หลงเหลืออยู่หล่นร่วงลง
- วี เครื่องมือพัดฝุ่น เศษฟาง และข้าวลีบให้ออกจากกองเมล็ดข้าว
- ไม้สาดข้าว เครื่องมือตักเมล็ดข้าวในกองสาดขึ้น เพื่อพัดวีให้ฝุ่น และเศษฟาง รวมทั้งข้าวลีบปลิวไปตามแรงลมที่พัด
- ฟอยหนาม เครื่องมือกวาดเศษฟางหรือขยะออกจากกองเมล็ดข้าว และกวาดเมล็ดข้าวที่กระจายให้เข้ารวมในกอง

ค. เครื่องขนส่ง

- เกวียน เป็นพาหนะขนส่งข้าวจากนมาบ้าน หรือไปขายในตลาด หรือใช้รับซื้อข้าว
- เสาแทรก เครื่องมือหอบข้าวและสิ่งของอื่น ๆ
- กระสอบ เป็นภาชนะใส่เมล็ดข้าว
- ถัง เป็นเครื่องตักดวงข้าว เพื่อทราบจำนวนว่าเท่าไร เป็นมาตร ชั่งดวง วัดแบบพื้นบ้าน

ง. เครื่องบำรุงรักษาข้าวกล้า เป็นเครื่องมือกำจัดวัชพืชในนาข้าว และเครื่องบำรุงรักษาข้าวให้เจริญเติบโต เช่น หุ่นไล่กา ป้องกันไม่ให้หนอนงักกินเมล็ดข้าว กับคักหนู ป้องกันไม่ให้หนูลงกัดกินต้นข้าว ขอบก เสียม และมีดพรวน ใช้ถากถางหญ้าในนาข้าวหรือริมคันนา บางคน ใช้วิธีถอนหญ้าในกรณีที่ข้าวเป็นพยาธิหรือมีหนอนข้าวลงกัดกิน ชาวบ้านนิยมใช้กิ่งไม้ ต้นไม้ที่เชื่อว่าสามารถกำจัดพยาธิให้หนีได้ สำหรับการบำรุงรักษา ชาวนานิยมใช้ปุ๋ยคอกหว่านในนาข้าวก่อนเตรียมดิน และถ้าบริเวณใดข้าวกล้าไม่งามก็เอาปุ๋ยคอกไปหว่านซ้ำอีก นอกจากนี้ยังมีโพงวิดน้ำ ใช้วิดน้ำเข้านาเพื่อหล่อเลี้ยงต้นกล้าอีกด้วย

สรุป กระบวนการทำนา ปลูกข้าวแบบพื้นบ้าน จะมีขั้นตอนเป็นไปตามธรรมชาติของพื้นบ้านและฤดูกาล โดยใช้วิธีการตามภูมิปัญญาพื้นบ้านที่สั่งสมสืบทอดมาแต่โบราณ โดยอาศัยวัสดุในท้องถิ่นผลิตเครื่องมือเครื่องใช้ขึ้นเอง ใช้แรงงานคนและแรงงานสัตว์เป็นหลัก ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม มีความเอื้ออาทร มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดต่อกันตั้งแต่เริ่มต้นการปลูกข้าว จนถึงการเก็บเกี่ยวข้าว และชาวนา ก็มีความเชื่อในเทพเจ้า พิธีกรรมต่าง ๆ และปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านี้อย่างเคารพนับถือ ทำให้การทำนาปลูกข้าวพื้นบ้าน สามารถรักษาสมดุลทางธรรมชาติตลอดมาลักษณะของการทำนาในปัจจุบัน สามารถแบ่งลักษณะการทำนาได้เป็น

การทำนาคำ เป็นการทำนาที่ต้องเตรียมต้นกล้าไว้ก่อน เมื่อต้นกล้ามีอายุได้ประมาณ ๒๕ – ๓๐ วัน จึงถอนกล้าไปปักดำในดินนาที่เตรียมดินไว้แล้ว ด้วยการไถพลิกหน้าดินแล้วปล่อยให้มือน้ำขังในระดับที่สามารถควบคุมให้มีความพอดีกับความต้องการของต้นข้าว ซึ่งระยะนี้ข้าวยังต้องการน้ำไปจนกว่ารวงข้าวสุกใกล้ระยะเวลาเก็บเกี่ยว

การทำนาแบบปลูกเมล็ดลงไปโดยตรง ทำโดยไม่ต้องตกกล้า อาจปลูกหรือหว่านเมล็ดข้าวแห้งที่คัดไว้ทำพันธุ์ลงไปโดยตรงหรือเพาะข้าวในห่อเล็กน้ยแล้วหว่านลงในดินที่เตรียมไว้แบบนี้แบ่งออกได้เป็น

๑. นาหว่าน มี ๓ แบบ คือ

นาหว่านสำรวย หลังจากเตรียมดินไถและคราดแล้วหว่านเมล็ดแห้งลงไป เมื่อฝนตกลงมาเมล็ดก็จะงอก

หว่านคราดกลบ ทำเหมือนการหว่านสำรวย แต่เมื่อหว่านแล้วจะคราดกลบอีกครั้งหนึ่ง

หว่านน้ำตม ใช้สำหรับนาที่มีน้ำขังและชาวนามีปัญหาเรื่องแรงงานไม่สามารถปักดำได้ทันการหว่านน้ำตมนั้น หากจะให้ได้ดีผลดีน้ำควรอยู่ในระหว่าง ๓ – ๕ เซนติเมตร หลังจากเตรียมดินแล้วต้องรอให้ดินตกตะกอนจนน้ำใส เพราะจะทำให้ข้าวที่หว่านลงไปได้รับแสงแดดเต็มที่งอกได้เร็วพ้นระดับน้ำขึ้นมาโดยไม่เน่าตายเสียก่อน ข้าวที่จะหว่านควรเพาะให้รากงอกเสียก่อนเพื่อให้เกาะดินเร็วขึ้น ปัจจุบันมีการปรับปรุงวิธีการให้เป็นการทำนาหว่านน้ำตมแบบใหม่เพื่อลดขั้นตอนและแรงงาน โดยเป็นการหว่านคล้ายกับการหว่านกล้า และใช้เมล็ดพันธุ์น้อยกว่า นาแปลงที่จะหว่านต้องเป็นเลนนุ่ม ๆ ไม่มีน้ำขัง พื้นนาต้องราบเรียบ ควบคุมน้ำได้และต้องกำจัดวัชพืชให้ได้ผลจึงจะได้รับความสำเร็จ

๒. นาหยอด เป็นการหยอดเมล็ดลงในดินที่เตรียมไว้ ปกติมีวิธีการหยอดอยู่ ๒ วิธี คือ

หยอดเป็นหลุม โดยใช้ไม้ปลายแหลมเป็นเครื่องทุ่นแรง เจาะดินให้เป็นหลุม ลึก ๔ – ๕ เซนติเมตร หยอดข้าว ๓ – ๕ เมล็ด ระยะห่างระหว่างหลุมและแถวประมาณ ๒๐X ๒๕ เซนติเมตร

หยอดหรือโรยเป็นแถว โดยเปิดหน้าดินที่เตรียมไว้เป็นร่องเล็ก ๆ ลึกประมาณ ๔ – ๕ เซนติเมตร แล้วโรยเมล็ดข้าวตามร่องแล้วกลบ แต่ละแถวห่างกันประมาณ ๒๐- ๒๕ เซนติเมตร

ชาวนาสามารถควบคุมปัจจัยทางธรรมชาติที่ส่งผลต่อการปลูกข้าว ทั้งในเรื่องของน้ำ พันธุ์ข้าว ศัตรูพืช รวมทั้งเทคโนโลยีใหม่ที่เอื้อต่อการทำนาได้มากกว่าปีละหนึ่งครั้ง กิจกรรมในชีวิตทางวัฒนธรรมของชาวนาภาคกลางจึงไม่เกาะเกี่ยวสัมพันธ์กับพิธีกรรมแบบดั้งเดิมเสียหมด พิธีกรรมเกี่ยวกับข้าวยังยึดถือปฏิบัติในครอบครัวบางครอบครัวและชุมชนบางแห่ง บางชุมชนได้ปรับประยุกต์พิธีกรรมข้าวเพื่อเป็นสื่อในการเชื่อมความสัมพันธ์ในชุมชน อาทิ ชุมชนสาละวินในจังหวัดอุทัย บางหมู่บ้านในจังหวัดสุพรรณบุรี นครปฐม ราชบุรี ซึ่งในจังหวัดสุพรรณบุรีมีวิถีชีวิตในการทำนาดังนี้

๑. ก่อนเพาะปลูก...ขอฝน ขอความอุดมสมบูรณ์

ก่อนเริ่มปรับดินทำนา ราวปลายเดือนห้าจนถึงเดือนเจ็ด (เมษายน-มิถุนายน) ชาวนาในท้องที่ต่าง ๆ หลายแห่งจะจัดงานทำบุญกลางบ้าน เพื่อขอฝนก่อนปรับดิน ในการทำนาแล้วยังเป็นการบูชาพระ ชาวนาในบางหมู่บ้านในอยุธยา มักมีประเพณีทำบุญหลังบ้าน เพื่อขอฝนให้ตกต้องตามฤดูกาล และให้คนในหมู่บ้านอยู่เย็นเป็นสุข พระจะสวดคาถาที่เรียกว่าคาถาปลาช่อน ซึ่งตรงกับช่วงฝนเริ่มตก ปลาช่อนจะออกจากที่ซ่อนมาเล่นน้ำฝน

๒. ช่วงเพาะปลูก...อัญเชิญแม่โพสพลงนา หาดุกษ์ไถ

ก่อนหว่านข้าวจะต้องอัญเชิญขวัญข้าวหรือแม่โพสพจากยั้งฉางลงนาอีกครั้ง เจ้าของข้าวจะจัดพิธีนี้ภายในครอบครัว โดยนำขวัญข้าวที่เก็บมารวมกับข้าวปลูกบางคนบอกกล่าวแม่โพสพด้วยถ้อยคำไพเราะ ขอให้แม่โพสพอย่าตกใจ ผากแม่โพสพไว้กับแม่พระธรณี พระภูมิและผีต่าง ๆ หลังจากนั้นมีการแรกนา มีที่มาจากการหาดุกษ์ยามยามตีวันใดวันหนึ่งในเดือน ๖ เพื่อทำพิธีแรกนา การแรกไถมักไถกันพอเป็นพิธีเพียงสามรอบ

๓. การบำรุงรักษา...รับขวัญแม่โพสพ

เมื่อข้าวเริ่มตั้งท้อง ชาวนาจะสร้างศาลเพียงตาชั่วคราวขึ้นใส่เครื่องสังเวทียรับขวัญแม่โพสพ เรียกพิธีคดข้าว ภาคกลางบางท้องถิ่นเรียกส่งข้าวบิณฑ์ เพื่อรับขวัญแม่โพสพที่กำลังเริ่มตั้งท้อง และขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยดูแลอย่างใกล้ชิด เครื่องเช่นแม่โพสพมี ข้าว ปลา กล้วย อ้อย ถั่วงา ผลไม้รสเปรี้ยว แป้ง กระจง เสื้อผ้า หวี

๔. เก็บเกี่ยว...เชิญขวัญข้าว

เขาวนุช เวศร์ภาดา (๒๕๔๑) กล่าวถึงหมู่บ้านบางแห่งในจังหวัดอยุธยาและราชบุรี เมื่อขนข้าวไปที่ลาน จะจัดพิธีเชิญขวัญข้าว หรือ ขวัญแม่โพสพ เข้าสู่ลานหมู่บ้านมักทำพิธีในวันศุกร์ตอนเย็น โดยนำเครื่องสังเวทียบูชาไปถึงที่นาแล้วเอาขังต้นข้าวผูกเป็นรูปคนเล็ก ๆ ถือไว้แล้วกล่าวคำอัญเชิญแม่โพสพให้กลับเข้าไปอยู่ในที่ร่มเย็นคือลานบ้าน จากนั้นนำหุ่นนั้นกลับไปลานนวดข้าว ทิ้งเครื่องเช่นไหแก่นกกา และในจังหวัดสุพรรณบุรี ได้ขุดค้นพบเศษภาชนะดินเผาเป็นลายประทับรูปบุคคลสำคัญกำลังไถนาด้วยคันไถเทียมวัวคู่ ที่แหล่งเตาเผาบ้านบางปูน ตำบลพิหารแดง อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี มีอายุอยู่ในราวพุทธศตวรรษ ที่ ๑๘ – ๑๙ นักโบราณคดีเชื่อว่าเป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึง พระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ซึ่งเป็นพระราชพิธีที่กำหนดให้มีขึ้นในเดือนหกของทุกปี นับเป็นหลักฐานที่เกี่ยวกับการทำนาเก่าแก่และสำคัญอีกชิ้นหนึ่ง

ประวัติและความเป็นมาของชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง

ประวัติความเป็นมา

บ้านทุ่งก้านเหลือง หมู่ที่ ๕ ตำบลป่าสะแก อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี ก่อตั้งขึ้นมากกว่า ๑๐๐ ปีมาแล้ว พื้นเพชาวบ้าน “ทุ่งก้านเหลือง” คือ ชาวไทยครั้ง หรือลาวซี-ลาวครั้ง ซึ่งเป็นการเน้นการเรียกขานกลุ่มวัฒนธรรมชาวไทยที่ใช้ภาษาลาว เป็นกลุ่มชนที่ถูกกวาดต้อนมาจากฝั่งซ้ายของกลุ่มแม่น้ำโขงเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณภาคกลางของประเทศไทย บริเวณจังหวัด อุทัยธานี ชัยนาท สุพรรณบุรี (อำเภออุทุมพร เดิมบางนางบวช คือ ตำบลป่าสะแก บ่อกรู และหนองกระทุ่ม) พิจิตร นครสวรรค์ พิษณุโลก กำแพงเพชร การอพยพโยกย้ายถิ่นฐานของกลุ่มวัฒนธรรม ไทยครั้งกลุ่มแม่น้ำโขงลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยา สันนิษฐานว่า กลุ่มไทยครั้ง น่าจะเข้ามาตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรี คำว่า “ไทยครั้ง” มีผู้สันนิษฐานว่าเป็นการเรียกกลุ่มชนที่เคยอาศัยอยู่เทือกเขาภูงังในประเทศลาวเรียกว่า ลาวคั้งหรือลาวครั้ง แต่บ้างก็ว่าในสมัยที่อพยพมาต้องประสบภาวะขาดแคลน ไปเสียทุกอย่าง แม้กระทั่ง เครื่องมือทำมาหากิน จึงต้องหันมาเลี้ยงครั้งสำหรับย้อมผ้า เพราะไม่ต้องใช้อะไรมาก จึงทำให้ถูกเรียกว่า ลาวครั้ง หรือลาวขี้ครั้ง ในปัจจุบันชนกลุ่มนี้ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของชนชาติไทยไปนานแล้ว

สำหรับชื่อบ้าน “ทุ่งก้านเหลือง” สันนิษฐานว่ามาจากที่ แต่ก่อนชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพหลัก คือการทำนาเมื่อมองไปรอบ ๆ หมู่บ้านจะเห็นแต่ท้องทุ่งนาที่มีข้าวสีเหลืองอร่ามไปทั่วจึงใช้เรียกเป็นชื่อหมู่บ้าน

บ้านทุ่งก้านเหลือง หมู่ที่ ๕ ตำบลป่าสะแก เป็นหมู่บ้านศูนย์กลางในเรื่องวัฒนธรรมของตำบลป่าสะแก อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอเดิมบางนางบวช ประมาณ ๒๐ กิโลเมตร และห่างจากจังหวัดสุพรรณบุรี ประมาณ ๙๐ กิโลเมตร

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ หมู่ ๓ ตำบลห้วยนา อำเภอเดิมบางนางบวช
ทิศใต้	ติดต่อกับ หมู่ ๔ ตำบลป่าสะแก อำเภอเดิมบางนางบวช
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ หมู่ ๓ ตำบลป่าสะแก อำเภอเดิมบางนางบวช
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ หมู่ ๔ ตำบลป่าสะแก อำเภอเดิมบางนางบวช

อาชีพ

ชาวบ้านทุ่งก้านเหลือง ประกอบอาชีพด้านเกษตร คือ ทำไร่อ้อย ทำนา มีเนื้อที่ประมาณ ๒,๖๔๗ ไร่ แบ่งเป็นพื้นที่การเกษตร ประมาณ ๑,๘๕๐ ไร่ ที่อยู่อาศัยและที่สาธารณะ ประมาณ ๘๙๔ ไร่

ศาสนา

ชาวบ้านทุ่งก้านเหลือง นับถือศาสนาพุทธ มีวัดประจำหมู่บ้าน คือ วัดขวางเวฬุวันเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้าน

ลักษณะทั่วไป

มีเนื้อที่ ๒,๖๔๗ ไร่ ใช้ทำการเกษตร ๑,๘๕๐ ไร่ ที่อยู่อาศัยและที่สาธารณะ ๗๙๔ ไร่

ลักษณะประชากร

จำนวนครัวเรือน ๑๓๕ ครัวเรือน จำนวนประชากร ๕๔๗ คน แบ่งเป็นชาย ๒๗๗ คน หญิง ๒๗๐ คน

ช่วงอายุประชากร	จำนวนเพศชาย (คน)	จำนวนเพศหญิง (คน)	จำนวนรวม (คน)
น้อยกว่า ๑ ปีเต็ม	๓	-	๓
๑ ปีเต็ม - ๒ ปี	๖	๒	๘
๓ ปีเต็ม - ๕ ปี	๑๐	๑๑	๒๑
๖ ปีเต็ม - ๑๑ ปี	๒๗	๒๒	๔๙
๑๒ ปีเต็ม - ๑๔ ปี	๑๒	๑๔	๒๖
๑๕ ปีเต็ม - ๑๗ ปี	๑๓	๘	๒๑
๑๘ ปีเต็ม - ๔๙ ปี	๑๑๐	๑๑๖	๒๒๖
๕๐ ปีเต็ม - ๖๐ ปีเต็ม	๕๕	๔๑	๙๖
มากกว่า ๖๐ ปีเต็มขึ้นไป	๔๑	๕๖	๙๗
รวมทั้งหมด	๒๗๗	๒๗๐	๕๔๗

ที่มา : (ข้อมูล จปฐ. ๒๕๕๑)

ลักษณะภูมิประเทศ ลักษณะภูมิอากาศ

ลักษณะพื้นที่จะเป็นที่ราบลุ่ม มีแหล่งน้ำที่สำคัญ ได้แก่ คลองกระเสียว คลองชลประทาน ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการเกษตร ทำนา ทำไร่ ไร่ข้าง โดยปกติจะปลูกข้าวได้ปีละ ๒ ครั้ง แต่ในปี ๒๕๔๘ ที่ผ่านมามีประสบกับปัญหาภัยแล้ง ฝนไม่ตกตามฤดูกาล ทำให้ขาดแคลนน้ำไม่สามารถปลูกข้าวได้เลย สภาพทั่วไปเป็นแบบร้อนชื้นมี ๓ ฤดู ฤดูร้อน ฤดูฝน ฤดูหนาว

สภาพทางเศรษฐกิจ

รายได้เฉลี่ย ๓๒,๓๕๐ บาท/คน/ปี คราวเรือนมีการออม ๑๐๐ % ชาวบ้านส่วนใหญ่ทำไร่ อ้อย ทำนา ปลุกผัก เลี้ยงสัตว์ รับจ้าง ผลผลิตที่จำหน่าย ได้แก่ อ้อย ข้าว ผลไม้ พืชผัก ผักทอ ประชาชนมีไฟฟ้าใช้ทุกครัวเรือน

สภาพสังคม

สภาพบ้านเรือนของชาวบ้านทุ่งก้านเหลืองมีความมั่นคงถาวร มีการจัดบ้านเรือนเป็นระเบียบ ถูกสุขลักษณะ ครอบครัวมีความอบอุ่น ประชาชนส่วนใหญ่มีสุขภาพดี มีการตรวจสุขภาพประจำปี ๕๕.๖ % มีเส้นทางการคมนาคมในการขนส่งใช้ได้ดีตลอดทั้งปี บ้านทุ่งก้านเหลืองเป็นหมู่บ้าน “วิสาหกิจชุมชน” ของตำบลป่าสะแก เป็นหมู่บ้านปลอดยาเสพติด ผู้สูงอายุ คนพิการ ได้รับการดูแลเป็นอย่างดี คราวเรือนส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มที่ตั้งขึ้นในทุกหมู่บ้าน

ผลิตภัณฑ์มวลรวม

ผลิตภัณฑ์มวลรวมของบ้านทุ่งก้านเหลือง ๑๔,๖๗๒,๕๐๐ บาท

ผลิตภัณฑ์ของชุมชน

การทอผ้าลายโบราณ

นุ้ยอินทรีย์อัดเม็ด

วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต

ประเพณีสงกรานต์

ประเพณีทำบุญตักบาตรวันเข้าพรรษาและวันออกพรรษา

การทำบุญสารทไทยและสารทลาว

ประเพณีบายศรีสู่ขวัญข้าว ช่วงเดือนกุมภาพันธ์ ของทุกปี

สถานที่ท่องเที่ยว/เทศกาล

๑. วัดขวางเวฬุวัน

๒. ประเพณีทำบุญบายศรีสู่ขวัญข้าว ช่วงเดือนกุมภาพันธ์ ของทุกปี

การเดินทางในหมู่บ้าน

สามารถเดินทางได้โดย ถนน รพช.หมายเลข สพ. ๑๒๐๐๑ สายห้วยนา-ป่าสะแก ถนน รพช. หมายเลข สพ. ๑๒๐๐๒ สายห้วยนา-ป่าสะแก และทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๓๑๕๐ สายท่าช้าง-ด่านช้าง

อัตลักษณ์ของหมู่บ้าน

บ้านทุ่งก้านเหลือง หมู่ที่ ๕ มีการสืบทอดประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น “ลาวซี-ลาวครั่ง” มีภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าทอโบราณ

เป้าหมายการพัฒนา

ให้มีการสืบสานวิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณีและถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้แก่เยาวชนคนรุ่นลูก รุ่นหลาน สืบทอดต่อกันไป และประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่รู้จักให้ท้องถิ่นอื่นได้ใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ และศึกษาดูงาน

ประเพณีการทำขวัญข้าว ชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง

ชุมชนบ้านทุ่งก้านเหลือง ลาวซี-ลาวครั่ง อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม คิดเป็นร้อยละ ๕๐ อาชีพหลักคือการทำนา ที่ได้สืบสานประเพณีการทำขวัญข้าวมาอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และทำเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตในการประกอบอาชีพ ในปัจจุบันนี้ การทำนาของชาวบ้านทุ่งก้านเหลือง ยังคงสืบสานประเพณีการทำขวัญข้าวอยู่ แต่มีสาเหตุที่ทำให้การรักษาประเพณีดังกล่าวลดน้อย หรือใกล้ที่จะสูญหาย เนื่องมาจากการทำนาแบบสมัยใหม่ยึดหลักการในเชิงธุรกิจ คำนึงถึงความสะดวกสบายความรวดเร็ว และการแข่งขันผลผลิตเพื่อการค้า การใช้เครื่องมือที่เป็นเทคโนโลยีสมัยใหม่ทดแทนการทำนาแบบดั้งเดิมและชาวนาบางคนไม่มีที่นาเป็นของตนเอง การเช่านาคนอื่นทำ จึงทำให้ละเลยการประกอบพิธีกรรมไปบ้าง ประกอบกับขาดแคลนหมอทำขวัญและขาดการสืบทอดจากเยาวชนคนรุ่นใหม่

ประเพณีทำขวัญข้าว ชุมชนมีความเชื่อว่าถ้าทำแล้วข้าวจะอุดมสมบูรณ์ไม่เป็นโรคให้ผลผลิตสูงเป็นการแสดงความเคารพแม่โพสพ เป็นการแสดงความเคารพแม่พระธรณี ศัตรูพืชไม่รบกวน

ด้านคุณค่า ประชาชนชาวบ้านและชุมชนเล่าว่า เมื่อทำพิธีแล้วมีความสบายใจเพราะจะมีผู้ปกป้องคุ้มครอง (สิ่งศักดิ์สิทธิ์) ดูแล เป็นการรวมเครือญาติ เกิดความสามัคคี มีขวัญกำลังใจ เพราะข้าวมีความสำคัญต่อการเลี้ยงชีพ มีคุณค่าทางศาสนา

ด้านเวลา ในการดำเนินการ ประชาชนชาวบ้านและชุมชนเล่าว่า จะดำเนินการแรกนาขวัญประมาณเดือน ๖, ๗ โดยเจ้าของนาจัดทำเองของใครของมัน ทำขวัญข้าวตั้งท้องเดือน ๑๑ ทำขวัญลานเดือน ๑, ๒ สมโภชลาน เดือน ๓ ขึ้น ๓ ค่ำ

ภาคผนวก ฉ

บทสวดประเพณีการทำขวัญข้าว ของบ้านทุ่งก้านเหลือง
หมู่ที่ ๕ ตำบลป่าสะแก อำเภอดงหลวง จังหวัดสุพรรณบุรี

((ผู้ขวัญเข้าในเล่า))

ศรี ๆ มือนี่แม่นมือสันวันนี่แม่นดี วันคติอะมุต
 ตะโชนคติโยคพร้อมลักขณะนา ผุงเข้าทั้งหลายมีใจ
 ยินดีพากันทำพิธีผู้ขวัญเข้าในเล่า มีทั้งเครื่องฮับเจ้า
 เหลือหลาย ทั้งหมอนลายและเสื่อสาต ปูลาดไว้เป็นกัน
 มีทั้งพุลพลัน และเหมียงหมาก สรรพภาคพร้อมโพชนะนา
 มีทั้งพะล่าและหมากไม้ เหล้ากองแก้วใส่พาขวัญ
 เป็นของควรตั้งต่อ ขอดคล้ายช่อใบเขียวคุณย่อเฮียว
 ออกยอด มีทั้งไขหน่วยปอดขันชลา มีทั้งปราและ
 เข้าต้มใส่กล้วย มีทั้งน้ำอ้อยย้อยเข้าคูลิกา กองเก
 เดิมพาลันโตก มีทั้งต้มไก่โองอ้งพาขวัญ ของทั้งมวล
 มีทุกสิ่ง มีทั้งเส้นด้านยิงมงคล มีทั้งขันน้ำมัน
 และจอกแก้ว ตกแต่งแล้วคาคิจิงไปเชิญเมธิและ
 นักปราชญ์ มาขึ้นนั่งอาสน์คุณขวัญ ((ว่ามาเยอขวัญ))

เอย ขวัญเข้าเหนียวให้ไหลมาลีลาว ขวัญเข้าเจ้าให้ไหล
 + ขวัญเข้าอยู่หน้าดินและป่าหญ้า ขวัญเข้าตากผ้าและฮิมหนอง
 มาริน ๆ) ขวัญเข้าอยู่ตามครองแห้ว
 ก็ให้มาสามวันนี้ มาเยอขวัญเอย ขวัญเข้ากำและเข้าขาว
 ฮวงยาวและฮวงสั้น ตันเน็งและตณชน
 เข้าจันและเข้าจ้าว แก่ฟาวนั้นแม่นเข้าคอ หอมสมพอ
 แม่นเข้าอีน้อย หอมค้อย ๆ แม่นเข้าจอมนาง เม็ด
 บาง ๆ เข้าอีแคะ เงาะเงาะเข้าแขวง ไขปูลิ้นกกก
 ตำนันเข้าเปี้ย ดอกเอือนั้นเข้าขาว ฮวงยาวเลือดแฮด
 แชกเข้าหมากหิ้งปิ้งสิ่งเข้ากาบลาย เม็ดยายเข้าหมากกอก
 ชอกแชกเข้าลอดเกลียน ลำเสียน
 เสียนเข้าแม่งแห้ง เม็ดแบ่งแสงเข้าจี้กา เม็ดหนาเข้ากาบอ้อย
 เม็ดน้อยเข้าหมากโพธิ์ เม็ดโตเข้าหางช้าง
 เม็ดช่วยช่วงเข้าป่องแซง เม็ดแดงนั้นเข้าฮ้าว
 ฮวงใหญ่ลาวเข้าหมากเขือ เม็ดเจเจือเข้าด้ามพรว้า แก่กล้า
 เข้าจี้ตม ใบสมพรมเข้าหมากม่วย เม็ดส่วยเข้าหมากข้าม

ก็ให้ตามกันมาสามี่วันนี้ มาเยอขวัญเอย
 ขวัญเข้าทั้งหลายฝูงนี้ อย่าได้ไปอยู่ลี้ล่านวันให้ฮิบ
 ทันกันมาหมดสู่ทุ่งอย่าคา ให้ฮิบทันกันมาหมดสู่
 ทุ่งก้าซ่ายให้ไหลมาปานปลา ทุ่งก้าขวาให้ไหลมา
 ปากน้ำ ทุ่งก้าหน้าและก้าหลังก็ให้มาสามี่วันนี้
 มาเยอขวัญเอย มาอยู่เฝ้าพื้นแป้นหญ้าแฝกมุงหนา
 เจ้าเยอ มาอยู่พื้นแป้นหญ้าคามุงถึเจ้าเยอ
 มาอยู่เส้นพื้นแป้นมุงเดินดินก็และดินขอเจ้าเยอ
 มาเยอขวัญเอย ถ้าเจ้าบ่อมาควายสิก็คยอดเจ้าแล้ว
 ซ้างลิดอดกินใบเจ้าแล้ว ควายสิไปเที่ยวท่องเจ้าแล้ว
 ม้าสิของซึ้งเจ้าแล้ว นกสิลงตັบคอดเจ้าแล้ว
 มาเยอขวัญเอย ขวัญเจ้าอยู่ยอกไม้ใหญ่ปลายนา
 ก็ให้มาสามี่วันนี้ ขวัญเจ้าอยู่ปากคาและป่าแฝกก็ให้
 มาสามี่วันนี้ ขวัญตาแฮกอยู่ฮิมหนอง ขวัญเจ้าอยู่
 ดงดอนและป่าซ้าง ขวัญเจ้าอยู่ทำน้ำและวังหลวง
 ขวัญเจ้าปากวางและป่าม้ง ก็ให้มาสามี่วันนี้ มาเยอขวัญเอย
 ขวัญเจ้าไปนั่งอยู่ดงดอน ขวัญเจ้าไปนอนอยู่ในน้ำ
 ขวัญเจ้าไปอยู่ปากถ้ำและฮู ขวัญเจ้าไปอยู่ปากและกะต่าย
 ขวัญเจ้าอยู่ฝายต่ายแจไฮ้เจนา ขวัญเจ้าอยู่ปากกา และฮอกจ้อน
 ขวัญเจ้าไปช้อนอยู่ทางไกล ก็ให้มาสามี่วันนี้ มาเยอขวัญเอย
 ขวัญนกจิบคาบออกขวัญนกจอกคาบไป จับอยู่ง่าไฮ้ฮองอยู่จี้แจ้ว ๆ
 สับตอดแล้วบินหนี ก็ให้มาสามี่วันนี้
 มาเยอขวัญนกจาบโตขาเหลือง นกจิบเฟื่องโตขาก่าน
 สู้่งห่านและคันแค คาบไปกินเทิงปลายแก่และปลายเปล่า
 ก็ให้มาสามี่วันนี้ มาเยอขวัญเอย ให้เจ้า
 เกี่ยวกันมาเหมือนคังนาคเกี่ยวกัน ให้เจ้าพันกันมา
 เหมือนคังเกล้าสาวหม่อม ให้เจ้ากล่อมกันมาเหมือน
 คังต่อมเงินเลี้ยง ให้เจ้าเลี้ยงกันมาหมดทุกมุม
 ทุกด้าน ให้เจ้าด้านกันมาหมดทุกนาหมดทุกเฮียง

มือนี่แดนเต่าเพิ่นก็ว่ามือค้ำ เมื่อนี้ก็ว่าเพิ่นก็ว่ามือคุณ
 พระยาวิฑูรขึ้นนั่งแทน เพิ่นก็ว่าแม่นมือนี่วันนี้
 ขวัญเข้ามาโสมเล้าโสมเย็บ เพิ่นก็ว่าแม่นมือนี่วันนี้
 เข้าเหลือหลายสิ้นชื่อ เพิ่นก็ว่าแม่นมือนี่วันนี้ มาเยอ
 ขวัญเอ๋ยให้เจ้าอุ้นขึ้นมาคือช่วยคุ่นจุ่นพุ่นคั่งกองทราย
 ไหลนองมาเหมือนคั่งทรายไหลแล้ง ไหลหนอ
 หนองมาเหมือนแก่งเมืองหลวง ไหลนองมาเหมือน
 ลมเทิงอากาศ เป็นดั่งฝนดั่งฝนฟ้าหยาด ฮาแผ่น
 ธรณี กินสปีชชาวปือยาได้บัก จิกสปีชชาวปือยาได้ลง
 เข้าลิบก็ให้เป็นเข้าหมาก เข้าาก
 ก็ให้เป็นเข้าสารตักมือแล้งก็ให้ยังเต็มเล้า ตักมือ
 เซ่าก็ให้ยังเต็มเย็บ เขาเอาไปตำยาได้หัก
 เขาตักกระลันมองเจ้าอย่าได้ฟัง เขาซิดใส่ตัดเจ้าอย่า
 ได้เปื้อหนี เขาพัดเขาวีเจ้าอย่าได้ยาก เขาต่อยสัก
 เจ้าอย่าตกใจ ถ้าท่านผู้ใดได้กินแล้ว ขอให้อายุ
 หมั่นยืนฮ้อยเอ็ดพันวัสสา ขอให้มืผลาปัญญา
 เหมือนดั่งเจ้ามะโหด ขอให้มืใจคใจเพียง
 เหมือนดั่งพระเจ้าเดเมย์ ไชยตุกะวัง ไชยฆัง
 คละตามะหามงคล)) จบ
 ((อิติปิโสมงคลพระเจ้า)) ไช้ทุกอย่าง ๆ
 อิติปิโสวิเล้า ๆ อิติเส ๆ พุทธะนามะ วิวิ
 เมณาพุทธะเตไล่ อิติ ๆ โสตั้ง พุท ๆ ะปะติอิ ๆ

ประวัติผู้วิจัย

ประวัติผู้วิจัย

๑. ชื่อ – ชื่อสกุล นายยอดชาย สุจิตต์ (ที่ปรึกษา)
- วัน เดือน ปีเกิด ๓๑ มกราคม ๒๔๕๑
- อาชีพ : ตำแหน่ง อาชีพ นักธุรกิจ ตำแหน่ง ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดสุพรรณบุรี
- สถานที่ติดต่อ สำนักงานเลขานุการสภาวัฒนธรรมจังหวัดสุพรรณบุรี
- โทร. ๐๘-๑๖๔๒-๖๓๕๔ โทรสาร ๐-๓๕๕๑-๑๘๘๒
- ประวัติการศึกษา ศิลปศาสตรบัณฑิต (ศศ.บ.) มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี
๒. ชื่อ – ชื่อสกุล นายประยูร โอสถิรกุล (ประธานคณะทำงาน)
- วัน เดือน ปีเกิด ๒๔ ธันวาคม ๒๕๐๓
- อาชีพ : ตำแหน่ง อาชีพ รับราชการ ตำแหน่ง วัฒนธรรมจังหวัดสุพรรณบุรี
- สถานที่ติดต่อ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุพรรณบุรี โทร. ๐๘-๕ ๒๕๔-๘๗๔๓
- โทรสาร ๐-๓๕๕๓- ๖๐๔๕
- ประวัติการศึกษา รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (รป.ศ.) มหาวิทยาลัยนิวัฒนา
๓. ชื่อ – ชื่อสกุล นางกนต์สิณี สุขามาลาวงษ์ (เลขานุการคณะทำงาน)
- วัน เดือน ปีเกิด ๑๗ มีนาคม ๒๕๐๔
- อาชีพ: ตำแหน่ง อาชีพ รับราชการ ตำแหน่ง นักวิชาการวัฒนธรรม ๘
- สถานที่ติดต่อ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุพรรณบุรี โทร.๐๘-๔๐๗๕-๓๗๓๒
- โทรสาร ๐-๓๕๕๓- ๖๐๔๕
- ประวัติการศึกษา รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (รป.ศ.) มหาวิทยาลัยนิวัฒนา
๔. ชื่อ – ชื่อสกุล นางสาวนิษฐกานต์ คุณวัชรกิจ (คณะทำงาน)
- วัน เดือน ปีเกิด ๓๐ กันยายน ๒๕๑๐
- อาชีพ: ตำแหน่ง อาชีพ รับราชการ ตำแหน่ง นักวิชาการวัฒนธรรม ๘
- สถานที่ติดต่อ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุพรรณบุรี โทร. ๐๘-๕๕๕๐-๕๑๗๕
- โทรสาร ๐-๓๕๕๓- ๖๐๔๕
- ประวัติการศึกษา ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยนิวัฒนา

ประวัติผู้วิจัย

๕. ชื่อ – ชื่อสกุล นางรฐากัสส์ รัชฎวิวัฒน์โรจน์ (คณะทำงาน)
วัน เดือน ปีเกิด ๒๕ มกราคม ๒๕๔๘
อาชีพ: ตำแหน่ง อาชีพ รับราชการ ตำแหน่ง นักวิชาการวัฒนธรรม ๗
สถานที่ติดต่อ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุพรรณบุรี โทร.๐๘-๑๘๘๐-๗๘๓๔
โทรสาร ๐-๓๕๕๓- ๖๐๔๕ อีเมลล์ Toy-๐๑@hotmail.com
ประวัติการศึกษา รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (รป.ศ.) มหาวิทยาลัยฉะเชิงเทรา
๖. ชื่อ – ชื่อสกุล นางยุวกาญจน์ ศรีวิฑูรย์ (คณะทำงาน)
วัน เดือน ปีเกิด ๒๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๐
อาชีพ: ตำแหน่ง อาชีพ รับราชการ ตำแหน่ง นักวิชาการวัฒนธรรม ๗
สถานที่ติดต่อ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุพรรณบุรี โทร.๐๘-๑๘๘๑-๔๑๘๒
โทรสาร ๐-๓๕๕๓- ๖๐๔๕
ประวัติการศึกษา รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (รป.ศ.) มหาวิทยาลัยฉะเชิงเทรา
๗. ชื่อ – ชื่อสกุล นางปรียารรณ ชะเอมวัน (คณะทำงาน)
วัน เดือน ปีเกิด ๕ เมษายน พ.ศ. ๒๕๐๒
อาชีพ: ตำแหน่ง อาชีพ รับราชการ ตำแหน่ง นักวิชาการวัฒนธรรม ๖
สถานที่ติดต่อ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุพรรณบุรี โทร.๐๘-๑๘๘๐-๗๘๓๔
โทรสาร ๐-๓๕๕๓- ๖๐๔๕ อีเมลล์ preeyawan๐๒@gmail.com
ประวัติการศึกษา ศิษยาภิบาลบัณฑิต (ศษ.บ.) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
๘. ชื่อ – ชื่อสกุล นางสาวดวงรัตน์ บุญวัน (คณะทำงาน)
วัน เดือน ปีเกิด ๒ กันยายน พ.ศ. ๒๕๑๖
อาชีพ: ตำแหน่ง อาชีพ รับราชการ ตำแหน่ง ครูชำนาญการ
สถานที่ติดต่อ โรงเรียนวัดด่านช้าง โทร. ๐๘-๖๗๕๔-๓๒๕๖
อีเมลล์ duang๒๕๕๑@gmail.com
ประวัติการศึกษา ครุศาสตรบัณฑิต (ค.บ.บ.) สถาบันราชภัฏนครปฐม

ประวัติผู้วิจัย

๘. ชื่อ – ชื่อสกุล นางวรรณพร มัจฉา (คณะทำงาน)
วัน เดือน ปีเกิด ๑๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๑
อาชีพ: ตำแหน่ง อาชีพ รับราชการ ตำแหน่ง นักวิชาการวัฒนธรรม ๖
สถานที่ติดต่อ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุพรรณบุรี โทร. ๐๘-๑๘๓๖-๕๐๗๘
โทรสาร ๐-๓๕๕๓-๖๐๔๕ อีเมล wanaporn๐๑@gmail.com
ประวัติการศึกษา ศิลปศาสตรบัณฑิต (ศศ.บ.) ราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
๑๐. ชื่อ – ชื่อสกุล นางสาวสุวรรณา เทพสถิตย์ (คณะทำงาน)
วัน เดือน ปีเกิด ๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๓
อาชีพ: ตำแหน่ง อาชีพ รับราชการ ตำแหน่ง นักวิชาการวัฒนธรรม ๖
สถานที่ติดต่อ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุพรรณบุรี โทร. ๐๘-๕๑๓๗-๕๓๔๐
โทรสาร ๐-๓๕๕๓-๖๐๔๕ อีเมล suwannal๒๕๐๓@gmail.com
ประวัติการศึกษา ศึกษาศาสตรบัณฑิต (ศษ.บ.) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
๑๑. ชื่อ – ชื่อสกุล นางมนัสนันท์ ขุนจันทร์ดี (คณะทำงาน)
วัน เดือน ปีเกิด ๑๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๕
อาชีพ: ตำแหน่ง อาชีพ รับราชการ ตำแหน่ง นักวิชาการวัฒนธรรม ๖
สถานที่ติดต่อ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุพรรณบุรี โทร. ๐๘-๖๘๕๕-๗๐๖๗
โทรสาร ๐-๓๕๕๓-๖๐๔๕
ประวัติการศึกษา ศิลปศาสตรบัณฑิต (ศศ.บ.) วิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา
๑๒. ชื่อ – ชื่อสกุล นางวรางคณา คำแข็งขวา (คณะทำงาน)
วัน เดือน ปีเกิด ๓๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๕
อาชีพ: ตำแหน่ง อาชีพ รับราชการ ตำแหน่ง นักวิชาการวัฒนธรรม ๖
สถานที่ติดต่อ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุพรรณบุรี โทร. ๐๘-๖๓๖๖-๕๕๕๕
โทรสาร ๐-๓๕๕๓-๖๐๔๕
ประวัติการศึกษา ศึกษาศาสตรบัณฑิต (ศษ.บ.) สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล

